

İletişim şey'si...

ÇANAKKALE ZAFERİNİN 100. YILI

Adım Adım Gelibolu ATEŞ VE KURTULUŞ MEYDANI

ATLAS

SAVAŞIN YAŞANDIĞI 125 ZİYARET NOKTASI | HARİTA | KONAKLAMA

ATLAS

Yayıncı

Doğan Burda

Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı

Mehmet Y. Yılmaz

Yayın Direktörü

Murat Köksal

Yayın Yönetmeni

Sinan Çakmak

Yazı İşleri Müdürü

Hüseyin Keçe

Yazı ve Harita

Gürsel Akingüç

Fotoğraflar

Turgut Tarhan

Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Mustafa Türker Erşen

Haber Müdürü

Nazlı Kurt

Editöryal Servis

Araştırma: Deniz Koç, Tevfik Taş

Foto Muhabiri: Kerem Yücel, Turgut Tarhan

Görsel Yönetmen

Tunç Erkoç

Sayfa Yapım

Bahadır Erşik

Katkıda Bulunanlar

Cüneyt Oğuztüzün, Melih Şabanoğlu (Türkçe),

Tülay Zihli

Baskı ve Cilt

Bilnet Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.

Dudullu Org. San. Bölgesi 1.Cad. No:16 Ümraniye-İST

Tel: 0216 444 44 03

© Mart 2015. Her türlü kullanımı izne tabidir.

Tamamen veya kısmen, kaynak gösterilerek dahi kopyalanamaz.

Atlas dergisinin armağanıdır. Parayla satılamaz.

İÇİNDEKİLER

Akbaş Şehitliği	4	Sfenks.....	57
Bigalı Kalesi	4	Anzak Tören Alanı	58
TCG Dumlupınar Denizaltısı Batığı.....	5	Mehmetçiğe Saygı Anıtı.....	59
Kilye Koyu	6	Karayörük Deresi Şehitliği	60
Eceabat.....	6	Kanlısirt Kitabesi.....	60
Miralay Çeşmesi Ve Karahisar Fırkası Yolu	7	16'ncı Tümen Şehitleri	61
Çamburnu Kalesi ve İsimsiz Yüzbaşı Şehitliği	8	Lone Pine Mezarlığı ve Anıtı.....	62
Çamburnu Balkan Harbi Şehitler Anıtı.....	9	Cemaldere / Owen's Gully (Owen Deresi).....	62
Ağadere ve İsimsiz Topçu Yüzbaşı Şehitliği.....	9	Kırmızı Sirt ve Johnston's Jolly Mezarlığı.....	63
İstihkâm Yüzbaşı Tahir Bey Anıtı	11	Kırmızı Sirt Siperleri ve Tünelleri	64
Değirmen Burnu Tabyası.....	11	Merkez Tepe ve Courtney's & Steel's Post Mezarlığı	65
Dur Yolcu.....	12	Yarbay Hüseyin Avni Bey ve Çataldere Şehitlikleri	66
Kaşıklı Dede	13	Yüzbaşı Mehmet Şehitliği	67
Kilitbahir Kalesi ve Köyü	13	Quinn's Post ve Bomba Sirtı	68
Namazgâh Tabyası	14	Kesik Dere Şehitliği	69
Rumeli Hamidiye Tabyası.....	15	57'nci Piyade Alayı Şehitliği	69
Rumeli Mecidiye Tabyası ve Seyit Onbaşı Anıtı	16	Türk Askerine Saygı Anıtı	71
Rumeli Mecidiye Tabyası Şehitliği	18	Cesaret Tepe ve Mehmet Çavuş Anıtı	71
Feyzi Efendi'nin Mezarı	19	The Nek (Boyun).....	73
Halil Paşa Çeşmesi ve Havuzlar Şehitliği	20	Arıburnu Yarıları.....	73
Mesudiye (Baykuş) Bataryası	21	Serçe Tepe (Walker Sirtı) Mezarlığı.....	74
Soğanlıdere Vadisi.....	22	180 Rakımlı Tepe (Baby 700) Mezarlığı ve Mesudiye Topu	75
Melek Hanım Çiftliği.....	22	Kılıç Bayırı.....	77
Soğanlıdere Hava Şehitliği.....	23	Düz Tepe	77
Soğanlıdere Şehitliği.....	23	Talat Göktepe Anıtı.....	79
Kiremit Deresi.....	24	Atatürk'ün Geri Çekilen Askerlere Rastladığı Yer	79
Behramlı Köyü	25	261 Rakımlı Tepe / Conkbayırı Mehmetçik Parkı Kitabeleri	81
Şahin Dere Şehitliği ve Teğmen Mustafa Efendi'nin Mezarı	25	Şahin Sirtı	82
Alçtepe Köyü	26	Conkbayırı – Conk Tepesi	84
Alçtepe Köy Şehitliği	27	Conkbayırı Atatürk Anıtı ve Atatürk'ün Saatinin Parçalandığı Yer	86
Alçtepe	27	Üstegmen Nazif Çakmak Şehitliği	86
Fevzi Çakmak Anıtı	28	Yeni Zelanda Ulusal Anıtı	87
Kudsi Bey Tepesi.....	29	Besim Tepeler	88
Yarbay Hasan Bey Anıtı	30	Abdal Geçidi.....	88
83 Rakımlı Tepe / Kemal Bey Tepesi	31	Kocaçimen Tepesi	89
Ömer Kaptan Tepesi / Fransız Topçu Mevzii	32	Su Yatağı.....	89
Çanakkale Şehitler Abidesi	33	Topçular Sirtı.....	90
Morto Koyu	34	Kemal Yeri.....	91
Fransız Mezarlığı	35	Haydar Tepe Ve Şehit Topçu Kıdemli Yüzbaşı Haydar Efendi	92
Skew Bridge Mezarlığı.....	36	Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi.....	93
Seddülbahir Köyü	36	Kocadere Hastane Şehitliği.....	94
Seddülbahir Kalesi	37	Kocadere Köyü	95
İlk Şehitler Anıtı ve Seddülbahir Cephanesi Şehitliği	38	Bigalı Köyü.....	95
Harapkale ve Doughty-Wylie Mezarı	39	Bigalı Atatürk Evi	96
Ertuğrul Koyu / 26'nci Piyade Alayı ve Yahya Çavuş Şehitliği	40	Büyük Anafarta Şehitliği	97
Ertuğrul Tabyası	41	Anafarta Topları	97
V Sahili Mezarlığı	42	Yusufoçuk Tepe Kitabeleri.....	98
Gözcü Baba Tepesi ve İngiliz Helles Anıtı.....	43	Green Hill Mezarlığı.....	99
Ay Tepe	44	Ali Bey Çeşmesi	100
Tekke Koyu / W Beach	45	Azmak Mezarlığı	101
Lancashire Landing Mezarlığı	46	Kireçtepe Jandarma Şehitliği	102
İkiz Koyu	46	Softa Tepe Mezarlığı.....	103
Pink Farm (Pembe Çiftlik) Mezarlığı	48	Gazi Baba Mezarı	103
Twelve Tree Copse Mezarlığı.....	48	Büyük Kemikli Burnu Kitabesi.....	104
Son Ok Anıtı	49	Bomba Tepe (Hill 60)	105
Sargıyeri Şehitliği ve Anıtı	50	Damakçılık Bayırı Kitabesi	106
Nuri Yamut Anıtı	51	7'th Field Ambulance (7'nci Sahra Hastanesi) Mezarlığı.....	107
Chatham's Post ve Kel Tepe	52	Emberkation Pier (Tahliye İskeleyi) Mezarlığı	107
Küçük Arıburnu ve Sahil Mezarlığı	53	Yeni Zelanda 2 No'lu İleri Karakol Mezarlığı	108
Büyük Dere (Şarapnel Vadisi)	54	No. 2 Outpost (2 No'lu İleri Karakol) Mezarlığı	109
Anzak Koyu	55	Balıkçı Damları.....	110
Hain Tepe	56	Canterbury Mezarlığı.....	111
Arıburnu	57	Rehber	112

Gelibolu Savaş Alanları Keşif Rotası

Atlas bu sayıda Çanakkale Zaferi'nin 100. Yılı dolayısıyla Gelibolu Yarımadası'nı ziyaret etmek isteyen okurlarına çok değerli bir armağan sunuyor: "Adım Adım Gelibolu, Ateş ve Kurtuluş Meydanı". Yıllarını Çanakkale Savaşı üzerine araştırmaya adanmış Gürsel Akingüç'ün hazırladığı rehber kitap, Gelibolu Yarımadası'nda savaş alanlarıyla ilgili gezilecek tüm noktaları ve rotaları, savaşa ait ayrıntılarıyla anlatıyor. Ziyaret noktalarının tanınmasını kolaylaştırması açısından bazı mevkilerin siyah beyaz eski fotoğrafları da yer alıyor. Rehberin sonunda da noktaları gösteren bir harita bulunuyor.

Atlas bu rehber kitabı ilk kez Mart 2012'de vermişti. Fakat o tarihten bu yana pek çok değişiklik oldu. O zamanlar sözü edilen alan Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlıydı ve "Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı" olarak tanımlanıyordu. Fakat 28 Haziran 2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 6546 sayılı, "Çanakkale Savaşları Gelibolu Tari-

hi Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun" ile Kültür Bakanlığı'na bağlanmış bulunuyor ve artık "Gelibolu Tarihi Alanı" olarak ifade ediliyor.

Çanakkale Muharebeleri konusunda devam eden araştırmalar sonucunda ise ortaya yeni belgeler çıkmış ve bugüne kadar bilinenlerin bazıları'nın hatalı olduğu anlaşılmıştır.

Son dönemde yenilenen şehitliklerden Yahya Çavuş Şehitliği ise "26. Piyade Alayı ve Yahya Çavuş Şehitliği" olarak yeniden tanımlanmış ve Seddülbahir sahillerinde tek başına İngilizleri karşılamak durumunda kalan 26'ncı Piyade Alayı'nın Çanakkale Savaşları'ndaki rolü ve önemi de bu şekilde yeniden anımsanmıştır.

Elinizde tuttuğunuz kitap tüm bu yeni bilgiler doğrultusunda güncellenmiş bulunuyor. Ayrıca yeni noktalar eklenerek ziyaret noktaları sayısı 113'ten 125'e çıkartıldı.

Gelibolu Yarımadası 3 Kasım 1914 - 9 Ocak 1916 tarihleri arasında, daha önce örneği görülmemiş savaşlara

sahne olmuştu. Burada sadece savaşan tarafların değil, dünyanın kaderine yön verilmiş, tarihin seyri değişmişti. Adına Çanakkale Savaşı denilen bu şiddetli çarpışmalar, asıl olarak da Türkiye'nin kaderini belirledi.

Gelibolu Yarımadası topraklarının, neredeyse her metrekaresi, işte bu çarpışmaların izlerini ve anılarını taşıyor: Toprağa düşenlerin mezarları, siperler, tabyalar; savaşa ve savaşanlara ait adlar taşıyan tepeler, sırtlar, sonradan yapılan anıtlar, heykeller, şehitlikler; yaşanmış hikâyeler ya da efsaneler...

Gelibolu Yarımadası şimdi barışa adanmış topraklar olarak, Türkiye'nin dört bir yanından ve başta Avustralya ile Yeni Zelanda olmak üzere dünyanın her tarafından ziyaretçilere kapılarını açıyor. Bu davete icabet etmek gerekir. Orada unutulmaması, unutturulmaması şart olan insanlar yatıyor, yarımada'nın havasında o insanların anıları salınıyor.

ATLAS

Akbaş Şehitliği

Kahramanların Yurdu

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Gelibolu – Eceabat yolunun 30. kilometresinde, Eceabat'a 12 kilometre mesafedeki Akbaş mevkiinde, Yalova köyü ile Kumköy'e giden yolun hemen sol yanında bulunmaktadır. "Akbaş Şehitliği" adıyla bilinen bu şehitlik, aslında "semboliktir"; 1.000 metrekaleden daha büyük bir alanı kaplamaktadır. İlk kez 1945 yılında yapılmıştır. Kültür Bakanlığı tarafından 1992 yılında yeniden düzenlenmiş,

günümüzdeki haliyle 2014 yılında bütünüyle yenilenmiştir.

Asıl şehitlik alanı ise, temsili şehitliğin karşısında, Yalova köyü ile Kumköy istikametine giden yolun sağ yanında, yaklaşık 8 – 10 metre daha yüksekte, yamacın üzerinde yer almaktadır. Şehitlik alanı Temmuz 2008'de bu bölgede çıkan orman yangını sonucunda üzerini kaplayan bitki örtüsü ortadan kalkınca görünür hale gelmiş ve dolayısıyla yeniden hatırlanmıştır.

Akbaş Mevkii; Çanakkale Kara Muharebeleri'nin başladığı 25 Nisan 1915 gününden itibaren, Kilya Koyu ve Eceabat'ta bulunan iskeleler ile birlikte, bilhassa İstanbul'dan deniz yolu ile cepheye sevk edilen asker, silah, mühimmat

ve çeşitli malzemelerin karaya çıkartıldığı, dağıtımının yapıldığı önemli lojistik merkezlerden birisidir.

Çanakkale Kara Muharebeleri'nin başlaması ile birlikte, 19'uncu Tümen'in Sıhhiye Bölüğü tarafından burada bir Sahra Hastanesi de kurulmuştur. Hastane, Arıburnu ve Anafartalar cephelerinde yaralanan ve çeşitli hastalıklara yakalanan askerlere hizmet vermiştir.

Akbaş mevkiinde hayatını kaybettiği belirtilen şehitlerin tespiti için yapılan araştırmalar sonucu, 1187 şehidin kimliği belirlenmiş, belirlenen isimlerin tamamı, 2014 yılında sembolik mezar taşları ile anıt duvara yazılmıştır ●

Bigalı Kalesi

Boğazın Anahtarı

Bigalı Kalesi, Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasında yer alan Osmanlı dönemi kalelerinden biridir. Gelibolu-Eceabat yolu üzerinde, Eceabat merkeze yaklaşık 6 kilometre mesafede, yol ile sahil arasında ve Nara Burnu'nun tam karşısında yer almaktadır.

Günümüzde oldukça harap durumda olup, çok ciddi bir onarıma muhtaçtır.

Amiral John Duckworth komutasındaki İngiliz donanmasının, 19 Şubat 1807'de herhangi bir direniş görmeden Çanakkale Boğazı'nı geçmesi sonrasında boğaz savun-

masını güçlendirmek için ilave tedbirler alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu kapsamda 1807 yılında Sultan III. Selim döneminde, yapılacak işleri düzenlemek üzere Fransız Mühendis Juchercrau de Saint Denys getirilir. Adı geçen kişinin öner-

mesi üzerine Çanakkale Boğazı sahillerine yeni istihkâmlar yaptırılmasına karar verilir. Bu karar doğrultusunda, boğazın en dar mevkii olan Çanakkale-Kilitbahir hattı ile Nara Burnu-Bigalı hattı arasında savunmanın güçlendirilmesi kararlaştırılır. Böylece Anadolu sahillerinde Nara ve Köse Burnu kaleleri, Rumeli sahillerinde ise bunların tam karşısında yer alacak şekilde Bigalı ve Çamburnu kaleleri yaptırılmıştır.

Kalelerin inşaatına eş zamanlı olarak 1807 yılı sonunda başlanır. Ancak inşaat Sultan II. Mahmut döneminde, 1822 yılında tamamlanmıştır. Bigalı Kalesi, hemen karşı

kıydaki Nara Burnu üzerinde yer alan Nara Kalesi ile birlikte, Çanakkale Boğazı'nın Marmara Denizi doğrultusundaki son savunma istihkâmlarını oluşturmuştur.

Bigalı Kalesi, Çanakkale Muharebeleri sırasında,

“3'üncü Kolordu Esliha (Silah) Tamirhanesi” olarak da kullanılmıştır. Bu durumu belgeleyen fotoğrafta, 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa ve yanında bulunanlar Bigalı Kalesi'nin kuzeydoğu yönüne bakan kapısı önünde görülmektedir ●

TCG Dumlupınar Denizaltısı Batığı

Vatan Sağ Olsun

KONUM
3

Gelibolu muharebe alanlarını gezerken, ziyaretçiler “TCG Dumlupınar Denizaltısı Batığı” tabelasıyla da karşılaşacaklardır. Çanakkale Savaşı'yla bağlantısı olmasa da ziyaret noktalarından biridir.

TCG Dumlupınar Denizaltısı, 16 Kasım 1950 tarihinde Türk Donanması'na katılmıştır. Akdeniz'de gerçekleştirilen NATO Mavi Deniz Tatbikatı'na katılan Dumlupınar, görev dönüşünde, 3 / 4 Nisan 1953 gecesi İsveç bandıralı

Naboland şilebi ile çarpışmıştır. Sancak baş omuzluktan derin bir yara alan TCG Dumlupınar, Çanakkale Boğazı'nın Nara Burnu – Kilye Poyraz Tepe arasındaki bölümünde, Gelibolu Yarımadası sahiline daha yakın bir mevkide, çok kısa bir süre içinde batmıştır.

TCG Dumlupınar Denizaltısı ile birlikte Poyraztepe sahilinin yaklaşık

1.000 metre açığında, boğazın derinliklerinde yatan şehit denizcilerimiz, içlerinden Astsb. Çvş. Selami Özben'in son sözleriyle daima hatırlanacaklardır: “Vatan sağ olsun!” ●

Kilye Koyu

Tarihin Kıyısı

Kilye Koyu, adını günümüzdeki Kilye Ana Tanıtım Merkezi'nin bulunduğu sırtlarda, antik dönemde yer alan Koila yerleşiminden alır. Bazı kaynaklarda burada yer alan yerleşim yerinin, Atinalı Kelius tarafından kurulduğu belirtilirse de kuruluş tarihi hakkında net bir bilgi bulunamamıştır.

Ancak bölgede tespit edilen bazı buluntular kentin Roma dönemine ait olduğuna işaret etmektedir.

Bölgenin bir yerleşim yeri olarak seçilip kullanılmasının başlıca nedeni ise kuzey rüzgârlarına karşı nispeten korunaklı, doğal bir liman konumunda olan Kilye Koyu'dur. Bu özellik, Çanakkale Muharebeleri sırasında Kilye Koyu'nun bir lojistik merkez

GURSEL AKINGÜÇ AFIŞI

olarak kullanılmasına neden olmuştur. O dönemde kullanılan iskelelerin kalıntıları, günümüzde de Kilye Koyu sahilinde durmaktadır.

Türk tarafı için taşıdığı lojistik önemi nedeniyle İngiliz gemilerinin Kaba Tepe açıklarından bölgeyi hedef alan bombardımanlarına sahne olmuştur; 1915 yılındaki bu

bombardımanlar, özellikle buradaki antik dönem kalıntılarına da bir hayli zarar vermiştir. Yıllar süren ihmaller ve Kilye Ana Tanıtım Merkezi inşaatı sırasındaki dikkatsizlikler gibi tahribatı arttıran etkenler, antik döneme ait izlerin oldukça azalmasına neden olmuştur ●

Eceabat

Mustafa Kemal'in Karargâhı

İlk kurulduğu günden bu yana, yaklaşık 5 bin yıldır sürekli insanların yaşadığı nadir yerleşimlerden biridir. İlk adının, "Madyta" olduğu bilinmektedir. Daha sonraları kent, "Madytos" adıyla tanınmıştır. Bu ada, 787 yılında

İznik'te yapılan Yedinci Ruhailer Toplantısı kayıtlarında rastlanılmıştır. 1354 yılından itibaren Gelibolu Yarımadası'nın Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte "Maydos" olarak anıldığı gibi, "Eceabat" isminin de kullanıldığı

bilinmektedir. Eceabat, Gelibolu Yarımadası'nı fetheden Gazi Süleyman Paşa'nın komutanlardan ve yarımada topraklarında şehit düşen Halil Ece Bey'e atfen verilmiştir. Osmanlı döneminde "Eceabat" ve "Maydos" isimleri

birlikte kullanılmıştır. Bu durum 1915 tarihli bazı Osmanlı haritalarında görülebilmektedir. Çanakkale Muharebeleri döneminde daha çok "Maydos" ismi ön planda olsa da Cumhuriyet dönemi ile birlikte sadece "Eceabat" ismi kullanılmıştır.

Çanakkale Muharebeleri sırasında kasaba içinde, günümüzdeki "Gençlik Merkezi" binasının bulunduğu yerde, bir askeri hastane olduğu bilinmektedir. Eceabat ilçe merkezi, sözü edilen hastane de dahil olmak üzere, askeri anlamda belirgin bir hedef olmasını gerektirecek hemen hiçbir şeyi barındırmamış olmasına rağmen, müttefik uçakları ve gemilerince defalarca bombalanmıştır.

Eceabat ilçe merkezinde bulunan ve "Yarbay Mustafa Kemal Karargâhı" olarak bilinen bina ise 25 Şubat 1915 tarihinde bölgeye gelip "Maydos Böl-

ge Komutanı" sıfatıyla göreve başlayan 19'uncu Fırka (Tümen) Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal'in karargâhı olarak kullandığı binadır.

"Maydos Bölge Komutanlığı" görevini de üstlenen Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, bu görevleri ifa ettiği süre içinde Eceabat'ta bulunan bir binayı hem karargâh, hem de konut olarak, 25 Şubat-18 Nisan 1915 tarihleri arasında 52 gün süreyle kullanmıştır.

Aynı bina, Maydos Bölge Komutanlığı görevini 26

Mart 1915 tarihinden itibaren 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'den devralan 9'uncu Tümen Komutanı Albay Halil Sami Bey ve karargâhı tarafından da kullanılmıştır.

Sonraki yıllarda terk edilmiş ve uzun yıllar harap bir durumda kalmıştır. Eceabat Kaymakamlığı'nın girişimleri ile 2007 yılında restore edilmiş ve "Yarbay Mustafa Kemal Karargâhı" adı altında "kültür evi" niteliğinde hizmet vermeye başlamıştır ●

Miralay Çeşmesi Ve Karahisar Fırkası Yolu

Cepheye Ulaşım

KONUM

6

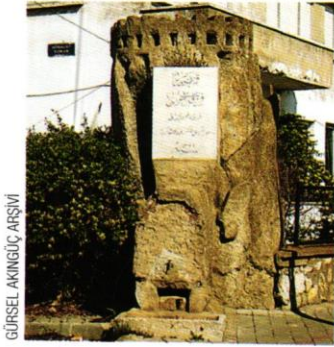
Eceabat'tan Kilitbahir yönüne giden yol (İstiklâl Caddesi) üzerinde, Miralay Sokak köşesinde yer alan bir çeşmedir. Ön cephesindeki kitabesi şöyledir: "Karahisar Fırkası Yolu – Miralay Şükrü Bey'in

eseridir. Fî sene 1329"

Rumi 1329 yılı, miladi olarak 1913 yılına denk gelmektedir. "Karahisar Fırkası Yolu" şeklinde belirtilen ise Balkan Savaşı sırasında bu bölgede görevlendirilen Afyonkara-

hisar Redif Tümeni'nin, Seddülbahir bölgesine giderken kullandığı intikal güzergâhını işaret etmektedir.

Söz konusu intikal güzergâhı; Miralay Çeşmesi'nin bulunduğu noktadan başla-

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

yıp Sarafim Çiftliği bölgesine ulaşan bir yoldur. "Afyonkarahisar Fırkası Yolu" olarak bilinir. Gerek Balkan Savaşları, gerekse Çanakkale Muharebeleri sırasında Sarafim Çiftliği'nin bulunduğu bölge bir ihtiyat mahalli olarak kullanılmıştır. Özellikle Çanakkale Muharebeleri sırasında, bu

özelliliği ile daha çok kullanılmıştır. Bu nedenledir ki, Miralay Çeşmesi'nin bulunduğu noktadan başlayan güzergâh, Çanakkale Kara Muharebeleri süresince Seddülbahır Cephesi'ne gönderilen asker, malzeme, mühimmat gibi unsurların ulaşımında kullanılan başlıca iki yoldan biridir ●

KONUM
7

Çamburnu Kalesi ve İsimsiz Yüzbaşı Şehitliği Karargâh ve Hastane

Çanakkale Boğazı'nı 19 Şubat 1807 tarihinde rahatlıkla geçen İngiliz donanmasının İstanbul önlerine kadar gelmesi üzerine, boğazdaki mevcut tahkimatın pekiştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda; Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut'un saltanat yıllarında inşa edilmiş Bigalı, Nara, Köse Burnu kaleleri ile birlikte aynı dönemde (1807-1822) yapılmıştır. Aslında diğerleri gibi korunaklı bir topçu mevzisi olup, kuzeydoğu – güneybatı ekseninde inşa edilmiştir.

19'uncu Tümen'in kuruluşundaki unsurların Eceabat'a geldiği 25 Şubat 1915 tarihinden itibaren 57'inci Alay Karargâhı, bir dönem Çamburnu Kalesi'nde görev yapmıştır.

Çanakkale Kara Muharebeleri başladıktan bir süre sonra

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

ilk olarak güney grubunun sığılma malzemeleri deposu olarak kullanılmıştır. Sonrasında ise 12'nci Tümen Seyyar Hastanesi ile Emraz-ı Adıye (basit hastalıklar) Hastanesi, bu kaleden hizmet vermiştir.

12'nci Tümen Seyyar Hastanesi'nde tedavi gördüğü sırada hayatını kaybeden askerlerin kalenin yakınındaki bir yere gömüldüğü düşünülmektedir. Ancak bu alanın neresi

olduğu bilinmemektedir.

Kalenin güney tarafında, sadece tek bir şehit mezarı bulunmaktadır. Mezarın üzerinde ise "İsimsiz Yüzbaşı Şehitliği" ibaresi vardır. İsimsiz Yüzbaşı Şehitliği, Eceabat – Kilitbahır yolunun birinci kilometresinde, yol kenarında ve Çamburnu Kalesi'nin güneyindedir. Mezardaki yüzbaşının adı ve öldüğü tarih bilinmemektedir ●

İki Savaşın Anısına

Eceabat-Kilitbahir yolu-
nun ikinci kilometresinde,
Çamburnu mevkiinin güne-
yinde, yolun sağ yanında ve
4-5 metre yüksek bir noktada
yer alır. Anıta ulaşmak için,
yoldan itibaren yaklaşık 20

metre kadar, kısmen basamak-
lı bir yolu yürümek gerekir. Bir
kaide üzerine oturtulmuş iki
buçuk metre yüksekliğindeki
anıt, Balkan Savaşları'nda ve
Çanakkale Muharebeleri'nde
şehit düşenlerin anısına, 1962

yılında, Çanakkale Şehitleri
Abidelerine Yardım Derneği
tarafından yaptırılmıştır.

Anıtın kuzeye bakan tara-
fındaki bölümünde, Necmet-
tin Halil Onan'a ait "Dur yol-
cu, bilmeden gelip bastığın/
Bu toprak, bir devrin battığı
yerdir" mısraları yazılıdır.

Güneye bakan tarafındaki
bölümünde ise, "Burada Bal-
kan ve Çanakkale harplerin-
de şehit düşen binlerce kah-
raman yatar" ibaresi bulunur.
Bu ibare, her ne kadar anıtın
etrafında şehitlerin yattığı ka-
naatini uyandırır da anıtın
bulunduğu alanda gömülü
herhangi bir şehit mezarının
varlığı bugüne kadar tespit
edilememiştir ●

Hastane Vadisi

Eceabat'tan Kilitbahir'e doğ-
ru giderken, Çamburnu
Kalesi'ni geçtikten yaklaşık 1
km. sonra, yolun yeniden de-
niz seviyesine indiği mevkide,
sağ yanda, batı yönünde, te-
peler arasında yer alan küçük
bir vadi görülür. Burası Ağa-
dere Vadisi'dir. Ağadere Vadi-
si; Kilitbahir Platosu'nun bo-
ğaz sahillerine doğru uzanan

bölümünde yer alan iki vadi-
den biridir. Diğer vadi ise Ha-
vuzlar Vadisi'dir.

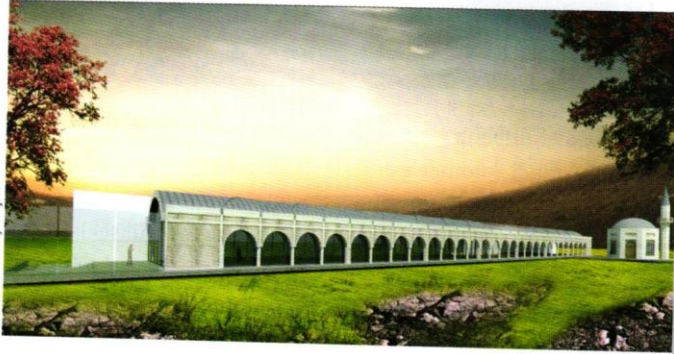
Çanakkale Kara Muhare-
beleri başladıktan hemen son-
ra (25 Nisan 1915 sonrasında)
burada, ilk olarak 9'uncu Tü-
men'in Sahra Hastanesi kurul-
muş ve hizmet vermeye baş-
lamıştır. Çanakkale Cephe-
si'ndeki çarpışmaların şiddet-

lenmesi üzerine aynı bölge-
de 3'üncü Kolordunun 1'inci
Sahra Hastanesi ile 4'üncü
Tümenin Sahra Hastanesi de
görev yapmıştır. Burada gö-
rev yapan hastaneler arasında
bir de "Ağır Mecruhin Hasta-
nesi" (Ağır Yaralı Hastanesi)
bulunmakta ve aynı zaman-
da bir sevk hastanesi olarak
görev yapmaktaydı. Bir baş-

ka deyişle, kendilerine gelen ağır yaralıların ön tedavilerini yapıp, daha donanımlı hastanelere sevk edilebilir duruma getirmek için çalışmaktaydı. Buradaki hastanelerde tedavi gördüğü sırada şehit düşen Türk askerlerinin sayısı, kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Ağadere hastanelerinde hayatını kaybedenler, vadiyi çevreleyen yamaçlara gömülmüşlerdir.

Ağadere Vadisi'ni çevreleyen yamaçlarda bulunan ve yapılan araştırmalar sonucunda 13 adet olduğu saptanan şehitlik alanlarının bütünüyle tek bir şehitlik olarak değerlendirilmesi düşünülmüştür. Bu doğrultuda Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından tasarlanan bir proje, 19 Ağustos 2013 tarihinde ihale edilmiş ve 24 Eylül 2013 tarihinde uygulamaya konulmuştur.

Toplam 48 bin metrekare alana yayılması kararlaştırılan proje dahilinde, Ağadere Vadisi yamaçlarındaki 13 adet şehitlik alanının yanından geçen 3 bin 545 metre uzunluğunda yürüyüş yolu, 385 metre uzunluğunda sembolik "Sonsuzluk Yolu", 1700 metrekare alanı kapsayan "Sergi Sa-

lonu", 385 metrekare genişliğinde "Hastane Çadırı" ve 282 metrekare alana oturan küçük bir cami yer almaktadır.

Ayrıca söz konusu proje gereğince, Ağadere Şehitliği'nin bulunduğu alanın Eceabat – Kilitbahir yoluna bakan cephe kısmında giriş kontrol ünitesi, idari ofis, bir kafeterya ve tuvaletler de bulunacaktır.

18 Mart 2015 tarihinde Ağadere Şehitliği ile ilgili projenin tamamlanıp, açılışının yapılması planlanmıştır.

İsimsiz Topçu Yüzbaşı Şe-

hitliği ise Eceabat – Kilitbahir yolu üzerinde, Kilitbahir'e 800 metre mesafede, yolun sağ yanında ve yoldan yaklaşık 7-8 metre yüksek bir noktada yer alır. Yol kenarından itibaren basamaklı bir yol ile şehitlik alanına ulaşmak mümkündür. Bu şehitlikte yatan kişi hakkında bir topçu yüzbaşı olduğundan başka, bilinen herhangi bir kayıt yoktur. Ancak burada bulunan şehit mezarının, Ağadere Şehitliği'nin sahile doğru uzanan bir bölümü olma ihtimali yüksek görülmektedir ●

Deniz Kahramanı

Çanakkale Muharebeleri sırasında, anıtın bulunduğu noktanın açığında, deniz üzerinde meydana gelen kaza sonucu, yanındakilerle birlikte hayatını kaybeden İstihkâm Yüzbaşı Tahir Efendi anısına yapılmış bir anıttır. Yapıldığı tarih, kesin olarak bilinmemektedir. Anıtın kitabesinde; "1331 (1915) yılında bindiği kayığın mayına çarpıp vazife uğrunda şehit olan İstihkâm Yüzbaşı Tahir'in aziz ruhu şad olsun. El Fatiha" yazılıdır.

Anıtın kitabesinde yer alan bu ifadeler karşılık, "Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı" tarafından yayınlanan, "Çanakkale Deniz Savaşları Günlüğü, 1914-1922, Deniz Mayınları Grup Komutanı Bin-

başı Nazmi Bey" adlı eserin "9 Mayıs 1915" gününe ait notlar arasında yer alan bu olay daha farklı biçimde anlatılır:

"Bugün iki sandalcı ve dört yolculu bir sandal, Değirmen Burnu açıklarında, ateş neticesinde batmış, içindekile-

rin hepsi boğulmuşlardır. Bu olayın bir mayından mı yoksa düşman tarafından atılan bir mermiden mi olduğu anlaşılamamıştır. Değirmen Burnu Tabyası'ndaki Binbaşı Nuri, sandalın bir mermi ile parçalandığını söylemektedir." ●

Kıyının Nöbetçisi

İsimsiz Topçu Yüzbaşı Şehitliği'ni geçer geçmez hemen yolun sağ yanındadır. Çanakkale Boğazı'nın savunması için inşa edilen tabyaların neler yapılacağını belirleyen kişi, Sultan III. Mustafa döneminde görev yapan, Macar asıllı Fransız Topçu Mühendisi Baron De Tott'tur.

Baron De Tott o dönemi, "18. Yüzyılda Türkler" adlı kitabında anlatmıştır. Kitapta şu ifade yer almaktadır:

"Rumeli kıyısındaki hisara daha yakın olan Değirmen Burnu, Anadolu yakasındaki iki batarya ile çaprazlama gelebileceğinden orada da bir batarya kurulması

gerekiyordu."

Değirmen Burnu üzerinde savunma amaçlı bir tesisin yaptırılması fikrinin Baron De Tott'a ait olduğu anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde mevcut olan tabya, 1890'lı yıllarda Sultan II. Abdülhamit döneminde yaptırılmıştır. Kışla binası, yine aynı dönemde

yapılmış olup, 19'uncu yüzyıl askeri mimarisinin güzel bir örneğidir. 18 Mart 1915 günü gerçekleşen İtilaf donanması saldırısında, muharebenin yapıldığı bölgenin görüş ve atış açısı dışında kalması nedeniyle, Topçu Binbaşı Nuri Bey komutasındaki Değirmen Burnu Tabyası, herhangi bir faaliyet göstermemiştir ●

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

KONUM
12

Dur Yolcu

Vatan Kalbinin Attığı Yer

Değirmen Burnu Tabyası'nın arkasındaki tepenin yamacında yer alır. "Dur Yolcu" şiirinin ilk iki mısrası ile iki figürden oluşur. Tepenin yamacında yer alan mısralar ile Mehmetçik ve meşale figürü, 1960 yılında bölgedeki garnizonda asteğmen olarak askerlik görevini yapan Seyran Çebi tarafından yapılmıştır.

Yamaçta yazılı olan mısraların alındığı "Dur Yolcu" isimli şiir, şair Necmettin Halil Onan'a aittir. Çanakkale kent merkezinin tam karşısında yer alan "Dur Yolcu", geceleri aydınlatılmakta olup, hem boğazdan geçen bütün gemiler, hem de Çanakkale tarafından rahatça görülebilmektedir.

DUR YOLCU

*Bilmeden gelip bastığın bu toprak
Bir devrin battığı yerdir
Eğil de kulak ver bu sessiz yığın
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.*

*Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda
Gördüğün bu tümsek
Anadolu'nda
İstiklal uğrunda, namus yolunda*

Can veren Mehmet'in yattığı yerdir

Bu tümsek koparken büyük zelzele

*Son vatan parçası geçerken ele
Mehmet'in düşmanı boğduğu sele*

Mübarek kanını kattığı yerdir

*Düşün ki haşrolan kan, kemik ve etin
Yaptığı bu tümsek amansız, çetin
Bir harbin sonunda bütün milletin
Hürriyet zevkini tattığı yerdir ●*

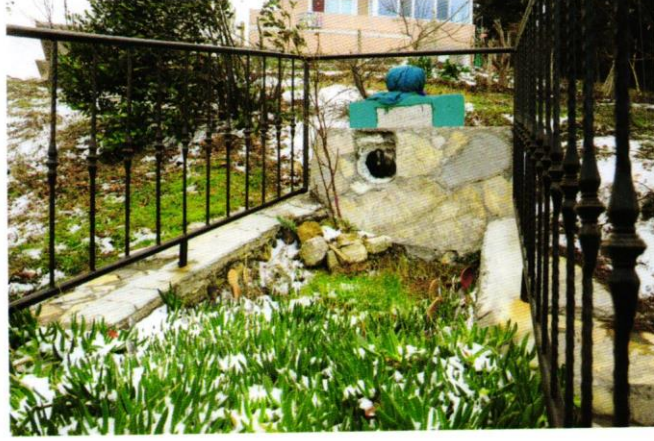

İsimsiz Şehitler

Eceabat yönünden gelindiğinde, Kilitbahir köyü girişinde yolun hemen sağ yanında "Kaşıklı Dede" adıyla bilinen bir mezar görülür. Burası yöre halkı ve ziyaretçiler tarafından bir yatır olarak kabul edilmiştir. Kimileri, bu mezar da çeşitli adaklar adar, dileklerinin gerçekleştiğine inandıklarında da tekrar gelip mezara bir kaşık saplar.

Ancak Yeditepe Yayınları tarafından yayımlanan, "Harp Akademisi 1934-1935 Tedrisatından, Çanakkale Savaşı'ndan Alınan Dersler" adlı kitapta şu bilgiye rastlanır:

"Karavanadan rahatça yemek yiyebilmek için bizim askerlerin hepsinin bir tahta kaşığı vardı, dolaklarının içinde taşırlardı. Seneler önce yol

açma sırasında güzergâhtaki şehitlerimizin toplanan kemikleri yol yakınında açılan bir çukura konmuş, üzeri bir kişilik mezar şeklinde kapanmış, yeri belli olsun diye bulunan kaşıklarla mezarın etrafı çevrilmiş. Yöre halkı burasını 'Kaşıklı Şehit' adı ile bir yatır yeri olarak

kabul etmiş. Her adağı olan mezarın üzerine sapından bir kaşık saplamış. Şimdi üzerinde yüzlerce kaşık var."

Bu ifadelerden anlaşılan, Kaşıklı Dede mezarının aslında birçok şehidimize ait kemiklerin topluca gömüldüğü bir yer olduğudur ●

Denizin Kilidi

1453'teki fetihten sonra İstanbul'un güvenliğinin Çanakkale Boğazı'nın yabancı donanmalara kapatılmasından geçtiğini gören Sultan II. Mehmet (Fatih), 1462-1464 yıllarında, Çanakkale Boğazı'nın en dar yerine, karşılıklı olarak iki kale yaptırmıştır.

Mimar Murat Ağa tarafından planlanıp yapıldığı tahmin edilen bu kalelerden Anadolu yakasında yer alanına "Kala-i Sultaniye" (Sultan Kalesi), Rumeli yakasındaki ne de "Kilid-ül Bahir" (Denizin Kilidi) adları verilmiştir. Kilid-ül Bahir Kalesi, Sultan I.

Süleyman (Kanuni) döneminde tamir ettirilmiş ve iki kule ile sur eklenmiştir. Kulelerden kuzeyde yer alanı yıkılmış ve yok olmuştur. Güneyde yer alanı ise halen durmakta ve "Güney Kulesi" veya daha çok "Sarı Kule" olarak bilinmektedir. Deniz tarafındaki surların

ise önemli bir bölümü günümüze ulaşmamıştır. İç kale, yedi katlı olup, genelde kalede görev yapan askerlerin barınma yeri olarak kullanılmıştır. Duvarlar düzgün moloz taştan yapılmıştır.

Kilitbahir köyünün bulunduğu bölgenin tarihte bili-

nen ilk adının, "Kynossema" (Köpek Mezarı) olduğu tespit edilmiştir. Bu isim; mitolojide geçen bir öyküye dayanmaktadır. Söz konusu öyküde, Troia Savaşı'nda bütün ailesini kaybeden Troia Kraliçesi Hekuba'nın, üzüntüsünden dışı bir köpeğe dönüştüğü ve

burada öldüğü anlatılmaktadır. İÖ 4. yüzyıl ortalarında basıldığı tespit edilen Madytos sikkelerinin arka yüzünde bulunan köpek motifi, Kynossema'yı simgelemektedir.

Kalenin inşa edilmesi ile birlikte bir kıyı yerleşimi olarak gelişen Kilitbahir köyünün kapladığı alan içinde Fatih Camii, Cahidi Sultan Camii, Tabip Hasan Camii, yıkılmış olan Kırklar Camii, Uşşaki Dergâhı (Ahmed Talibi Tekkesi), çok sayıda çeşme, geleneksel konutlar, iki hamam kalıntısı ve Cahidi Sultan Camii çevresindeki mezar taşları dikkat çekicidir ●

Namazgâh Tabyası

Topçu Karargâhı

Tabya, Kilitbahir Kalesi'nin güneyinde yer alan Sarı Kule ile neredeyse bitişik vaziyettedir.

Sultan III. Mustafa döneminde 1770 yılında inşa edilmeye başlanan tabyaya daha sonra bazı binalar ve tesisler eklendi. Çanakkale Boğazı'nda yapılan ilk ve en büyük tabyadır. Tabyanın yerinin belirlendiği ve inşasına başlandığı dönemde boğaz komutanı

yine aynı yıl Seddülbahir Muhafızlığı ile Boğaz Seraskerliği'ne tayin edilen, eski sadrazam Moldovancı Ali Paşa'dır.

İlk yapıldığı dönemden sonra II. Mahmut, Abdülmecit ve II. Abdülhamit devirlerinde yapılan yeni ilavelerle daha da büyümüş ve bir anlamda "merkez tabya" niteliği kazanmıştır. Günümüze ulaşan son halini, 1890'ların sonunda II. Abdülhamit döneminde almış

ve Kültür Bakanlığı tarafından restore edilerek, 18 Mart 2006 tarihinde ziyarete açılmıştır.

18 Mart 1915 günü yapılan boğaz muharebesi sırasında, bölgedeki tabyalarda görev yapan bataryaların bağlı olduğu, Binbaşı Ahmet Kemal Bey komutasındaki 4'üncü Ağır Topçu Alayı'nın karargâhının da bulunduğu bu tabya, İtilaf donanmasının başlıca hedeflerinden biri olmuştur. Bu

muharebe sırasında tabyada bulunan 16 topun ancak ikisi (2 adet 240/35 mm) 14 bin 800 metrelik menzilleri ile toplam 33 mermi atarak İtilaf donanmasına cevap verilebilmiştir. Tabyanın diğer 14 topu ise menzil yetersizliği nedeniyle ateş edememiştir ●

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Rumeli Hamidiye Tabyası

KONUM

16

Kıyıdaki Göz

Rumeli Hamidiye Tabyası; II. Abdülhamit döneminde, 1896 yılında, Kilitbahir bölgesindeki top sayısını arttırmak ve boğaz savunmasını güçlendirmek amacıyla

yaptırılmıştır.

Deniz seviyesinden yaklaşık 10 metre yükseklikte inşa edilmiş olan Rumeli Hamidiye Tabyası, iki top platformundan oluşan, iki topun mevzi-

lendirildiği bir tabyadır. Tabyanın dış görünümü, diğer bütün tabyalarda olduğu gibi doğal çevreye uyum sağlayan, topraktan küçük tepecikler halinde olup, bu tepeciklerin iç kısmı kesme taştan yapılmış ve üzerleri tonozla örtülmüş "bonet"lerdir. Bonetler genelde cephanelik, kimi zaman da asker koğuşu olarak kullanılmış, kare veya dikdörtgen planlı odalardan oluşan yapılardır.

Rumeli Hamidiye Tabyası'nda bulunan toplar, her biri 355/35 mm'lik, uzun namlulu toplardır. 620 kg. ağırlığındaki mermilerini 16 bin 900 metre mesafeye ulaştıran menzilleriyle Çanakkale Boğazı savunmasının en ağır ve

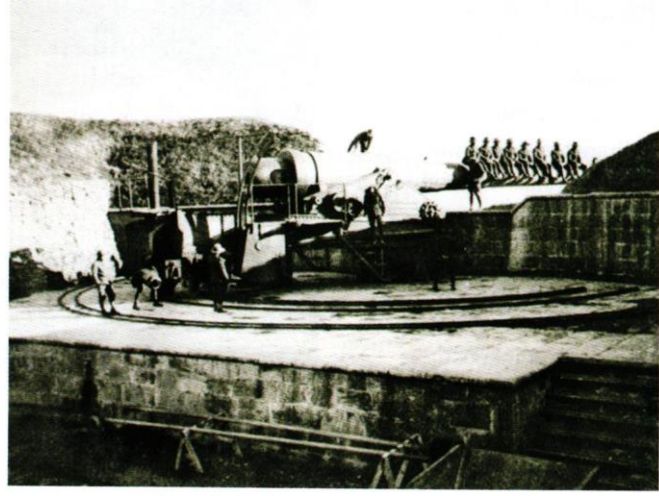

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

güçlü silahlarını oluşturan bu toplar, Çanakkale Boğazı'nda toplam beş adet olarak konuşlandırılmıştır. Bu beş adet top, Rumeli Hamidiye Tabyası'nda bulunan iki adet topun haricinde, ikisi Anadolu Hamidiye Tabyası'nda, biri ise Çimenlik Kalesi'nde olmak üzere yerleştirilmişlerdi.

18 Mart 1915 günü Osmanlı topçusunun harcadığı cephane miktarını gösteren tablo incelendiğinde, Rumeli Hamidiye Tabyası'nın, Birleşik Filo gemilerine hiç ateş etmediği anlaşılmaktadır.

Bu durumun nedeni ise 18 Mart 1915 günü öğleden

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

önceki saatlerde, bölgeyi hedef alan İtilaf donanmasının bombardımanı sırasında, Rumeli Hamidiye Tabyası'nda

bulunan toplardan birinin döşeme raylarının kırılması, diğerinin ise nişan tertibatının hasar görmüş olmasıdır ●

KONUM
17

Rumeli Mecidiye Tabyası ve Seyit Onbaşı Anıtı

Savaşı Sırtlayan Onbaşı

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Namazgâh ve Rumeli Hamidiye tabyalarını geçtikten yaklaşık 300 metre sonra yolun sağ yanında yüksekçe bir yerde inşa edilmiş bulunan Rumeli Mecidiye Tabyası, 1915'te 4'üncü Ağır Topçu Alayı'nın 2'nci Ağır Topçu Taburu'na bağlı 5'inci Batar-ya'nın bulunduğu merkez istihkâmlarından biriydi.

Çanakkale Boğazı'nın savunulması bakımından önemli bir konuma sahip olan Rumeli Mecidiye Tabyası, 18

Mart 1915'teki boğaz muharebesi sırasında İtilaf filosunun başlıca hedefleri arasında yer almıştır. Burayı hedef alan İngilizlerin "Agamemnon" ve "Lord Nelson" isimli muharebe gemilerinin sahip olduğu 8 adet 305 mm'lik ve 20 adet 234 mm'lik toplam 28 topuna karşılık bu tabyada, 4 adet uzun namlulu 240/35 mm'lik ve iki adet kısa namlulu 280/22 mm'lik top bulunmaktaydı.

Boğaz muharebesi sırasında Rumeli Mecidiye, Rumeli Hamidiye ve Namazgâh tabyalarının bulunduğu bu bölgeye yüzlerce top mermisi düşmesine karşılık, tabyada bulunan toplardan yalnızca 240/35 mm. çapında olanlar kullanılmış ve İtilaf gemilerine toplam 93 atış yapılabilmektedir.

Rumeli Mecidiye Tabyası'nda görev yapan Seyit Onbaşı, 18 Mart 1915 günü boğaz muharebesi sırasında görev yaptığı 240/35 mm'lik topun yaklaşık 140 kg. ağırlığındaki mermisini sırtlayıp, kaldırarak ateşin devamını sağlamıştır.

Seyit (Çabuk) Onbaşı kimdir?

Seyit Onbaşı, 1889 yılının Eylül ayında Havran ilçesi Çamlık köyünde (bugünkü adıyla Koca Seyit köyü)

dünyaya geldi. Babasının adı Abdurrahman, annesinin adı Emine'dir. 1909 yılı Nisan ayında askere alınmış ve 1912'de Balkan Savaşları'na katılmıştır. Savaş bittiğinde terhis edilmemiş ve topçu eri olarak Çanakkale Cephesi'nde görev almıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında,

1918 yılı sonbaharında köyüne dönerek, asıl mesleği olan ormancılık ve kömürcülüğe devam etmiştir. 1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu gereğince "Çabuk" soyadını aldı. 1 Aralık 1939 yılında akciğer rahatsızlığı nedeniyle vefat etti. Mezarı doğduğu köydedir ●

Meçhul Askerler

Kilitbahir köyünün 1 kilometre kadar güneybatısında, Namazgâh Tabyası'nı geçtikten yaklaşık 350 metre sonra, Eceabat-Alçıtepe yolunun sağ yanında, yoldan yaklaşık 15-20 metre daha yüksek bir mevkiye ve Rumeli Mecidiye Tabyası'nın hemen yanında Rumeli Mecidiye Tabyası Şehitliği bulunur.

Şehitlikte bulunan anıtın yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 1973 yılı ve sonrasında yaptırılmış olması ihtimal dahilindedir. Şehitlikte; 18 Mart 1915 günü meydana gelen boğaz muharebesi sırasında Rumeli Mecidiye Tabyası'nda hayatını kaybeden 16 asker yatmaktadır.

Şehitlik içinde bulunan anıtın kitabesinde; Ispartalı Ali Çavuş, İvrindili İsmail oğlu Mehmet ve Mustafa oğlu Süleyman adları vardır. Burada yatan diğer 13 askerin kimliğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. 18 Mart 1915 tarihinde Rumeli Mecidiye Tabyası'nda hayatlarını kaybeden askerlerin ilk gömüldüğü alan, aslında tabyanın yaklaşık 300 metre batısındaki bir mevkiidedir. Bu mevkiye bulunan asıl şehitliğin, iki ayrı dönemde çekilmiş fotoğrafları arşivlerde mevcuttur.

Bu fotoğraflardan ilki 1919 yılında, bölgenin işgal altında olduğu dönemde İngiliz ordusu tarafından çekilmiş bir fotoğraftır. Diğer fotoğraf ise "Çanakkale Savaşları ve Harp Sahaları Rehberi" adlı eserde yer almaktadır. Bu ikinci fotoğrafta şehitlik ve şehitliği çevreleyen duvarlar olduğu

gibi durmakta, 1919 yılındaki halinden farklı olarak içinde servi ağaçları bulunmaktadır. Bu durumda; asıl şehitlik 1973 yılı sonrasında, şimdiki yerine taşınmış olmalıdır. Taşınma sırasında veya sonrasında asıl şehitlik alanını çevreleyen orijinal duvar yıkılmış ve yok olmuştur ●

Defterdar, Mimar, Matematikçi

Rumeli Mecidiye Tabyası Şehitliği'nin hemen yanında tek kişilik bir mezar bulunur. Bazı kaynaklarda bu mezarın, 18 Mart 1915 tarihindeki Çanakkale Boğaz Muharebesi öncesinde birliğinden firar eden, ancak daha sonra pişman olarak geri dönen ve 18 Mart günü yaşamını kaybeden bir askere ait olduğu, askerin firar suçu işlediği için, diğer arkadaşlarından ayrı gömüldüğü ileri sürülür. Ancak Feyzi Efendi III. Selim zamanında yaşamış mimar, matematik bilgini ve devlet adamıdır. İngiliz donanmasının 1807'de Çanakkale Boğazı'nı geçmesinde kusurlu bulunduğu için idam edilmiştir.

Kilitbahir köyü ilkokulunun bahçesinde dağılmış olan mezar taşları toplanarak 1980 yılı Nisan ayında Rumeli Mecidiye Şehitliği'nin yanına konulmuştur.

Mezar taşında yazılı olan ifadeler şöyledir:

GÜRSSEL AKINÇI/ARŞİVİ

Sonsuz olan Allah'tır
Eski Defterdar Feyzi Efendi
İdam hükmü bu soylu kişiye verildi
Akdeniz Boğazı'na onarıma gitmişti
Verdi boğazı ele cennete attı can
Şüphesiz seyyid imiş Muharremde oldu şehit
Hak Teâlâ kabrini cennet bahçelerinin kapılarında etsin
Tövbe istiğfar edip Kuran'ı bir kez hatmetmiş
Yüzünü dönüp Hakka cennete yürüdü
Gözyaşı damlasını tarihe döktü
Feyzi Efendi ahiret ırmağını mekân eyledi dedi

30 Mart 1807 ●

Şehitler Anıtı

Rumeli Mecidiye Tabyası ve Seyit Onbaşı Anıtı'nın bulunduğu bölgeden Alçıtepe'ye doğru ilerlerken bir süre sonra yolun sol tarafında, yol ile deniz kıyısı arasında yer alır. Şehitlik ve anıta gelmeden hemen önce yolun sağ yanında, yapım tarihi 1627 yılı olan Halil Paşa Çeşmesi bulunur. Havuzlar Şehitliği ve Anıtı, 175 metre karelik bir alanı kaplar. Şehitlik ve anıtın bulunduğu bu alanın etrafı, alçak bir duvar ile çevrelenmiş olup, giriş kapısı yola bakan tarafta yer alır.

Şehitliğin ortasında bu-

lunan ve bir kaide üzerinde yükselen anıt 6 metre yüksekliğinde olup, dört yüzünün her birinde birer kitabe bulunur. Anıtın kuzey yüzünde yer alan kitabe; burada yatan askerlerin isimleri listelenmiştir:

- 1- İkinci Fırka Erkân-ı Harp Yzb. Kemal
- 2- 126'ncı Alay Yaveri Selanikli Mülazım İsmail
- 3- Kırşehirli İbrahim oğlu Hüseyin Çavuş
- 4- Nasuh Onbaşı
- 5- Kalecikli İbrahim oğlu Hüseyin
- 6- Eskişehirli Mehmet oğlu

GÜRSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

- Abdurrahman
- 7- İnegöllü Mehmet oğlu Mustafa
- 8- Ankaralı Kadir oğlu Sadık
- 9- Konyalı Mikail oğlu S. Ali
- 10- Çankırlı Elvan oğlu İbrahim ●

Gürleyen Toplar

Havuzlar mevkii geçildikten yaklaşık 3 kilometre sonra, yolun sol yanında, yaklaşık 15 metre aşağıda, deniz kıyısında beyaz boyalı bir deniz feneri kulesi görülür. Anılan deniz fenerinin hizasına gelindiğinde yolun sağ yanında, yol seviyesinden yaklaşık 10 metre kadar yüksek ve yola doğru çıkıntı yapan bir alan bulunur. Üzerinde ilerlediğimiz yolun, etrafında dönerek Soğanlıdere istikametinde devam ettiği bu küçük yükselti Baykuştepe yamacındaki bir çıkıntı olup, Mesudiye Bataryası'nın mevzilendiği noktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde, Alman subayların danışmanlığında Çanakkale Boğazı'ndaki Türk savunması yeniden düzenlenirken, yaşlı Mesudiye gemisinin Kepez Burnu'nun kuzeyindeki Sarısığlar Koyu'nda sığ suda demirleyerek yüzer batarya olarak kullanılması düşünülmüştür. Geminin bir tarafındaki toplarla boğaz ağzını ateş altına alacağı, ancak diğer topların bu durumda atıl kalacağı anlaşılmış ve bunların sökülerek karada boğaz savunması için kullanılması düşünülmüştü.

Mesudiye, 5 Eylül 1914 günü Çanakkale'ye gelmiş ve

Sarısığlar Koyu'nda demirlemiştir. İngiliz B-11 denizaltısı tarafından torpillenerek batırıldığı 13 Aralık 1914 gününe kadar, sancak bordasındaki altı topundan sökülebilen 3 adet 150/45 mm. çapındaki top, 2 Ocak 1915'de Baykuş Tepe yamacı üzerinde hazırlanan mevzide ateşe hazır duruma getirilmiştir.

Karargâhı Namazgâh Tabyası'nda bulunan 4'üncü Ağır Topçu Alayı'nın 2'nci Tabur'una bağlı olan Mesudiye Bataryası'nın 150/45 mm'lik

sonelinin tamamı, Mesudiye Muharebe Gemisi'nden 3 subay ile 81 erbaş ve erdir.

Mesudiye Bataryası'nın görevi; boğaz girişi ile Kepez Burnu arasındaki bölgede İtilaf gemilerinin hareketlerine ve mayın arama tarama gemilerinin faaliyetlerine engel olmaktır. Soğanlıdere Grubu Komutanı Deniz Binbaşı Hasan Bey, 18 Mart 1915 günü Çanakkale Boğaz Muharebesi'nde bataryanın toplam 114 mermi harcadığını, bunun 79 adedinin külahlı zırh delici, 17 adedinin külahsız zırh

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

toplarının menzilleri, 12 bin 600 -17 bin 400 metredir. Batarya Komutanı, Deniz Yüzbaşı Mehmet Ali Efendi olup, Soğanlıdere Grubu Komutanı Deniz Binbaşı Hasan Bey'in emir ve komutası altında görev yapmıştır. Batarya per-

delici, 18 adedinin ise adi çelik dane olduğunu söyler.

Yolun deniz tarafındaki bariyerlerin hemen dışında bulunan bir bilgilendirme tabelası, bize Mesudiye Bataryası'nın bulunduğu mevkii işaret etmektedir ●

Seddülbahir Cephesi'nin Gerisi

Eceabat'tan gelip Kilitbahir ve Havuzlar üzerinden Alçıtepe yönünde devam eden yol, uzun bir süre Çanakkale Boğazı'na paralel gittikten sonra, Soğanlı Dere Vadisi girişinden itibaren kuzeybatı-

ya dönerek, deniz kıyısından ayrılır. Bu noktadan itibaren yol boyunca, Şahin Dere Şehitliği'ni geçinceye kadar içinde ilerlenecek olan vadi Soğanlı Dere Vadisi'dir.

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında Soğanlı Dere Vadisi, Seddülbahir Cephesi'n-

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

söz konusu cephenin en önemli lojistik destek merkezi olarak kullanılmıştır. Her türlü malzeme ve mühimmat bu vadiye depolanmış, bazı sahra hastaneleri de burada hizmet vermişlerdir.

de çarpışan Osmanlı kuvvetlerinin en önemli geri bölgesini oluşturmuştur. Seddülbahir Cephesi'nde 25 Nisan 1915-9 Ocak 1916 dönemindeki çarpışmalar boyunca bu vadi, İtilaf ordusu ateşine kapalı konumu nedeniyle güvenli bir mekân olarak kabul edilmiş ve

Ayrıca cepheye yorulan, yıpranan, zayıf verdiği için kadrosu eksilen birlikler, geri alındıklarında genelde bu vadi içinde dinlendirilmişler, mevcutlarını bütünlemişler ve diğer her türlü ikmallerini de yine buradaki ordugâhlarında tamamlamışlardır ●

Yaraları Sarmak

Soğanlıdere Vadisi girişinden itibaren yaklaşık bir kilometre sonra, yoldan yaklaşık 40 metre kadar içeride, yamacın altında, Sapandere kenarında harap durumda bir taş bina kalıntısı bulunur. Burası "Melek Hanım Çiftliği" olarak bilinir ve 1916 yılında yapılmış olan Şevki Paşa Haritası'nın 29 no'lu paftasında da yeri işaretlenmiş olduğu gibi

ayrıca yazı ile belirtilmiştir.

İtilaf donanmasının bölgede yoğunlaşan faaliyetleri nedeniyle, 25 Şubat-18 Mart 1915 tarihleri arasındaki dönemde, boğazın her iki yakasında, muhtelif yerlerde sargı yerleri (ilk yardım istasyonları veya revirler) ku-

rulmuştur. Bunlardan biri de Soğanlıdere Vadisi içindeydi. Bu bölgedeki sargı yeri Me-

lek Hanım Çiftliği'nde kurulmuştur. Kara savaşının başladığı 25 Nisan 1915'ten sonra da ilk revir olarak hizmet vermeye başlamıştır. Sonrasında,

söz konusu çiftlik binasında hizmet veren revirin kapasitesi kısa sürede arttırılmış ve yakında ayrıca bir sahra hastanesi kurulmuştur. 7'nci Tü-

men'e ait olan bu sahra hastanesi, Melek Hanım Çiftliği'nin hemen batısında bulunan iki tepenin arasındaki düzlükte yer almıştır ●

Soğanlıdere Hava Şehitliği

KONUM
24

Gökten Gelen Saldırı

Soğanlıdere Vadisi'nin boğaza yakın olan kesimindeki bu bölgede mevzilenmiş set bataryalarına karşı düzenlenen hava taarruzları sırasında şehit düşen ve kimlikleri bilinmeyen 10 Türk askeri, Melek Hanım Çiftliği'nden yaklaşık 200 metre ileride, yolun sağ yanındaki bir alana gömülmüştür.

1915 yılında burada oluşturulan şehitliğin etrafı alçak ve mütevazı bir duvarla çevrilirdi ve etrafını çevreleyen duvar üzerinde bulunan plakada, şu ifadeler yazılıydı:

"Soğanlıdere Şehitliği

Bu şehitlik, 1915 Çanakkale Muharebeleri sırasında Soğanlıdere Cephesi ileri hatlarına karşı girilen hava sal-

dırısı sonucu şehit düşen 10 başı ile 9 ere aittir."

2014 yılında yeni bir düzenleme dahilinde bütünüyle yenilenen Soğanlıdere Şehitliği, hemen yakınında aynı isimle anılan bir başka şehitliğin bulunmasında dolayı "Soğanlıdere Hava Şehitliği" olarak tanımlandı ●

Soğanlıdere Şehitliği

KONUM
25

Şehitlikte Ay ve Yıldız

Melek Hanım Çiftliği'ni geçtikten az sonra yolun sağ yanında, yüksek bir mevkiye yer alır. Kilitbahır Platosu'nun Soğanlı Dere Vadisi'ne uzanan güney yamacı üzerinde bulunan Soğanlı Dere Şehitliği, 1915 yılında bölgede bulunan sahra hastanesinde hayatını kaybeden askerlerimizin gömüldüğü

bir alan olarak kullanılmıştır. Bu hastanelerde 2'nci, 7'nci ve 12'nci tümenlerin sıhhiye

bölükleri hizmet vermişlerdir.

Soğanlı Dere Şehitliği'nin bulunduğu alana, buradaki sahra hastanelerinde tedavi gördükleri sırada hayatlarını kaybeden askerler defnedilmiştir. Bu şekilde oluşturulan şehitlik; günümüzdeki haliyle yeniden düzenlenmiş ve 18 Mart 2005 tarihinde ziyarete açılmıştır.

GUŞSEL AKINGÜÇ ARSIVI

Şehitlik; yukarıdan bakıldığında "ay yıldız" şeklinde bir mimari tasarıma sahiptir. Yıldız motifinin tam ortasında konik bir anıt yer almakta.

Şehitlikteki simgesel mezar

taşları ise, o dönemde askerlerin kullandığı "Enveriye" veya "Kabalak" olarak tabir edilen başlıklar şeklinde yapılmış ve ay motifinin iç kısmına yerleştirilmiştir. Şehitliğin kita-

besinde yazılı olduğuna göre, burada yatan ve isimleri tespit edilebilmiş asker sayısı "600" olarak gösterilmektedir. Şehitlikte bir de şadırvan bulunmaktadır ●

KONUM

26

Kiremit Deresi

Geçiş Güzergâhı

Soğanlıdere Şehitliği geçildikten bir süre sonra, yol yokuş yukarı tırmanmaya başlar. Yokuş başından yaklaşık 250-300 metre sonra sol yana bakıldığında, Soğanlıdere Vadisi'nin güney yamaçlarının birdenbire alçaldığı ve birbiri ardınca iki dere yatağı tarafından kesildiği görülür. Dikkatle bakıldığında, dere yataklarından Çanak-kale Boğazı yönünde olanının zemininde, ağaçların arasında toprak bir yol görülür. Kiremit Deresi, toprak yolun bulunduğu bu dere yatağıdır.

Kiremit Deresi Vadisi, düşman ateşine karşı korunaklı yapısı nedeniyle, muharebeler sırasında Seddülbahir Cephesi'ne intikal eden Türk birliklerinin kullandığı en önemli geçiş güzergâhlarından biri olmuştur. İlk defa, 28 Nisan 1915 günü gerçekleşen Birinci Kirte Muharebesi sırasında kullanılmıştır.

Birinci Kirte Muharebesi öncesinde, 25 ve 26 Ni-

san 1915 günlerinde Seddülbahir-Alçıtepe kesiminde gerçekleşen muharebelerde 9'uncu Tümen'inin alayları oldukça yıprandığından takviye edilmesi hayati bir zorunluluktur.

Tümeni takviye etmek için gönderilen birliklerden 7'nci Tümen'in 19'uncu Piyade Alayı Bolayır berzahından alınarak önce Gelibolu'ya, buradan da deniz yolu ile Kilye Koyu'na intikal ettirildi ve sonra da Yassı Tepe'ye.

Fakat Yassı Tepe güneyin-

den Alçıtepe'nin doğusuna doğru uzanan arazi, İtilaf donanma topçusunun mutlak kontrolü altında olduğundan, sabahtan gün ortasına uzanan saatlerde bu açık alanda intikal etmek, 9'uncu Tümen'in çok ihtiyaç duyduğu bu birliği, daha muharebeye girmeden yıpratmak demektir.

İntikal hedefine ulaşmak için en güvenilir ve kestirme yol Kiremit Deresi idi. Bu nedenle 19'uncu Piyade Alayı bu derenin içinden yürüyerek, cephe hattına doğru ilerledi ●

GÜRSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Perslerden Kalan Bir Köy

Eceabat ilçesine bağlı köylerden biri olan Behramlı, bölgedeki en eski yerleşim yerlerinden biridir. Köy ve yakın çevresinin, antik dönemden bu yana bir yerleşim yeri olarak kullanıldığı tespit edilmiş olmakla birlikte, yörede arkeolojik bir araştırma henüz yapılmamıştır.

Bilinen en eski adı "Magram" olup, bu ismin İÖ 514-479 yılları arasında Gelibolu Yarımadası üzerinde yaklaşık 35 yıl süren Pers hâkimiyeti döneminden kaldığı

sanılmaktadır.

Alçıtepe yolu ile köy arasında kalan ve yol boyunca birkaç yüz metre devam eden alanda yoğun tuğla ve kiremit parçalarına rastlanmış olması, buradaki yerleşimin, bu kesimde yoğunlaştığını göstermektedir.

Beyramlı köyü mezarlığı köyün kuzeybatısındaki bir mevkide olup, Şevki Paşa Haritası'nın 30 numaralı paftasında söz konusu mezarlık alanı işaretlenmiştir. Köy mezarlığını ilginç yapan durum ise, me-

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

zarların bir bölümünün kırmızı renkle işaretlenmiş olmasıdır. Şevki Paşa Haritası üzerinde kırmızı renkle işaretlenmiş mezarlar, aynı zamanda şehitlik anlamını taşımaktadır ●

Şahin Dere Şehitliği ve Teğmen Mustafa Efendi'nin Mezarı

Kurtarılamayan Yaralılar

Şahin Dere, Soğanlı Dere'nin kollarından biridir. Bu dere'nin oluşturduğu küçük vadicek, Seddülbahir Cephesi'nin geri bölgesi olan Soğanlı Dere Vadisi'nin başlangıcında ve Alçıtepe köyünün yaklaşık 3 kilometre kuzeydoğusunda yer alır.

Cepheye yakın, korunaklı, ağaçlık ve sulak bir yer olmasından dolayı burası, 1915 yılındaki muharebeler sırasında bir sargiyeri olarak seçilmiş ve kullanılmıştır. Şehitlik, buradaki sargiyerinde tedavi gördükleri sırada hayatını

kaybeden askerlerin mezarlarıyla oluşmuştur. Askerlerin

gömüldüğü alan, Şahin Dere'nin oluşturduğu küçük va-

diciğin doğu yamacı üzerinde yer alır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yeniden düzenlenerek, ziyarete açıldığı 18 Mart 2005 tarihine kadar, ne yazık ki büyük bir bölümü tarla olarak kullanılmış ve bu nedenle mezarların çoğu yok olmuştur. Burada tedavi gördükleri sırada hayatını kaybe-

den askerlerin sayısı 2 bin 177 olarak tespit edilmiştir. Bunların tamamının isimleri, şehitliğin duvarlarında yazılıdır.

Şehitlikte kimliği belli tek bir mezar vardır. Demir parmaklarla çevrili bu mezarın baş kısmında bulunan mezar taşında yazılı olanlar şöyledir:

“1886 doğumlu Ali Şadi oğlu Mülazım-ı Sani (Teğ-

men) Mustafa Efendi, 10’uncu Tümen’in 30’uncu Alay’ından olup 18 Eylül 1915’te şehit olmuştur.”

Şehitlikte kullanılan mimari üslup, Soğanlı Dere Şehitliği’nde kullanılan üslubun aynısıdır. Tıpkı Soğanlı Dere Şehitliği’nde olduğu gibi burada da bir şadırvan bulunmaktadır ●

KONUM
29

Alçıtepe Köyü

Kahramanca Savunma

Çanakkale Muharebeleri’nden önceki dönemde daha çok Rum ahalinin yaşadığı bir köydür. O yıllardaki adı, “Kırte” olarak bilinir. İngilizler bu köyü “Krithia” olarak ifade etmişlerdir.

Çanakkale Muharebeleri başlamadan önce bu köyde

yaşayan Rum ahali, mübadil olarak Yunanistan’a gönderilmiştir. 1936 yılına kadar boş ve harabe bir şekilde kalan köye, bilhassa Romanya’dan Türkiye’ye göç eden ailelerden bir kısmı yerleştirilmiştir.

Çanakkale Kara Muharebeleri’nin başladığı gün olan

25 Nisan 1915’te Seddülbahir bölgesinde İngilizlerin çıkarma yaptıkları bütün sahilleri kapsayan bölgenin savunmasından sorumlu olan 9’uncu Tümen’in 26’ncı Alay’ının kargahı bu köydedir. Yarbay Hafız Kadri Bey komutasındaki 26’nci Alay, bölgede bulunan iki taburuyla, sabahtan akşama kadar İngilizlerin karaya çıkarttığı yaklaşık 13 taburluk bir kuvveti savunmasıyla durdurmayı başarmıştır.

Muharebelerin ilerleyen safhalarında Seddülbahir Cephesi’nde 28 Nisan 1915, 6-8 Mayıs 1915 ve 4-6 Haziran 1915 tarihlerindeki muharebeler I, II ve III. Kırte Muharebeleri olarak bu köyün adıyla anılmıştır.

Kırte adı, 1934 yılında “Alçıtepe” olarak değiştirilmiştir ●

SALIM MÜLÜLÎ MÜZESİ, ALÇITEPE KÖYÜ

Servinin Gölgesinde

Eceabat veya Kaba Tepe yönünden Alçıtepe Köyü'ne gelindiğinde, köye girmeden hemen önceki yol ayrımından sola döndükten yaklaşık 400 metre sonra, "Alçıtepe Bakı Terası" yoluna sapılır sapılmaz, yolun hemen sağ yanında, yoldan yaklaşık 10 – 15 metre kadar içerde yer alır.

Kare planlı olup, etrafı beyaz boyalı taş duvarla çevrelenmiştir. Şehitliğin etrafını çevreleyen duvarın köşelerine, birer adet kırmızı boyalı taş gülle konulmuş, ayrıca içine üç adet servi ağacı dikilmiştir.

Yapım tarihiyle ilgili kesin bir bilgi olmamasına karşılık, Alçıtepe köyünde yeniden

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

yerleşimin başladığı 1936 yılından sonra yapılmış olması kesindir. Çünkü bu şehitliğe, Alçıtepe köyünde yaşayanların, tarlalarından topladıkları kemiklerin bir kısmı topluca

gömülmüştür. Bu şehitlikte yatanların kimlikleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Alçıtepe Köy Şehitliği, 2013 yılı içinde bütünüyle yenilenmiştir ●

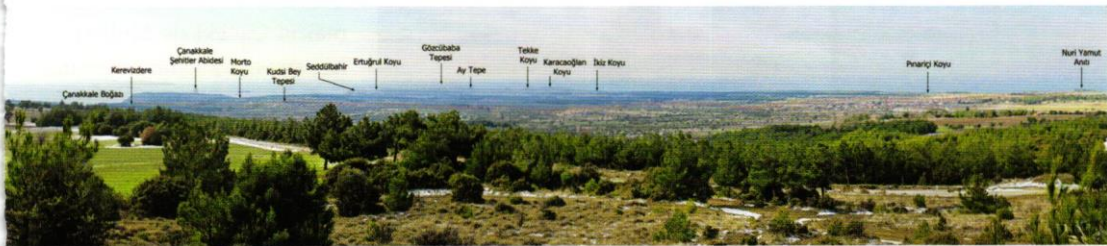
Aşılmaz Yükseklik

Gelibolu Yarımadası'nın güney ucunda yer alan Seddülbahir'le Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi'yle birleştiği

bölgeye bütünüyle, boğazın Anadolu kıyılarına ise kısmen ancak önemli ölçüde hâkim olan bu tepenin deniz

seviyesinden yüksekliği, yaklaşık olarak 219 metredir.

Alçıtepe, boğaz savunmasını düşürebilmek için ele

geçirilmesi gerekli asıl hedef olan Kilitbahir Platosu'na doğru geliştirilecek her türlü ileri harekâta olanak sağlayan bir konumda olması nedeniyle İtilaf ordusunca taktik hedef olarak değerlendirilmiştir.

İtilaf ordusunun 25 Nisan 1915 sabahı başlayan çıkarmasının ağırlık merkezi, Alçıtepe'nin tamamen hâkim olduğu Seddülbahir bölgesiydi. "Amfibi harekât" niteliğindeki çıkarmanın ilk 24 saat içindeki he-

defi Alçıtepe'yi işgal etmekte.

İtilaf kuvvetleri için Kilitbahir Platosu'nun ele geçirilmesi demek, boğaz savunmasının düşürülmesi anlamına gelmekteydi ki bu durumda Çanakkale Boğazı, İtilaf donanmasının geçişine açık bir hale gelecekti. Sonrasında ise İstanbul'a gidilecek ve Osmanlı Devleti teslim alınacaktı. İşte bu planlar doğrultusunda başlayan çıkarmalar ve ardından 259 gün süren kara

muharebeleri boyunca, İtilaf ordusu Alçıtepe'yi almayı başaramadı.

Alçıtepe'nin güneye bakan yamacına, "bakı terası" olarak nitelendirilen noktaya geldiğinizde, önünüzde uzanan araziye bakarsanız, İtilaf ordusunun bu tepeyi almak, Osmanlı ordusunun ise vermemek yolunda sürdürdükleri kanlı mücadelelerin yaşandığı Seddülbahir Cephesi'ni bütünüyle görebilirsiniz ●

KONUM
32

Fevzi Çakmak Anıtı

Hilal Sırtı

Alçıtepe Bakı Terası yolu üzerinden Çanakkale Şehitler Abidesi istikametinde ilerlerken, yolun hemen sağ yanında yer alan, beton kaide

üzerine yerleştirilmiş bir adet top mermisinden ibaret bir anıt bulunur. Anıtın bulunduğu yer, "Hilal Sırtı" olarak tanımlanmaktadır.

1941 yılında yaptırılan bu anıt, Temmuz 1915 ortalarından itibaren Seddülbahir Cephesi'nin sol kanadının sorumluluğunu üstlenen 5'inci Kolordu'nun Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) Mustafa Fevzi Paşa'nın (Çakmak) muharebe idare yerini bize göstermektedir.

Bazı kayıtlarda yer alan "Fevzi Çakmak Karargâhı" ifadesi yanlış bir tanımlamadır. Çünkü Mustafa Fevzi Çakmak'ın Çanakkale Muharebeleri sırasında karargâh olarak kullandığı yer, Alçıtepe'nin güneydoğusundaki Tenger Dere'de bulunan Salim Bey Çiftliği'dir ●

Geçilemeyen Hat

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında, Seddülbahir Cephesi'nin doğu kanadında, Fransız kuvvetlerinin Alçıtepe istikametinde ulaşabildikleri son noktadır.

Alçıtepe Bakı Terası yolu üzerinden Çanakkale Şehitler Abidesi yönünde gidilirken yolumuz, Alçıtepe köyünden gelip yine aynı yöne giden bir diğer yol ile kesişir. Her iki yolun birleştiği noktada, yolun sağ yanında, üzeri ağaç ve çalılarla kaplı küçük bir yükselti görülür. Bu yükselti, Seddülbahir Cephesi'ndeki muharebeler sırasında 7 Ağustos 1915 günü şehit düşen 55'inci Piyade Alayı, 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Hafız Kutsi

Bey'in adıyla anılan, 86 metre rakımlı Kutsi Bey Tepesi'dir. Kereviz Dere'nin kuzeybatı yamaçlarına hâkim bir noktada, Alçıtepe'nin güneybatı yönünde uzanan ve "Yüzbaşı Şevki Sırtı" olarak tanımlanan sırtın üzerinde yer alır.

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında Fransızlar, bu noktada bulunan Osmanlı siperlerinin bir dörtgen şeklinde olmasından hareketle buraya "Quadrilateral" (dörtgen) adını vermişlerdir.

28 Haziran-5 Temmuz 1915 tarihleri arasında, bilhassa cephenin kendilerine göre sol kanadında İngiliz kuvvetleri ile beraber taarruz eden Fransızlar, bu tepe üzerindeki

Türk hatlarının bir bölümünü, 30 Haziran 1915 günü ele geçirmişlerdir. Taarruzlarını daha da ileri götürmek isteyen Fransız kuvvetleri, Kerevizdere Vadisi'ne bütünüyle hâkim olmak ve bu vadinin kuzeydoğu yamacını oluşturan Cesaret Sırtı'nı da ele geçirmek amacıyla 12-13 Temmuz 1915 günlerinde çok şiddetli taarruzlar düzenlediler.

"İkinci Kerevizdere Muharebesi" olarak bilinen bu muharebelerde İngiliz ve Fransız kuvvetleri, Türk kuvvetlerinin özverili direnişi nedeniyle bölgede öngördükleri hedeflerine ulaşmayı ve Alçıtepe yönünde bu noktadan daha ileriye geçmeyi başaramadılar ●

Komutanı Hatırlamak

Kutsi Bey Tepesi'ni geride bırakıp Çanakkale Şehitler Abidesi yönüne hareket ettikten bir süre sonra, yolun sol yanında ve yoldan yaklaşık 200 metre kadar içeride yer alan bir anıt dikkat çeker.

Yolun kenarında yer alan yönlendirme tabelasının üzerinde de yazılı olduğu gibi burası 17'nci Alay Komutanı Yarbay Hasan Bey anısına, eski 2'nci Kolordu komutanlarından Korgeneral Muzaffer Alankuş tarafından yaptırılmış bir anıt olup, 2007 yılında Eceabat Kaymakamlığı tarafından yenilenmiş ve çevresi de yeniden düzenlenmiştir.

Anıtın kitabesinde; "6'ncı Tümen 17'nci Alay Komutanı P. Kaymakam Hasan Bey burada şehit olmuştur. Ruhuna

17. Alay Komutanı Binbaşı Hüseyin Hilmi Bey, 13 Temmuz 1915 günü şehit oldu.

Fatiha, 11 Temmuz 1915" ifadesi yazılıdır.

Ancak yapılan araştırmalar sonucu, Çanakkale Muharebeleri sırasında şehit düşen Yarbay rütbesindeki subaylarımız arasında "Hasan" isminde birinin olmadığı saptanmıştır. Ayrıca aynı muharebelerde şehit

düşen "Binbaşı" rütbesindeki alay komutanları arasında ise "Hasan" isminde bir kişi vardır. O kişi de 55'inci Alay Komutanı Binbaşı Hasan Tahsin Bey'dir. Binbaşı Hasan Tahsin Bey'in şehit düştüğü yer, Kaymakam Hasan Bey Anıtı'nın yaklaşık 900 metre kuzeyindeki Gaziler Tepesi'dir. Alçıtepe Bakı Terası üzerinden Kutsi Bey Tepesi'ne gelmeden 300 m öncesinde yolun sol yanında yer alan ve Kerevizdere Vadisi'ne doğru meyilli bir mevki olan Gaziler Tepesi, 21 Ağustos 1915 günü şehit düşen Binbaşı Hasan Tahsin Bey'in anısına, "Hasan Tahsin Bey Yamacı" olarak tanımlanmıştır.

Ortadaki belgeler ışığında bir değerlendirme yapılırsa, "Kaymakam (Yarbay) Hasan Bey Anıtı" (hatta mezarı) olarak bilinen bu anıt, kimi temsil etmektedir?

Buradaki anıtın, bulunduğu bölgenin daha gerisindeki bir mevkiye 12 Temmuz 1915 günü yaralanan ve ertesi gün, muhtemelen Domuzdere içindeki sargı yerinde şehit düşen 6'ncı Tümen, 17'nci Piyyade Alayı Komutanı Binbaşı Hüseyin Hilmi Bey'i temsil etmesi gerektiği düşünülmekte olup, değerlendirilmesi gereken bir sonuç içermektedir. ●

Siperlerin İzleri

Çanakkale Şehitler Abidesi yönünde ilerlerken, Yarbay Hasan Bey Anıtı hizasından yaklaşık 300 metre sonra, Seddülbahir yol ayrımına gelmeden, yolun sağ yanında görülen en yüksek noktadır. Yolun sağ yanında, yola paralel olarak uzanan sırtın (Yüzbaşı Şevki Sırtı) Morto Koyu yönünde alçalmaya başladığı noktada, sırtın ufuk çizgisi üzerinde yer alır.

Muharebeler sırasında Fransızlar, yaptıkları hava keşifleri sonucu buradaki Türk mevzilerinin şekli nedeniyle bu tepeye, fasulye anlamında

“Haricot” adını vermişlerdir. 21-22 Haziran 1915 günlerindeki I. Kerevizdere Muharebesi sırasında bu yükselti üzerinde bulunan Türk direnek noktası, Fransız kuvvetlerinin ele geçirmeyi planladığı başlıca hedefti.

Bu tepe ve civarında gerçekleşen çok şiddetli ve kanlı muharebeler sonucunda 83 Rakımlı Tepe ve yakın çevresindeki bazı Türk siperleri, Fransızların elinde kalmıştır.

I. Kerevizdere Muharebesi sonrasında 83 Rakımlı Tepe, 21 Haziran 1915 günü bu tepe üzerinde vurularak ağır yara-

GURSEL AKINCI, ARŞİN

2'nci Tümen Kurmaylarından
Kurmay Yüzbaşı Kemal Efendi.

lanan ve 26 Haziran'da Çanakkale'deki hastanede yaşamını kaybeden ve mezarı Havuzlar Şehitliği'nde bulunan, 2'nci Pi-yade Tümeni karargâh subaylarından Kurmay Yüzbaşı Kemal Bey'in adıyla anılmıştır ●

Baskı Bataryaları

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

8 3 Rakımlı Tepe'nin bulunduğu mevkinden Çanakkale Şehitler Abidesi yönünde ilerlerken, yaklaşık 350 metre sonrasında Seddülbahir istikametine ayrılan bir yol görülür. Bu yola sapmadan Çanakkale Şehitler Abidesi istikametine yaklaşık bir kilometre daha ilerlendiğinde yol sağa döner. Bu bölümün Çanakkale Boğazı'na bakan sol yanı, yaklaşık 62 metre rakımlı Ömer Kaptan Tepesi'dir.

Pek fark edilmese de arazi Ömer Kaptan Tepesi'nden itibaren, üzerinde Çanakkale Şehitler Abidesi'nin bulunduğu Eski Hisarlık Tepesi'ne doğru hafif bir eğimle alçalır. Üzerinde ilerlediğimiz yol da

bu araziden Çanakkale Şehitler Abidesi'ne doğru uzanır. Ömer Kaptan Tepesi'nin bulunduğu noktanın yaklaşık 250 metre ilerisi ise genelde burayı ziyaret edenlerin araçlardan indikleri yerdir. Buradan Çanakkale Şehitler Abidesi'nin bulunduğu bölgeye geçilmektedir.

Çanakkale Şehitler Abidesi'nin bulunduğu alana giriş yaparken, soldaki ağaçlık bölümün içinde, dikkatle bakıldığında fark edilen ve boğaz yönünde uzanan, kimi yerde taşlarla pekiştirilmiş toprak set, fotoğ-

rafta görülen Fransız toplarının mevzilendiği yerdir.

155 mm çapındaki bu toplar; Fransız Doğu Sefer Kuvveti'nin (Corps Expéditionnaire d'Orient) Kerevizdere bölgesindeki birliklerini desteklemek ve Anadolu yakasındaki Türk bataryalarını baskı altında tutmak amacıyla buraya yerleştirdikleri 52'nci Ağır Bataryaları'na ait toplardır ●

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Fransızların 52'nci Ağır Bataryası'na ait 155 mm'lik toplar.

Göğe Uzanan Mehmetçik

Çanakkale Kara Muharebeleri süresince kanlı çarpışmaların yaşandığı Gelibolu Yarımadası toprakları üzerinde görkemli bir anıt yaptırılması amacıyla, o dönemde Genelkurmay Başkanı olan Marsal Mustafa Fevzi Çakmak'ın önerisi ile Milli Savunma Bakanlığı tarafından 1944 yılında bir proje yarışması açıldı. Bu yarışmaya toplam 37 proje sunuldu. Bunlar arasından, Doğan Erginbaş ile İsmail Utuklar tarafından hazırlanan proje birinciliği kazandı.

Birinci seçilen projenin uygulanabilmesi için öncelikle yer seçiminin yapılması gerekiyordu. Bu nedenle 1952 yılında Prof. Emin Onat, Prof. Mustafa İnan, Prof. Orhan

Safa ve proje mimarlarından oluşan bir komite kuruldu. Komite, 1952 Ekim ayında başladığı çalışmaları sonucunda Abide'nin yapılacağı yer olarak, Hisarlık Tepe'yi seçti.

Çanakkale Şehitler Abidesi'nin temeli 17 Nisan 1954 yılında atılmış ve altı yıldan fazla devam eden inşaat süreci tamamlandıktan sonra, İkinci Anafartalar Zaferi'nin 45'inci yıldönümü olan 21 Ağustos 1960 günü ziyarete açılmıştır.

Çanakkale Muharebeleri sırasında hayatını kaybeden ve birçoğunun mezar yerleri meçhul olan onbinlerce şehidimizin bağrında yattığı bu toprakların bütünüyle bir şehitlik olduğu kabul edilmektedir. Çanakkale Şehitler Abidesi; ülkenin dört

bir yanından gelerek, Vatan uğrunda şehit düşen ve bu şehitlikte yatan Mehmetçiklerin tamamını simgelemekte, onların anısını yaşatmaktadır.

Çanakkale Şehitler Abidesi, her bir kenarı 25 metre uzunluğunda olan kare planlı bir kade üzerinde dört ayaklı olarak yapılmıştır. Abide'nin yüksekliği; başka bir anlam taşımayıp, projenin öngördüğü şekilde 41,70 metredir. Ayaklar; tepeye doğru hafifçe konikleşir ve tabanda 25 metre olan kenar uzunlukları, ayakların tavanla birleştiği noktada 24,50 metreye düşer. Dört ayaktan her birinin köşelerden içe doğru genişlikleri 7,50 metre olup ayaklar arasındaki boşluklar, her yönde 10 metredir ●

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Denizdeki Kahramanlık

GURSEL AKINGÜÇ, ARŞİVİ

İngilizler 25 Nisan 1915 sabahı başlayan çıkarmalar sırasında bu kumsalın özellikle Şehitler Abidesi'nin üzerinde yükseldiği Hisarlık Tepe yamaçlarındaki kıyılara da ayrı bir çıkarma planlamışlar ve çıkarmanın yapılacağı sahili "S" kumsalı olarak kodlamışlardı.

İngiliz planına göre Hisarlık Tepe'nin alınması ile Morto Koyu'na hâkim en önemli nokta ele geçirilmiş olacağı gibi Seddülbahir'deki Türk savunması da yan ve gerilerinden tehdit edilebilecekti.

Morto Koyu'nda çıkarma bölgesi olarak İngilizler tarafından seçilen sahil kesimi,

Eski Hisarlık Tepesi'nin hemen altı idi. Günümüzde burada, birbirinden kot farkıyla ayrılan iki otopark bulunur. Otoparkın Morto Koyu yönünde bulunan iskele kalıntısı, muhtemelen antik dönemden kalmadır ve İngilizler işte bu antik dönem iskele kalıntısının sahille birleştiği kesime çıkmışlardır.

Bu koya verilen "Morto" adı İtalyanca kökenli bir kelimedir ve Türkçe karşılığı "ölü" anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalar, bu ismin 1915 yılından daha önceki dönemlerden bu yana kullanıldığını ortaya koymuştur. Muhteme-

len ticari, askeri ve korsanlık gibi çeşitli amaçlarla bölgeye gelen Venedik veya Ceneviz kökenli denizcilerin, "Morto" ismini bu koya vermelerinin nedeni poyraz ve lodos rüzgârlarına karşı korunaklı konumu nedeniyle, yılın büyük bir bölümünde koy içinde denizin durgun olmasıdır.

Çanakkale Muharebeleri sırasında Morto Koyu'nda yaşanan bir olay hem Çanakkale Muharebeleri tarihi hem de Türk denizcilik tarihi açısından büyük önem taşır. Bu olay; Muavenet-i Milliye torpido muhribinin, İngiliz zırhlısı Goliath'ı bu koyda batırmasıdır ●

Sömürge Askerleri

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında, Seddülbahir bölgesinde İtilaf kuvvetleri cephe hattının sağ kanadından sorumlu olan Fransız kuvvetleri, 27 Nisan 1915 akşam saatlerinden itibaren Gelibolu Yarımadası'na çıkmışlar ve 28 Nisan 1915 günü gerçekleşen I. Kırte Muharebesi ile birlikte Seddülbahir Cephesi'ndeki çarpışmalara katılmışlardır.

12 Aralık 1915 tarihinden itibaren tahliye edilmeye başlanan kuvvetlerinden geriye kalan son birliğin de 24 Aralık 1915 günü çekilmesine kadar bölgede görev yapan Fransızlar,

Türk kuvvetleri karşısında pek fazla bir varlık gösterememişler ve sadece küçük mevzi başarılarla yetinmek zorunda kalmışlardır. Seddülbahir Cephesi'nin doğu kanadı üzerinde Fransız kuvvetlerinin ilerleyebildiği son hat, Kutsi Bey Tepesi'dir.

Bu bölgedeki muharebeler esnasında hayatını kaybeden Fransız ordusu personeli, yine muharebeler süresince bölgedeki 13 ayrı noktada oluşturulan mezarlıklara defnedilmiştir. Muharebeler sırasında Fransızlar tarafından oluşturulan mezar yerleri, Şevki Paşa Haritası'nın 38 ve 42 No'lu paftalarında işaretlidir.

Fransız hükümeti, Çanakkale Muharebeleri'nden yaklaşık 10 yıl sonra Lozan Antlaşması'nın savaş mezarlıkları ile ilgili hükümlerine dayanarak ve o dönemdeki Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile anlaşarak, kendilerine tahsis edilen bölgede (şimdiki mezarlık alanı-Tombabahçe kuzeyi) 1926-1930 yılları arasında, bugünkü anıt mezarlığı inşa etmişlerdir. Mezarlıkta toplam 14 bin 382 kişi gömülüdür. Bunların önemli bir bölümü, o dönemde Fransız sömürgesi olan Senegal, Fas ve Cezayir gibi ülkelerden getirilmiş askerlerdir ●

Skew Bridge Mezarlığı

Kanlı Dere Köprüsü

Çanakkale Şehitler Abidesi'nden Seddülbahir yönünde gidilirken, Seddülbahir-Alçıtepe yolu ile birleşme noktasına yaklaşıldığında sağ yanda görülebilir. Ağaçlıklı bir alan içinde yer almaktadır. Mezarlık, adını, muharebeler sırasında Kanlı Dere üzerinde bulunan tahta köprüden almıştır. Bu köprüden, günümüze herhangi bir kalıntı ulaşmamıştır.

Skew Bridge Mezarlığı'nda 250'si İngiliz, 9'u Avustralyalı, 2'si Yeni Zelandalı, 1'i Hintli ve 345'i kimliği meçhul olmak

üzere toplam 607 kişi gömülüdür ●

Seddülbahir Köyü

Deniz Setti

Günümüz Türkçesi ile anlamı "denizin setti" demek olan Seddülbahir köyünün bu isimle ne zaman anılmaya başlandığı pek bilinmemekle beraber, Osmanlı dönemi eseri olan kalenin yapımından sonra olması muhtemeldir.

Seddülbahir köyünde yerleşimin başladığı dönemin, kalenin yapımı ile eşzamanlı olduğu sanılmaktadır. Köyün bir yerleşim alanı olarak ilk kez kullanılması, Harap-kale Tepe üzerindeki kalenin yapımını takip eden dö-

nemde gerçekleşmiş olabilir. Özellikle 1659-1661 yıllarında yaptırılan Seddülbahir Kalesi'nin inşaatı sırasında veya sonrasında, bir yerleşim yeri olarak daha çok ilgi görmüş olmalıdır.

25 Nisan 1915 sabahı saat 6.00'da başlayan İngiliz çıkarmasından önce İtilaf donanmasının bombardımanı sadece Ertuğrul Koyu yamaçla-

rında bulunan Türk savunma mevzilerini ve Seddülbahir Kalesi'ni değil, Seddülbahir köyünü de hedef almıştır. Gerek bombardımanın etkisi, gerekse 26 Nisan 1915 sabahından itibaren köy içinde yaşanan sokak çarpışmaları nedeniyle Seddülbahir köyü neredeyse tamamen harap olmuştur.

Köy bütünüyle 26 Ni-

san 1915 öğleden sonra, saat 14.30 sonrasında İngilizlerin eline geçmiş ve 27 Nisan 1915 akşamı itibarıyla de Fransız kuvvetlerine devredilmiştir.

Tıpkı Alçıtepe köyünde olduğu gibi Çanakkale Muharebeleri öncesinde Seddülbahir köyünde yaşayan ahalinin de 1914'te mübadil olarak Yunanistan'a gönderildiği tahmin edilmektedir ●

Seddülbahir Kalesi

KONUM
42

Gelibolu'nun Kalkanı

Seddülbahir köyünün en belirgin eseri olan Seddülbahir Kalesi, Venediklilerin 1656'da Limni ve Bozcaada'yı işgal etmeleri üzerine, Çanakkale Boğazı girişini savunmak amacıyla, Anadolu kıyısındaki Kumkale ile birlikte 1659-1661 yıllarında inşa edilmiştir.

Dikdörtgen biçimindeki kale, birbirinden farklı seviyede iki kat halinde ve iki ayrı bölüm olarak inşa edilmiştir. Daha alçak seviyede tasarlanıp yapılan bölümü, Çanakkale Boğazı yönüne bakmaktadır. Bu bölümde yer alan sur duvarlarının zemin kısmında top mazgalları bulunmaktadır. Kalenin üst katını oluşturan bölümü ise toprakla doldurularak berkitilmiştir.

Trablusgarp Savaşı sıra-

GÜRSSEL AKINGÜÇ/ARŞİVİ

sında İtalyan donanması tarafından bombalanan kale, İngiliz-Fransız gemilerinden oluşan İtilaf donanması tarafından ilk kez 3 Kasım 1914'te bombalanmıştır. Çanakkale Boğazı'na yönelik saldırı planını hazırlayan Amiral Carden'in öngördüğü şekil-

de, dış savunma hattının etkisiz hale getirilmesi amaçlı ilk saldırı ise, 19 Şubat 1915 günü yapılmıştır. 25 Şubat'ta yapılan ikinci saldırıda, Seddülbahir Kalesi'ndeki tabya susturulmuştur.

İngilizlerin 29'uncu Tümen unsurlarının 25 Nisan 1915

günü başlayan çıkarması sırasında, 26'ncı Alay 3'üncü Tabur 10'uncu Bölük'ten bir avuç Türk askeri, kale yıkın-tılarını kendilerine siper edine-rek, Ertuğrul Koyu'na çıkan İngilizleri, sabah saat 6.00'dan akşam havanın iyice karardığı saatlere kadar sahilde tutmayı başarmışlardı. İngilizler, ancak 26 Nisan 1915 günü öğle-den sonra Seddülbahir Kalesi ve köyünü bütünüyle kontrol altına alabilmişlerdi.

Seddülbahir Kalesi, 14 Kasım 1980 tarihinde Kültür Ba-

GURSEL AKINGÜÇ ARSIVI

kanlığı tarafından kültürel mi-ras olarak tescil edilmiştir ●

KONUM
43

İlk Şehitler Anıtı ve Seddülbahir Cephane Şehitliği Patlayan Cephane

29 Ekim 1914'te, Alman Amirali Souchon komuta-sına verilen ve aralarında Ya-vuz (Goeben) zırhlısının da bulunduğu Osmanlı donan-masına ait gemiler, Karade-niz'in kuzey kıyılarında bu-lunan bazı Rus limanlarını bombaladılar ve yine bazı Rus gemilerini batırdılar ya da el koydular. Bu, Osmanlı Devle-ti'nin İtilaf Devletleri'ne karşı fiilen savaş açması anlamına geliyordu.

11 Ağustos 1914 günün-den itibaren Çanakkale Bo-ğazı'nı abluka altına alan İtilaf donanması, Karadeniz saldırı-sına misilleme olarak, boğa-

zın girişini koruyan tabyalara 3 Kasım 1914 günü ateş açtılar. Bu saldırıda Seddülbahir Kalesi'nin içindeki cephanelik isabet alarak infilak etti. Bu olay sırasında 5 subay ile 81 erbaş ve er hayatını kaybetti. "İlk Şehitler Anıtı", 3 Kasım 1914 günü şehit düşen bu 86 askerin anısına dikilmiştir.

3 Kasım 1914 günü haya-

tını kaybeden askerlerin gömülü olduğu alan "Seddülbahir Cephane Şehitliği" olarak anılmakta olup, Seddülbahir köyünden Kale Burnu'nun hemen kuzeybatısında yer alan küçük limana inen yolun sağ yanında ve Seddülbahir Kalesi'nin kuzey duvarına bitişik durumdadır. Taş ve tuğla örülerek kapatılmış

eski kale kapısının hemen yanında bulunmaktadır. Yapım tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Bazı kaynaklar, buradaki şehitliğe sadece 5 subayın gömüldüğünü belirtmekteyse de bu iddiayı doğrulayacak bir belge yoktur. 1939 yılında onarım ve bakımı yapıp yeniden düzenlenmiştir ●

Harapkale ve Doughty-Wylie Mezarı

Kritik Yükselti

KONUM

44

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Yaklaşık 43 metre yüksekliği ve doğrudan Ertuğrul Koyu sahili ile Seddülbahir köyüne bakan konumuyla bölgedeki en önemli yükseltilerden biridir. Ertuğrul Koyu'nu tam cepheden gören yamacın en uç noktasıdır. Üzerinde yer alan eski bir kale

kalıntısı nedeniyle "Harapkale Tepesi" olarak tanımlanmıştır. İngilizler tarafından yüksekliğinin "foot" (30.48 santimetre) cinsinden karşılığı ve Yarbay Doughty-Wylie'nin mezarının burada bulunması nedeniyle "141 Rakımlı Tepe" ya da "Doughty-Wylie Kalesi"

olarak adlandırılmıştır.

Bölgeyi 25 – 26 Nisan 1915 günlerinde savunan 26'ncı Alay, 3'üncü Tabur'un son savunma mevzileri ve tabur muharebe idare yeri, bu tepenin üzerinde yer almıştır. Bir anlamda Harapkale Tepesi Seddülbahir sahillerini savunan Türk taburunun son savunma mevzisiydi.

Ölümünden sonra "Victoria Cross" nişanı ile onurlandırılan Yarbay Charles Doughty-Wylie ise Harapkale Tepesi üzerinde, vurulup öldüğü yere gömülmüştür. Mezarı sonraki yıllarda CWGC (Commonwealth War Graves Commission – İngiliz Milletler Topluluğu Savaş Mezarlıkları Komisyonu) tarafından, günümüzdeki haliyle yenilenmiştir ●

Kırılmaz Direniş

25 Nisan 1915 sabahı saat 6.00'da Ertuğrul Koyu'na yönelen İngiliz çıkarması, buranın yaklaşık 1 kilometre kuzeybatısındaki Tekke Koyu'na yapılan çıkarmayla da koordineli olarak gerçekleşmiştir. Akdeniz Seferi Kuvvetler Başkomutanlığı'nın hazırladığı taarruz planına göre Ertuğrul ve Tekke Koyu sahillerine çıkacak İngiliz 29'uncu Tümeni, Seddülbahir'deki Türk savunmasını bir hamlede ezip geçecek ve sonrasında Kirte (Alçıtepe) köyü yönünde durmaksızın ilerleyecekti.

Derinlikte ilerleyecek İngiliz birlikleri, bu bölgenin doğu yönündeki Morto Koyu, batı yönünde kuzeye yönelen sahil kesiminde yer alan İkiz Koyu ve Pınarıçi Koyu'na, bir başka deyişle sağ ve sol kanatlara çıkacak diğer birlikler ile Kirte Köyü civarında birleşecekler, 25 / 26 Nisan 1915 gecesi yapacakları taarruzla da 219 metre rakımlı Alçıtepe'yi ele geçireceklerdi.

İngilizlerin büyük bir özgüvenle hazırladıkları harekât planının akıbetini, Ertuğrul ve Tekke Koyları'nda, Aytepe'de, Gözcübaba Tepesi'nde, Harap kale Tepesi'nde, Seddülbahir Köyü'nün sokaklarında çarpışan Türk askerinin özve-

1915'te Ertuğrul Koyu. İleride solda Seddülbahir Kalesi, sağda denizde River Clyde gemisi.

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

rili, kararlı ve inatçı savunması belirlemiştir. Kanlarını dökerek, canlarını vererek sürdürdükleri muhteşem savunmaları ile sadece bir büyük savaşın değil, bir büyük milletin kaderini değiştiren bu askerler; 9'uncu Tümenin 26'ncı Piyade Alayının 3'üncü Taburu'ndan, birçoğunun ismi bilinmez kahramanlardır.

Bu kahramanlar, Komutanları Binbaşı Mahmut Sab-

ri Bey'in emir – komutasında, toplam 1.300 kişiden ibarettiler ve 10'uncu Bölük'ten Yahya Çavuş'un şahsında burada anıtlasıldılar.

"26'ncı Alay ve Yahya Çavuş Şehitliği", Ertuğrul Tabyası'nın 60 metre kadar kuzeydoğusunda yer alan sembolik bir şehitlik olarak ilk kez 1992 yılında Kültür Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmıştır.

İlk yaptırıldığı dönemde sadece "Yahya Çavuş Şehitliği" olarak tanımlanmış olan bu sembolik şehitlik, 2014 yılında Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Park Müdürlüğü tarafından bütünüyle yenilenmiş ve ismi de "26'ncı Alay ve Yahya Çavuş Şehitliği" olarak değiştirilmiştir. Şehitliğin yenilenmiş hali yanında ismi-

ne 26'nci Piyade Alayının da eklenmesi, İngiliz 29'uncu Tümeni tarafından 25 Nisan 1915 sabahı Seddülbahir sahillerinde altı ayrı noktaya yöneltilen çıkarmaları tek başına karşılayan bu kahraman Türk alayının anısını yaşatmak bakımından olumlu bir gelişme olmuştur.

Yeniden düzenlenmiş ha-

liyle 26'nci Alay ve Yahya Çavuş Şehitliği dahilinde yer alan sembolik mezar taşlarında, 25 – 26 Nisan 1915 günlerinde Seddülbahir bölgesinde gerçekleşen ilk dönem kıyı çarpışmaları sırasında 26'nci Piyade Alayı personelinin şehit düşenlerden kimliği tespit edilebilenlerin isimleri yazılmıştır ●

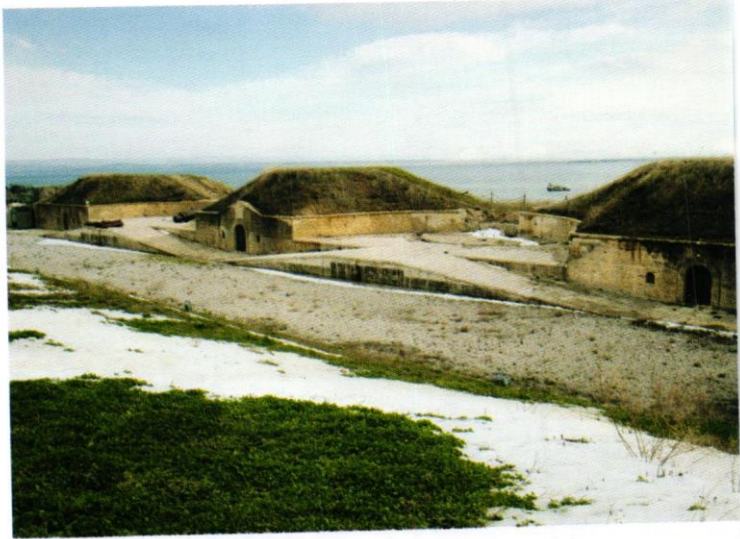
Ertuğrul Tabyası

KONUM
46

Boğazın Muhafızı

Ertuğrul Tabyası; Seddülbahir Köyü'nün batısında, Ertuğrul Koyu'na hâkim, Gözcübaba Tepesi'nin Ertuğrul Koyu'na doğru uzanan güney yamacı üzerinde, denize dönük olarak bulunmaktadır. Boğaz girişini korumakla görevli dört tabyadan biri olup, Sultan II. Abdülhamit devrinde Asaf Paşa'nın çalışmaları sonucu yaptırılmıştır.

Ertuğrul Tabyası, üç bonet ve bunların arasında bulunan iki adet top platformundan ibarettir. Tabyanın yapıldığı dönemde hemen arkasındaki araziye ayrıca bir kışla binası yaptırılmıştır. Söz konusu bina, Çanakkale Muharebeleri sırasında harap olmuş, geçen zaman içinde binanın toprak üzerindeki kalıntıları da tamamen yok olmuştur. Ayrıca

ortadaki bonetin giriş kapısı üzerindeki yeri belirgin bir şekilde duran tabyanın kitabesi de muhtemelen muharebeler sırasında yok olmuştur.

Ertuğrul Tabyası, 14.800 metre azami menzili olan

2 adet 240/35 mm'lik uzun namlulu Krupp yapımı top ile teçhiz edilmiştir. Bu toplar; 5'inci Ağır Topçu Alayı, 1'inci Tabur, 2'nci Batarya'yı oluşturmaktadır. Toplardan birinin namlusu ve kundağına ait

bazı parçalar, günümüze ulaşabilmiş ve hâlâ tabya üzerindeki yerinde durmaktadır.

2006 yılına kadarki dönemde kaderine terk edilmiş ve tabyayı oluşturan yapılar yarıya kadar toprağa gömülü bir halde iken, Kültür Bakanlığı tarafından restore edilip ziyarete açılmıştır.

Ertuğrul Tabyası; Çanakkale Muharebeleri'nin başlangıç

evresinde, İtilaf donanmasının başlıca hedeflerinden biri olmuş ve 19 – 25 Şubat 1915 günlerinde yoğun bir şekilde bombalanmıştır. Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı kuruluşunda bulunan 5'inci Ağır Topçu Alayı'nın 1'inci Ağır Topçu Taburu'na bağlı bir batarya olan Ertuğrul Tabyası, özellikle 25 Şubat 1915 günü gerçekleşen muharebenin ilk

anlarında, 15 dakikalık süreçte, İngiliz Agamemnon gemisine 7 isabet kaydetmiştir.

Başlangıçtaki bu başarıya rağmen 8'i İngiliz, 4'ü Fransız toplam 12 savaş gemisinin ateş gücü üstünlüğü karşısında daha fazla dayanmak mümkün olmamış, öğleden sonra saat 14.40 civarında Ertuğrul Tabyası'nın topları ebediyen susmuştur ●

KONUM
47

V Sahili Mezarlığı

Sessiz Sahil

Gelibolu Yarımadası güneyinde yer alan ve yapılacak çıkarmalar için belirlenen sahiller, İngilizler tarafından çeşitli harflerle kodlanmıştır. Bu kapsamda Ertuğrul Koyu sahili için, "V" kodu verilmiştir.

Buradaki mezarlık alanına, Seddülbahir'deki çarpışmalar son bulduktan hemen sonra, bölgede hayatını kaybeden Birleşik Krallık askerleri gömmülmeye başlanmış ve muharebeler süresince de aynı

amaçla kullanılmıştır. Bölgedeki diğer İngiliz anıt ve mezarlıkları gibi buradaki mezarlık da 1919-1923 yılları arasında, İngilizler tarafından yapılmıştır. Mezarlık, Ertuğrul Tabyası'nın bulunduğu noktanın Ertuğrul Koyu'na uzanan yamacı altında, sahilde yer alır.

Kuzeydoğu-güneybatı ekseninde, 18,2x36,5 metre ebatlarında, dikdörtgen planlı olarak tasarlanmıştır; 2 bin 45 metrekare alan kaplayan mezarlıkta, tamamı Britanya kökenli 696 kişi gömülüdür ●

Seddülbahir Zirvesi

Gözcü Baba Tepesi, yaklaşık 46 metre yüksekliğiyle, Seddülbahir bölgesindeki en önemli yükseltilerden biridir. Cape Helles Memorial; İlyas Baba Feneri'nin 400 metre kadar kuzeydoğusunda bulunan Gözcü Baba Tepesi üzerinde yer almaktadır. Gözcü Baba Tepesi'nin güneybatısında arazinin denize en çok uzandığı nokta olan İlyas Baba Burnu, "Helles Burnu" (Cape Helles) olarak da tanımlanmaktadır. Bu durum, Osmanlı haritaları da dahil olmak üzere birçok eski haritada görülmektedir. İngilizler de bu nedenle buradaki anıta, "Cape Helles Memorial" (Helles Burnu Anıtı) ismini vermişlerdir.

"Helles" ismi ise, Çanakkale Boğazı'nın tarihte bilinen en eski isimlerinden biri olan ve "Helle'nin Denizi" anlamına gelen "Hellespont" ifadesinden gelmektedir. Hellespont adının Çanakkale Boğazı ve bu boğazın Adalar Denizi ile Marmara Denizi'ne açıldığı bölgelerine nasıl verildiği ise, mitolojide yer alan bir hikâyede

açıklanmaktadır.

Gözcü Baba Tepesi'nin üzerinde, dört metre yükseltilmiş bir platform üzerinde yer alan Helles Burnu Anıtı, yaklaşık 2 bin metrekare genişliğinde bir alanı kaplamaktadır. Anıt; 4,8 metre yüksekliğinde, beyaz taşla kaplanmış

dir: "Helles Anıtı hem Gelibolu Savaşları için hem de bu savaşlarda ölen ve mezarları bilinmeyen veya kaybolan, ya da Gelibolu sularına gömülen 20 bin 763 kişinin anısına dikilmiştir."

Anıtı çevreleyen duvarların iç ve dış yüzeylerine yerleştiril-

duvar ile çevrelenmiş bir platformun ortasında yer almaktadır. Platformun yüksekliği de dahil olmak üzere Cape Helles Memorial, toplam 32,9 metre yüksekliğindedir.

Anıtın bulunduğu alana girişin sol yanında yerde bulunan metal plaka üzerindeki yazının bir bölümü ise şöyle-

rilmiş granit levhalar üzerinde 18 bin 985 İngiliz, 248 Avusturyalı ve 1.530 Hintli asker ile birlikte, muharebelerde görev yapan İngiliz gemilerinin ve Seddülbahir, Arıburnu ve Anafartalar Cephelelerinde görev yapmış, İngiliz ordusuna bağlı muhtelif askeri birliklerin isimleri yazılıdır ●

Anımsanmayan Destan

Yaklaşık olarak 44 metre yüksekliğinde küçük bir tepedir. Gözcü Baba Tepesi'nin 300 metre kadar kuzeybatısında yer alır. Tekke Koyu'na 25 Nisan 1915 sabahı yönelen İngiliz çıkarma grubunun ilk kademesi 1.250 kişiden oluşuyordu. Buna karşılık, Tekke Koyu yamaçlarında mevzilenmiş yaklaşık 250 mevcutlu bir bölükten oluşan Türk kuvveti bulunmaktaydı. 26'ncı Alay'ın, 3'üncü Tabur, 12'nci Bölüğü, çıkarmanın başladığı saat 6.00'dan itibaren Tekke Koyu'na hâkim durumdaki mevzilerini başarıyla savunmuştu.

Ancak bir süre sonra, yaklaşık bir kilometre kuzeyde ve

12'nci Bölük'ün savunma mevzilerinin geri bölgesinde bulunan İkiz Koyu'na (X Sahili) çıkan diğer İngiliz kuvvetleri, sağ yanlarını Tekke Koyu'nun kuzeyindeki Karacaoğlan Tepesi üzerindeki Türk mevzilerine yönelttiler. İkiz Koyu istikametinden bu bölgeye doğru yönelen İngiliz baskısı yoğunlaşmaya başladığı andan itibaren 12'nci Bölük'ün sağ kanadı tamamen kuşatılma tehlikesi altında kaldı. Bunun üzerine bölük saat 11.00 civarında gruplar halinde Ay Tepe istikametinde geri çekilmeye başladı.

Geri çekilen 12'nci Bölük'ten, 40-50 kişilik bir grup Ay Tepe üzerindeki mevzilerde

bırakıldı. Ancak Ay Tepe, konumu itibarıyla Tekke Koyu sahili göremiyordu. Bu nedenle Tekke Koyu sahili serbest kaldı ve İngilizler karaya çıkacak birliklerinin bir kısmını buradaki sahile yönlendirdiler. Tekke Koyu sahiline çıkan İngiliz kuvvetleri derinlikte ilerlemeye başlayıp, Gözcü Baba Tepesi istikametine yöneldiler. Bir süre sonra da Gözcü Baba Tepesi ile aralarındaki en büyük engel olan Ay Tepe'yi almak için taarruza geçtiler. İki İngiliz taburu tarafından bu küçük tepeye yöneltilen şiddetli taarruzlara rağmen, Ay Tepe inatla savunuldu ve ancak saat 17.40'da ele geçirilebildi ●

Tahliye Sahili

Ay Tepe hizasında, takip edilmekte olan güzergâhtan toprak zeminli bir başka yolun, ayrıldığı görülür. Bu toprak yol, yaklaşık 900 metre sonra ikiye ayrılır. Yolun ikiye ayrıldığı noktadan sola döndüğünde Tekke Koyu'na, düz devam edildiğinde Karacaoğlan Tepesi'ne ulaşılır.

Tekke Koyu, Ertuğrul Koyu ile birlikte, 25 Nisan 1915 sabahı İngiliz 29'uncu Tümeni tarafından icra edilen çıkarma harekâtı sırasında, Seddülbahir sahillerine yönelen taarruzun ağırlık merkezini oluşturan koylardan biridir. 26'ncı Piyade Alayı'nın 3'üncü Taburu'na bağlı 12'nci Bölük tarafından savunulan Tekke Koyu'na ilk kademede çıkarılan İngiliz birliği, 1'inci Lancashire Fusiliers Taburu idi.

İngiliz taburunu karşılayan 12'nci Bölük, bir takımını Karacaoğlan Tepesi'nin Tekke Koyu sahiline bakan kesimine, bir diğer takımını koyun güneyini örten yamaçların üzerine mevzilendirmiş, elde kalan son takımını ise Lancashire Landing Mezarlığı'nın gerisindeki bölgede ihtiyatta tutmuş bir düzende, istilacıları karşılamıştır. Başlangıçta 1'inci Lancashire Fusiliers Taburuna ağır zayıat

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

verdirip, bu taburdan sağ kalanları Tekke Koyu'nun her iki yanındaki dik yamaçların altına sığınmak zorunda bırakan 12'nci Bölük, bir süre sonra İkiz Koyu'na serbestçe çıkmayı başaran diğer İtilaf unsurlarınca, geri bölgesinden tehdit altında bırakılmıştır. İki ateş arasında kalan 12'nci Bölük, kuvvet kaptırmamak ve daha elverişli mevzilerde direnişi sürdürebilmek amacıyla, 25

Nisan 1915 saat 11.00 civarında Ay Tepe'nin kuzeydoğusundan, Mehmetçik Feneri - Gözcübaba Tepesi - Kızlar Sırtı hattına geri çekilmiştir. 25 Nisan 1915 saat 11.00 civarında Tekke Koyu'na hâkim olan İngilizler, 9 Ocak 1916 günü saat 3.45'te yine bu koydan, son askerlerini bir sandala bindirerek Gelibolu Yarımadası'nı tamamen tahliye etmişlerdir ●

Suskun Taşlar

Adını, Tekke Koyu sahillerine 25 Nisan 1915 sabahı ilk kademede çıkarma yapan Lancashire Fusiliers Taburu'ndan alan mezarlık,

Karacaoğlan Tepesi'nin doğu yamacında bulunuyor.

Mezarlık, Tekke Koyu'nun kuzeydoğu yönünde ve sahilden yaklaşık 500 metre ka-

dar içeridedir. Mezarlık alanı 75x50 metre boyutlarında ve 1392 metrekare defin alanına sahip olup etrafı, bölgedeki bütün İngiliz mezarlıklarında olduğu gibi taş duvarlar ile çevrelenmiştir. Güneydoğu yönünde bulunan mezarlık girişinin sağ yanında şu ifade yer almaktadır: "29'uncu Tümen, 25 Nisan 1915 sabahında, bu sahile çıkarma yapmıştır."

Mezarlıkta 1170'i İngiliz, ikisi Kanadalı, 27'si Avustralyalı, 15'i Yeni Zelandalı, üçü Hintli ve 19'u kimliği meçhul olmak üzere toplam 1236 kişi gömülüdür ●

Yüzbaşı Yusuf Kenan

25 Nisan'da çıkarma yapılan sahillerden biri de İkiz Koyu idi. İtilaf güçleri önceden planlandığı şekilde, 25 Nisan 1915 sabahı İkiz Koyu'na, iki kademe halinde takviyeli bir tabur çıkardılar.

Çıkarmanın başladığı saatlerde İkiz Koyu'na bakan yamaçlarda 9-10 kişilik bir manga Osmanlı askeri bulunmaktaydı. İtilaf çıkarmasının ilk kafilesi, saat 6.15 civarında İkiz Koyu sahiline ulaştığı

Muharebeler sırasında İkiz Koyu'nun görünümü.

GURSEL AMINGÜÇ ARŞİVİ

sırada, 9-10 kişilik savunma gücü ilk ateşi açtı. Çıkarmayı destekleyen HMS Implacable muharebe gemisinin yakın mesafeden açtığı etkili topçu ateşine rağmen bu küçük Osmanlı müfrezesi direnmeye çalıştı. Bu müfrezeye takviye olarak gelen 35-40 mevcutlu müfreme de İtilaf askerlerine müdahale etti, ancak takviyeli İngiliz taburu karşısında yetersiz kaldı.

İkiz Koyu'nda bu gelişmelerin yaşandığı sırada, Ertuğrul ve Tekke koylarını savunmakta olan 3'üncü Tabur'a

takviye olarak gönderilen 2'nci Tabur'un 7'nci Bölük'ü, Seddülbahir istikametinde intikal halindeydi. Bu sırada 7'nci Bölük Komutanı Yüzbaşı Yusuf Kenan, İkiz Koyu'ndaki durumu fark etti ve hemen müdahale etmeye karar verdi.

Yaklaşık 250 mevcutlu 7'nci Bölük, o sırada mevcudu neredeyse üç tabur seviyesine ulaşmış olan İngilizlere, saat 8.15 civarında ateş açtı.

7'nci Bölük'ün İkiz Koyu çıkarmasına müdahale ederek giriştiği mücadele, ağır

zayıat vermesine rağmen akşama kadar sürmüş ve istilacıları kıyı başında tespit ederek 3'üncü Tabur'un kuşatılmasını ve belki de Seddülbahir'deki Türk savunmasının olmadık bir anda çözülmesi engellemiştir.

7'nci Bölük'ün kahraman Komutanı Yüzbaşı Yusuf Kenan, yeri geldiğinde sorumluluk almanın ve inisiyatif kullanmanın ne kadar önemli olabileceğinin seçkin bir örneğini vermiş, ancak o günkü muharebede şehit olmuştur ●

Kırmızı Topraklar

Feyzullah Çiftliği ya da Sotiri Çiftliği olarak anılan bölgede yer alır. Günümüzde dahi mezarlık girişinin yaklaşık 50 metre kuzeydoğusunda, Feyzullah Çiftliği'nin temelleri, kuyusu ve eski su pompası ağaçlık alan içinde seçilebilmektedir.

İngiliz birlikleri, 28 Nisan 1915'te buradaki binalardan çok, sahip olduğu kırmızı topraktan ötürü, alana "Pink Farm" adını vermişlerdir.

Dikdörtgen şeklinde bir alanı kaplayan mezarlık, 61 metre eninde ve girişten üzerinde haç sembolünün bulunduğu duvara kadar 46 metre boyundadır. İki farklı se-

viyede tasarlanmış olan mezarlıkta, kimliği belirlenmiş mezarların çoğunluğu aşağı bölümde, kimliği belirlenemeyenler ise yukarı kısımda bulunmaktadır.

Mezarlıkta 602 mezar vardır. Kimliği bilinen mezarlardan 421'i İngiliz, 9'u Hintli, 5'i Yeni Zelandalı, 3'ü Avustralyalı askerlere aittir. 164 mezarın ise kimlikleri belirsizdir ●

Askerin Son Uykusu

Türkçesi "Oniki Ağaç Korusu Mezarlığı" olan bu mezarlık, Gelibolu Yarımadası üzerindeki muharebe alanlarında bulunan en büyük Birleşik Krallık mezarlığıdır. Eski haritalarda "Radavuz Mevkii" olarak adlandırılan bölgede bulunur. Mezarlığın bulunduğu alan ve yakın çevresindeki arazi, özellikle Üçüncü Kirte Muharebesi ile Zığindere

Muharebesi sırasında kanlı çarpışmalara sahne olmuştur.

İngilizlerin 86'ncı ve 87'nci tugaylarına bağlı askerleri tarafından Twelve Tree Copse (12 ağaç koruluğu) olarak isimlendirilen yer, bugünkü mezarlığın hemen güney yanında bulunan çamlık bir alandır. Bölgeye adını veren ağaçlar, muharebeler sırasındaki bombardımanlarda tah-

rip olmuş ve ateş yakmak ya da siper tahkimatı için kullanıldığından, tamamen yok olmuştur. Ancak bölge, İngiliz askerleri tarafından verilen ilk ismiyle anılmaya devam etmiştir.

Mezarlığın, üzerinde haç sembolü bulunan kısmında, İkinci Kirte Muharebesi'ne katılan Yeni Zelanda Tugayına bağlı personelden 59'u Auck-

land Taburu, 49'u Canterbury Taburu, 21'i Otago Taburu ve 48'i Wellington Taburu'ndan olmak üzere 179 ismin yazılı olduğu taşlar bulunmakta ve üzerinde şu ifade yer almaktadır:

"Burada, Mayıs 1915'te, İkinci Kirte Muharebesi'nde ölen ve mezarları sadece Tanrı tarafından bilinen, Yeni Zelanda subay ve erlerinin isimleri yazılıdır."

Mezarlığın kapladığı alanın içine, buraya ismini veren ağaçları simgelemek için

12 adet çam ağacı dikilmiştir. Mezarlıkta, 2 bin 226'sının kimliği meçhul olmak üzere

toplam 3 bin 360 savaş ölüsü gömülüdür ●

Son Ok Anıtı

KONUM
55

III. Kirte Muharebesi

Alçıtepe köyünden Sargıyeri Şehitliği'ne doğru giderken yolun sol yanında Alçıtepe

Köy Mezarlığı'nın hemen yanındadır. 1948 yılında yapılan anıtın kitabesinde şu ifade yazılıdır: "120 mm'lik Muhasara Bataryası bu mevziden düşmanı süngü hücumu ile attı ve III. Kirte Zaferi'ni sağladı. 7 Haziran 1915."

Ancak anıtın bulunduğu yer ile kitabesinde yazılı olanlar arasında önemli bir çelişki bulunmaktadır. Anıtın kitabesinde yazılı olanlardan, III. Kirte Muharebesi sırasında İtilaf askerlerinin, anıtın bulunduğu noktaya kadar ilerlediği ve buradan geri atıldığı kanaati oluşmaktadır. Oysa Çanakkale Kara Muharebeleri boyunca İtilaf kuvvetleri,

anıtın bulunduğu noktaya en fazla 1200 metre kadar yaklaşabilmişlerdir. Ayrıca bazı kaynaklarda bu anıtın buraya 1915 yılında, anıtın civarına gömülmüş 1000'den fazla askerin anısına yapıldığı yazılıdır.

Bu ve benzeri ifadeler anıtın bulunduğu yer itibarıyla değerlendirilirse, güney-kuzey ekseninde batı yönünde, 180 derece açıyla hemen her noktadan İtilaf ateşine açık olan bu mevkide, muharebe ortamında bir anıt yapabilmek ve yüzlerce insanı gömebilme olanağının, ne ölçüde akla uygun olduğu da tartışmalı hale gelmektedir ●

2 Yaralı Asker Heykeli

Sargı Yeri Şehitliği ve Anıtı; Son Ok Anıtı'nın yaklaşık 500 metre ilerisinde, yolun sağ yanında, Zığındere Vadisi'ne inen bir yamacın üzerinde bulunmaktadır. Burası; Zığındere Vadisi'nin kuzey bölümüne yakın bir mevkidir. Muharebeler sırasında buradaki dere yataklarının oluşturduğu dar

yakınlarına gömülmüşlerdir. Buradaki şehitlik alanı, Şevki Paşa Haritası'nın 36 No'lu paftasında da işaretlidir. Bazı kaynaklarda buradaki şehitlik alanında 60 şehidin gömülü olduğu belirtilmekteyse de burada yatan şehitlerin sayısı, kesin olarak bilinmemektedir. Şehitlik önünde bulunan

findan yapılmış, biri yaralı, diğeri yaralı arkadaşını korumaya çalışan iki Türk askeri sembolize edilmiş halde, 2,5 metre yüksekliğinde bir heykel bulunmaktadır.

Şehitlik ve anıtın bulunduğu alan, karaçam ve servi ağaçlarıyla çevrilidir. Kemerli bir kapıdan girilen şehitliğin

ortasında bulunan anıta, 18 basamaklı bir yol ile ulaşılmaktadır. Kemerli kapı ile anıtın bulunduğu bölüm arasında, 4 metrelik bir kot farkı vardır. Orta bölümdeki anıtın girişe bakan cephesinde, taş sarılmış defneyaprakları ve üstünde de ay – yıldız figürü yer almaktadır. Anıtın kitabesinde; "Zığındere Sargıyeri Şehitliği, 25 Nisan 1915 – 9 Ocak 1916" ibaresi yazılıdır.

İlk kez 1943 yılında yapılan, 1992 yılında yeniden dü-

ve korunaklı küçük vadilerde kurulan sargı yerleri, cephe- de yaralanan veya hastalanan askerlere hizmet vermişlerdir. Tedavileri sırasında hayatını kaybedip şehit düşenler, mevcut şehitlik alanı ve

küçük otoparktan şehitliğe giriş için kullanılan küçük köprü, Zığındere yatağının üzerinde yer almaktadır. Köprüden geçerek ulaşılan şehitliğin ön bölümünün sol yanında, Prof. Tankut ÖKTEM tara-

zenlenen, en son 2014 yılında bütünüyle yenilenen Sargı Yeri Şehitliği ve Anıtı, 14 Kasım 1980 tarihinde Kültür Bakanlığı tarafından korunması gereken kültürel varlık olarak tescil edilmiştir ●

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Cephenin En Ucu

Alçitepe köyünün batı yönünde ve köye yaklaşık 2,5 kilometre uzaklıkta, Şehitler Sırtı üzerinde yer alır. Nuri Yamut Anıtı'nın bulunduğu nokta, Şevki Paşa Haritası'nın 36 no'lu paftasından açıkça anlaşıldığına göre, muharebeler sırasında Seddülbahir Cephesi'nin batı kanadı üzerinde, her iki taraf ön hatlarının birbirine en çok yaklaştığı, cephenin uç kesiminde yer almaktadır.

28 Haziran-5 Temmuz 1915 tarihlerinde gerçekleşen Zığındere Muharebesi sırasında, Nuri Yamut Anıtı'nın bulunduğu noktadan, güneydoğu istikametinde Zığındere'ye

doğru uzanan sırt boyunca ve Zığındere'nin doğu yamaçları üzerinde çok şiddetli çarpışmalar meydana geldi. Bu çarpışmalarda Türk birlikleri Genelkurmay kaynaklarına göre şehit ve yaralı olmak üzere 15 bin 883 asker kaybetti.

Bölgede hayatını kaybeden askerlerimizden çoğunun bedeni, her iki tarafın ön hatları arasındaki insansız bölgede kalmış ve bunlar Çanakkale Kara Muharebeleri'nin sona erdiği 9 Ocak 1916 tarihine kadar gömülememişlerdir. 9 Ocak 1916 sonrasındaki dönemde de buradaki şehitlerimizin çoğu ya toplanmamış,

ya da olduğu yerde üzerine bir miktar toprak atılmak suretiyle arazide bırakılmıştır.

Arazide bulunan kimliği meçhul askerlere ait kalıntılar, 1943 yılında bölgede 2'nci Kordolu Komutanı olarak görev yapan Nuri Yamut tarafından toplatıldı ve bunların toplu halde gömüldüğü yerin üzerine de bir anıt yaptırıldı.

Anıt ve çevreleyen duvarların kapladığı alan, 1.555 metrekaredir. Anıt; 8,50 metre yüksekliğinde olup, tabanda 17 x 15 metre ebatlarındadır. Anıtta üç basamaklı bir merdivenle ulaşılmakta ve iç kısmına girilebilmektedir ●

Süngü Bayırı

Süngü Bayırı'nın kuzey bölümü: Sağda Chatham's Post, solda Kel Tepe.

Kaba Tepe'den Arıburnu'na doğru gidilirken, yolun sağ yanında kıyıya paralel uzanan ve güneyden kuzeye sürekli yükselen sırt, "Süngü Bayırı" (Haris Ridge) olarak bilinir. "Chatham's Post" ise Süngü Bayırı'nın Kel Tepe ile birleştiği noktanın güneyinde yer alan, yaklaşık 56 metre rakımlı küçük tepeliğin adıdır. Tepeye bu ad, Anzaklar tarafından Teğmen W. Chatham'ın anısına verilmiştir.

Chatham's Post mevkiini Arıburnu yönünde geçer geçmez, güney yamacı üzerinde bazı haritalarda "Gül Tepe"

olarak da tanımlanan, 75 metre rakımlı Kel Tepe yükselir. Bu tepe, Arıburnu Cephesi'nin güney kanadının uç noktasında yer alan, en önemli yükseltidir. Aynı zamanda burası, Anzak Kolordusu'nun Arıburnu kesiminde içine sıkışıp kaldığı üçgen şeklindeki kıyı başı bölgesinin, güneydeki köşesini oluşturur.

25 Nisan 1915 sabahı saat 4.30'da Arıburnu sahillerinde Anzak çıkarması başladığında, bu tepe üzerinde 27'nci Alay'ın 2'nci Tabur'unun Kaba Tepe'de bulunan 7'nci Bölük'ten, 70-80 kişilik bir takım

bulunmaktaydı.

Asteğmen İsmail Hakkı Efendi komutasındaki bu takım, saat 6.30 civarında bölgeye ulaşıp, Kanlısirt üzerinden Kel Tepe'ye taarruz eden 3'üncü Avustralya Tugayı'na bağlı 9'uncu Queensland Taburu'nun iki bölüğü ile çatışmaya girmiştir.

Takım, kendi mevcudunun yedi-sekiz katı sayısal üstünlüğe sahip Anzak taarruzu karşısında Kel Tepe'yi bırakmak zorunda kalmış, ancak Anzakların Kaba Tepe yönündeki ilerlemesini durdurmayı başarmıştır ●

Cehennem Kuyusu

Anzak Koyu'na gelmeden önce, yolun sol yanında, deniz tarafında, Şarapnel Vadisi girişi önünde oldukça geniş bir otopark alanı bulunur. Otopark alanının kuzeyinde, üzerinde bir adet taş kitabenin bulunduğu küçük bir tepelik hemen dikkat çeker. Bu tepelik; Hain Tepe'nin güneybatı yönünde uzanan yamacının denize ulaştığı noktada yer alır ve denize doğru da bir miktar çıkıntı yaparak, nispeten dik bir yamaçla sahilde son bulur. Burası "Küçük Arıburnu" olarak tanımlanmıştır.

Anzaklar tarafından "Hell Spit" (Cehennem Kuyusu)

olarak tanımlanmasının nedeni ise, arazinin bu kesiminin Kaba Tepe'nin doğu yamacında mevzilenmiş Osmanlı topçusunun ateşine tamamen açık olması ve muharebeler süresince bu bölgenin genel olarak sürekli topçu ateşlerine hedef olmasıdır.

"Beach Cemetery" (Sahil Mezarlığı) ise Küçük Arıburnu'nun üzerindeki yükseltinin denize bakan batı yamacı üzerinde, nispeten daha az eğimli bölümünde, Anzaklar tarafından muharebeler sırasında oluşturulmuş bir mezarlıktır. Günümüzdeki haliyle, orijinal mezarlığın üzerine yapılmıştır.

Bu mezarlıkta 50'si İngiliz, 295'i Avustralyalı, 22'si Yeni Zelandalı, üçü Hintli ve 21'i kimliği belirsiz olmak üzere toplam 391 asker gömülmüştür.

Beach Mezarlığı'nda gömülü Anzak askerleri içinde en çok tanınan kişi, muharebeler sırasında yaralıları taşıdığı eşeğiyle ünlenmiş, Arıburnu Cephesi'nde 19 Mayıs 1915 günü gerçekleşen Türk taarruzu sırasında hayatını kaybeden 148 Anzak askerinden biri olan ve sonradan Avustralya'nın ulusal kahramanlarından biri haline gelen sıhhiye eri John Simpson Kirkpatrick'tir ●

GURSEL AKINGUÇ ARŞİVİ

Korku Deresi'nden Kömür Kuyusu'na

Küçük Arıburnu'ndan Hain Tepe'ye doğru uzanan MacLagan Sirtı'nın güneyinde yer alan Büyük Dere'ye ve bunun yakın çevresine verilen isimdir.

Büyük Dere'nin yatağını oluşturan vadinin doğu yönünde, içerilere doğru uzanan arazi yapısı, bir süre sonra iki ayrı vadi şeklini alır. İkiye ayrılan vadinin sol yanındaki dere, "Korku Deresi" (Monash Gully), sağ yanındaki dere ise "Kömür Kuyusu" ya da "Kömür Kapısı Deresi" (Bridge's Road) olarak bilinir.

Büyük Dere'yi oluşturan Korku Deresi ile Kömür Kuyusu ya da Kömür Kapısı De-

resi, Arıburnu Cephesi'ndeki muharebeler sırasında Anzak kuvvetlerinin Merkez Tepe, Courtney's Post, Steele's Post, Quinn's Post ve Pope's Hill mevzilerine ulaşmak için kullandıkları, hayati öneme sahip irtibat yollarıydı. Bunlardan Korku Deresi, önemli ölçüde Türk ateşi altında kalmaktaydı. Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında Kaba Tepe'nin doğu yamacında mevzilenmiş Türk topçusu, Büyük Dere'nin denize döküldüğü bölgeyi ve vadi girişini fırsat buldukça ateş altına almıştır. Türk topçusunun kullandığı, havada ve belli bir yükseklikte paralan ve etrafa şarap-

nel misketleri saçan mermiler nedeniyle Anzaklar tarafından "Şarapnel Vadisi" olarak adlandırılmıştır.

Bu vadinin girişinde ve MacLagan Sirtı'nın güney yamacı dibinde yer alan mezarlık ise muharebeler sırasında oluşturulan ve içinde bulunduğu vadinin adıyla anılan Şarapnel Vadisi Mezarlığı'dır (Shrapnel Valley Cemetery). 1919 – 1923 döneminde yaptırılan mezarlıkta, muharebeler sırasında buraya gömülmüş 28'i İngiliz, 527'si Avusturyalı, 56'sı Yeni Zelandalı ve 72'si kimliği meçhul olmak üzere toplam 683 asker yatmaktadır ●

Gelibolu'ya Çıkış

Anzak Koyu; kuzeyindeki Arıburnu ile güneyindeki Küçük Arıburnu arasında, yaklaşık 650 metre uzunluğunda bir sahil şeridinde sahiptir.

25 Nisan 1915 sabahı saat 4.30'da, Arıburnu ve civarındaki sahillere çıkan Anzak askerleri, çıktıkları noktaya hâkim durumdaki Hain Tepe ile Küçük Arıburnu üzerinde mevzilenmiş Türk askerlerinin açtığı ateşle karşılaştılar. Burada mevzilenmiş Türk kuvvetinin mevcudu yaklaşık 80 kişiden ibaretti. Onların gözetlediği sahile çıkan ilk kademedeki 1500 kişilik Anzak kuvveti, istimbotların üzerindeki makineli tüfeklerin ateşleriyle destekleniyordu. Sayısal üstünlük ve makineli tüfek ateşi desteği avantajına sahip bir kuvvet karşısında buradaki Türk takımı çok fazla varlık gösteremedi. Koy ve bu koyu çevreleyen hâkim durumdaki arazi, saat 6.00 civarında Anzak kuvvetlerinin kontrolüne girdi.

Anzak Koyu; bilhassa Kaba Tepe yönünden gelebilecek, Türk topçusunun yan ateşine karşı büyük oranda koruma sağlayan bir konuma sahiptir. Bu korumayı sağlayan arazi kesimi, günümüzde büyük bölümü yok olmuş durumdaki MacLagan Sirtı idi.

Anzak Koyu, korunaklı konumu nedeniyle muharebeler süresince Anzakların en önemli ikmal noktasıydı.

Oldukça korunaklı konumu nedeniyle Anzak Koyu, muharebeler boyunca Anzak Kolordusu'nun en önemli ikmal bölgesi olarak kullanılmıştır. Ayrıca, Hain Tepe'nin Anzak Koyu'na bakan yamaçları da Anzak Kolordusu'nun ve bu kolordunun kuruluşunda bu-

lunan ast birliklerin karargâhlarına ev sahipliği yapmıştır.

1985 yılında, buradaki koya resmen "Anzak Koyu" adı verilmiş, buna karşılık olarak, Avustralya hükümeti de benzer bir kararla Canberra yakınlarındaki bir sahile "Gallipoli" (Gelibolu) adını vermiştir ●

İlk Şehitler

Hain Tepe; Çanakkale Kara Muharebeleri öncesindeki dönemde herhangi bir ismi olmayan bir yükseltidir. 25 Nisan 1915 sabahı Anzakların eline geçen ilk tepe olması ve muharebeler boyunca Anzak

çıkan Yarbay Arthur Plugge komutasındaki Auckland Taburu, Haintepe üzerine karar-gâhını kuran ilk birlik olduğundan Anzaklar tarafından ise "Plugge's Plateau" (Plugge Platosu) olarak anılmıştır.

ile Küçük Kemikli Burnu arasında uzanan sahil kesimine bütünüyle hâkim, bölgedeki en önemli yükseltidir.

Anzaklar, 25 Nisan 1915 Pazar günü sabahı saat 4.30'da Arıburnu ve civarındaki sahil-lere ayak bastıkları anda, bu tepenin çevresinde uzanan kıyı hattı boyunca Anzak birliklerini ilk karşılayan birlik 27'nci Alay, 2'nci Tabur, 8'inci Bölük'ün 2'nci Takım'ıydı. Takım Komutanı Asteğmen Muharrem ve emrindeki 80 kadar askerden oluşan bu küçük birlik, bir süre de olsa Anzakları sahilde oyalamayı başardı. Öncü kuvvet olarak sahile çıkan 1500 kişilik Anzak kuvvetine ilk zayıyatını verdiren bu takım, mevcudundan beş-altı kişi sağ kalana kadar savunmayı sürdürmüş, ancak takım komutanı yaralandıktan sonra, Hain Tepe'nin doğu yamaçlarından inerek Korku Deresi içinden geriye çekilmiştir. Hain Tepe, 25 Nisan 1915 günü saat 6.00 civarında Anzak kuvvetlerinin eline geçmiştir.

Burada yer alan mezarlıkta (Plugge's Plateau Cemetery) 12'si Avustralyalı, sekizi Yeni Zelandalı ve birinin kimliği meçhul olmak üzere toplam 21 asker gömülüdür ●

Çanakkale Muharebeleri sırasında Anzak Koyu sahilinden çekilen fotoğrafta, Hain Tepe'nin sahile doğru uzanan yamacının durumu görülüyor.

obüs bataryalarına sağladığı mevzilenme olanakları nedeniyle, Türkler tarafından bu şekilde tanımlanmıştır. Anzak çıkarmasının ilk günü buraya

Deniz seviyesinden 102 metre yüksekliğinde, zirve kesimi batıdan doğuya hafifçe yükselen oldukça düz bir yapıya sahip, Küçük Arıburnu

Kuzey Sahili

Arıburnu; Haintepe'nin kuzeybatı yamacının denize uzanan bölümünün en uç noktasıdır. Burada kara, neredeyse düzgün bir yarım daire şeklinde bir kıyı çizgisi oluştu-
rarak denize doğru uzanır ve Anzak Koyu'nun kuzey sınırını oluşturur.

Anzak Koyu içinde kuzey – güney doğrultusunda uzanan sahil çizgisi, Arıburnu'ndan sonra doğu yönünde kıvrılarak yaklaşık 200 metre boyunca uzanır ve sonrasında önce kuzeydoğuya, daha sonrada kuzeybatıya dönerek, uzakta görülen Küçük Kemikli Burnu'na doğru devam eder. Kuzeye dönük bakış açısı nedeniyle Anzaklar, buradaki sahil şeridini, "North

Beach" (Kuzey Sahili) olarak tanımlamışlardır.

Çanakkale Kara Muharebeleri süresince Kuzey Sahili olarak tanımlanan ve Sfenks'in gerisinde uzanan Yüksek Sırt'ın (Russell's Top) güvenliğini sağladığı bu bölge, Anzak Ko-

lordusunun en önemli lojistik merkezi olarak kullanılmıştır. Malzeme ve mühimmat depolarının önemli bölümü ile bazı sahra hastaneleri, ihtiyat birlikleri ve denizden ikmal sağlayan iskelelerden bazıları da bu bölgede yer almışlardır ●

Keskin Nişancı Zirvesi

Anzak birlikleri; Gelibolu Yarımadası sahillerine yönelik çıkarma harekâtına katılmadan önce Mısır'da, Kahire yakınlarında ve piramitlerin bulunduğu bölgede eğitim faaliyetlerini sürdürmüştü. Anzak askerleri o dönemde piramitleri ve Sfenks'i yakından görmüşlerdi.

Eski Mısır uygarlığından kalmış eserlerden muhtemelen etkilenmiş olan Anzak askerleri, 25 Nisan 1915 sabahının ilk saatlerinde Arıburnu sahillerine yaklaştıkları sırada,

arazideki bu doğal oluşumun silüetini Sfenks'e benzetmişler ve bu arazi şeklini "Sfenks" olarak tanımlamışlardır.

En çok bilinen ve kullanılan adıyla Sfenks olarak ad-

landırılan bu doğal arazi şekli, Anzaklar tarafından "Cathedral Rock" (Katedral Kayası) ve "Sniper's Peak" (Keskin Nişancı Zirvesi) şeklinde değişik adlarla da tanımlanmıştır ●

KONUM
65

Anzak Tören Alanı

Şafak Ayini

Arıburnu'ndan Anafarta- lar istikametine giden yol üzerinde, yolun her iki yanında, Anzakların "North Beach" (Kuzey Sahili) olarak tanımladıkları sahil kesiminde ve Sfenks'in hemen önündeki alanda yer alır. Anzak Tören Alanı, 25 Nisan 2000 tarihinde hizmete açılmıştır.

Deniz tarafındaki kısmının sahil kenarındaki alçak du-

varın üzerinde, "Australia & New Zealand Army Corps" (Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu) ifadesindeki kelimelerin baş harflerinden oluşan "ANZAC" yazısı bulunur.

Yol kenarındaki iki ayrı noktada yer alan merdivenlerden bu bölüme inildiğinde, yolun alt kesiminde yer alan duvar üzerinde, Çanakkale Kara Muharebeleri'nin çeşitli evrelerine

ait, fotoğraflarla desteklenmiş Türkçe ve İngilizce bilgilerin yer aldığı metinler vardır.

Her yıl 25 Nisan sabahı, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelen ziyaretçiler, Anzak askerlerinin 25 Nisan 1915 sabahı Arıburnu civarında karaya ayak bastığı saat olan 4.30'u temsilen, saat 5.30'da başlayan bir anma töreni yaparlar. Türkiye'den de bazı kurumların ve ziyaretçilerin katıldığı törenlerde, geçmişte bu topraklarda yaşanan muharebelerde hayatını kaybeden askerler anılır. Acı savaş tecrübelerinin bir daha yaşanmaması için barış ve dostluğun önemi vurgulanır ve dualar edilir.

1915 yılında, muharebeler döneminde, günümüzdeki bu tören alanının sahilinde, Anzak kuvvetlerinin "William" adını verdikleri bir iskele bulunmaktaydı. 1915 yılı sonbaharı geldiğinde, William İske-

lesi'nin hemen önünde "Milo" adlı küçük bir buharlı gemi, kış koşullarına hazırlık kapsamında dalgakıran görevi görmesi amacıyla, 26 Ekim 1915

günü İngilizler tarafından karaya oturtulmuştu.

Denizin durgun ve berrak olduğu günlerde, yaklaşık beş metre dipte duran Milo'nun

karinasına ait bir bölümün koyu renkteki silueti, sahilden bakıldığında rahatça görülebilmektedir ●

Mehmetçiğe Saygı Anıtı

KONUM
66

Tartışmalı Anıt

Mehmetçiğe Saygı Anıtı, Albayrak Sırtı üzerinde, yolun sağ yanında yer almaktadır. Anıtın bulunduğu nokta, yaklaşık olarak Albayrak Sırtı'nın güney ucudur. Anıt, 1992 yılında Kültür Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmıştır.

Anıtın ilk yapıldığı dönemde, kaidesinde eski Avustralya Genel Valisi Lord Casey kaynak gösterilerek bazı ifadeler yer almaktaydı. Mehmetçiğe Saygı Anıtı olarak tanımlanan bu anıt da, o ifadelerle örtüşen formda tasarlanarak yapılmıştı.

Ancak, sonraki yıllarda yapılan araştırmalar, anıtın kaidesinde yer alan ifadelerin hiçbir yerde kayıtlı ol-

madığını ortaya çıkarttığından, söz konusu kitabe kaldırılmış, yerine yine Lord Casey adıyla Türk askerini öven bir başka ifadenin yazılı olduğu, günümüzde mevcut kitabe

konulmuştur.

Mehmetçiğe Saygı Anıtı'nın kaidesinde günümüzde yazılı olan ve Lord Casey'nin söylediği iddia edilen ifadelerden oluşan metin de tartışmaya açıktır. Zira Lord Casey'in kitabede yer alan türde sözlerinin bulunduğunu ortaya koyan tek bir kaynak bile yoktur.

Lord Casey'in savaşa ilişkin bilinen tek açıklaması, gerçekte şöyledir: "Biz Avustralyalılar, sizleri Gelibolu'da tanımış ve sevmişizdir. Ben de o savaşa teğmen rütbesiyle katılmış bir Anzak'ım. O kanlı fakat her iki tarafın da mertçe sürdürdüğü savaşta edindiğim intibaları, aynı sıcaklıkla yüreğimde taşıyorum." ●

Karayörük Deresi Şehitliği

Unutulan Kahramanlar

Albayrak Sırtı üzerinde yolumuza devam ederken, Kanlısirt Kitabesi'ne gelmeden yaklaşık 150 metre önce yolun sağ yanında tabelası ve genelde gönderinde dalgalandığı bayrak direğinin dikili olduğu noktadan Karayörük Deresi yatağına doğru inen taş basamaklı bir merdiven bulunur. Karayörük Deresi Şehitliği, bu merdivenin ulaştığı noktada, dere yatağına gelmeden önce, Albayrak Sırtı'nın doğu yamacı üzerinde küçük bir düzlükte yer alır.

Gerçek şehitlik alanının yakınına 2006 yılında yaptırılan temsili bir şehitliktir. Şevki

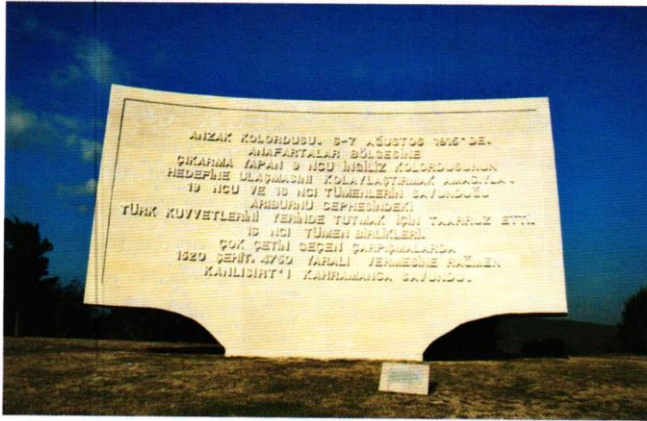
Paşa Haritası'nın 17 no'lu paf-tasında da işaretlenmiş olan Karayörük Deresi Şehitliği, çoğunlukla Kanlısirt üzerindeki muharebelerde görev yapan 16'ncı Tümen personelinden yaşamlarını yitirenlerin gö-

müldüğü bir şehitlik alanıdır.

Gerçek şehitlik alanının yer aldığı bölümde ise isimleri tespit edilmiş durumdaki 1153 kişiden daha fazla şehidimizin gömülmüş olduğu tahmin edilmektedir ●

Kanlısirt Kitabesi

Büyük Savunma

14 Kasım 1980 tarihinde Kültür Bakanlığı tarafından korunması gereken kültürel varlık olarak tescil edilen Kanlısirt Kitabesi; Kaba Tepe-Conk Bayırı yolu kenarında, Kanlısirt'in doğu ucunda yer alır.

25 Nisan 1915 sabahı Kaba Tepe sahilini ateş altına alabilecek şekilde mevzilenmiş olan, Yüzbaşı Sadık komu-

tasındaki 7'nci Dağ Topçu Bataryası, muhtemelen kitabenin bulunduğu bölgede veya yakınında mevzilenmiş olmalıdır.

9'uncu Topçu Alayı'nın 3'üncü Tabur'una bağlı olan bu batarya, Arıburnu sahili-

ni görmeyen bir mevkiye bulunduğundan, 25 Nisan 1915 sabahı Anzak çıkarmasının başladığı saatlerde, çıkarmaya müdahale edememiş ve saat 7.00 civarında Anzakların baskınına uğrayıp dört topundan üçünü Anzaklara kaptır-

mıştır. Anzakların eline geçen bu toplar, saat 8.00'de Topçular Sırtı üzerinden başlayan 27'nci Alay'ın taarruzu sırasında, Yüzbaşı İbrahim (Çetiner) komutasındaki 1'inci Tabur tarafından saat 15.00 civarında geri alınmıştır ●

16'ncı Tümen Şehitleri

Kayıp Anıt

KONUM
69

İtilaf kuvvetlerinin yenilgiyi kabul ederek, Arıburnu ve Anafartalar cephelerini 20 Aralık 1915 günü bütünüyle tahliye etmesi üzerine, bu cephelerdeki çarpışmalar fiilen son buldu. Buradaki cephelerde kazanılan zaferin ve çarpışmalar sırasında hayatını kaybedip şehitlik mertebesine ulaşan Mehmetçiklerin anılarını yaşatacak bazı anıtlar yaptırılmıştır.

16'ncı Tümen Şehitleri Anıtı, Lone Pine Anıt Mezarlığı'nı çevreleyen duvarların doğuya bakan bölümünün hemen dışında, muhtemelen kuzeydoğu köşesi civarındaki bir noktada yer alan, ancak daha sonraları tamamen yok olan ilk dönem Türk anıtlarından biridir.

16'nci Piyade Tümeni, ilk kez 125'inci Piyade Alayı ile 28 Nisan 1915 günü Arıburnu Cephesi'ne dahil olmuştur.

Mondros Mütarekesi sonrasındaki işgal döneminden kalan bu fotoğrafta, muharebelerden hemen sonra yapılan, ancak Lone Pine Anıt - Mezarlığı'nın yapımı sırasında yok olan 16'nci Tümen Şehitleri Anıtı görülmüyor.

Mayıs 1915 ortasından itibaren 16'nci Tümen, diğer bütün unsurları ile muharebelere katılmıştır. Arıburnu Cephesi'ndeki muharebelerin neredeyse tamamı süresince, cephenin sol kanadından sorumlu olarak görev yapmıştır.

Muharebelerin son bulmasından sonra, Kanlısirt üze-

rindeki Türk ileri mevzilerinin bulunduğu alana 16'nci Tümen Şehitleri anısına, bir anıt yaptırılmıştır. Tam olarak hangi tarihte ve kimin tarafından yaptırıldığı bilinmeyen 16'nci Tümen Şehitleri Anıtı, işgal döneminde Lone Pine Anıt Mezarlığı yapılırken tamamen yıkılıp, yok olmuştur ●

Siper Savaşları

Arıburnu Cephesi'nin güney kanadının en önemli direnme noktası olan bu düz arazi, doğudan batıya doğru uzanan küçük bir plato şeklinde olup en yüksek noktası 126 metredir. Türk tarafınca Kanlısirt olarak bilinen Lone Pine, adını, buradaki tek çam ağacından alıyor.

Her iki taraf için de önemli ve kritik olan bu mevzi, 25 Nisan 1915 sabahında Anzaklar tarafından işgal edilmiştir. Ancak Anzaklar bu sırt üzerinde yerleşme imkânı bulamadan, 27'nci Alay'ın, 1'inci Tabur'unun saat 15.00 sıralarındaki süngü taarruzuyla, şimdiki Lone Pine Anıtı ve Mezarlığı'nın denize bakan yamacına kadar geri atılmışlar ve donanmanın ateş desteği altında söz konusu ya-

maç üzerinde mevzilenmeyi başarmışlardır.

6 Ağustos 1915 günü gerçekleşen Anzak taarruzu ile başlayan ve 10 Ağustos 1915 gününe kadar aralıksız devam eden Kanlısirt Muharebesi sırasında arazi tamamen Anzakların eline geçmiştir.

Lone Pine Anıtı ve Mezarlığı, Gelibolu'da Avustralya-

lılara ait en büyük mezarlıktır. Burada, çoğu Avustralyalı toplam 1167 asker bulunmaktadır. Mezarlığın doğu tarafında yer alan 14 metre yüksekliğindeki şapel şeklindeki anıtın ön bölümündeki duvar üzerinde, mezarları bulunamamış ya da denize gömülmüş 4 bin 936 askerin isimleri yazılıdır ●

Taarruz Deresi

Cemaldere, Lone Pine Anıt Mezarlığı girişini geçtikten hemen sonra yolun sağ yanında, Kanlısirt ile Kırmızı Sirt arasında yer alan deredir. Derenin oluşturduğu vadinin, yol kenarından (mamba kısmından) Karayörük Deresi'ne

kadar olan uzunluğu, yaklaşık 650 metredir.

Muharebeler öncesinde bilinen bir ismi yoktu. Ama Arıburnu Cephesi'nde 1 Mayıs 1915 günü gerçekleşen Türk taarruzu sırasında bu derenin yatağında şehit olan 125'nci Piyade

Alay'ının 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Cemal Bey'in ismi verilmiştir. Anzaklar ise dere- nin memba kesimine hâkim durumdaki mevzilerinde görev yapan birliklerinin komutanı Albay Robert Haylock Owen'in

ismini vermişlerdir.

1915 yılında bölgedeki muharebeler sırasında, günümüzde kullanılan yolun hemen sol yanında bulunan Anzak mevzilerini hedef alan taarruzlarda, Türk birlikleri tarafından

taarruz istikameti olarak kullanılmıştır. Özellikle 1 ve 19 Mayıs 1915 günlerinde yapılan Türk taarruzlarında, Cemal- re'nin yatağını oluşturan arazi kesimi üzerinde, çok şiddetli çarpışmalar yaşanmıştır ●

Kırmızı Sirt ve Johnston's Jolly Mezarlığı

KONUM
72

Kırılan Bedenler

Anzaklar tarafından 2'nci Sahra Topçu Tugayı Komutanı Yarbay George Jameson Johnston'ın adıyla anılan Kanlısirt ile Merkez Tepe arasında yer alan 124 metre yükseklikteki bu platonun batıya doğru olan uzantısı neredeyse deniz kıyısına kadar ulaşır.

25 Nisan 1915 günü saat 8.00'de Kemal- yeri üzerinden 27'nci Alay ile başlayan Türk karşı taarruzunun ilerlediği zamana kadar yaklaşık dört buçuk saat savunmasız kalan bu sırta, Arıburnu sahillerine çıkan Anzak birlikleri kolayca ilerlediler.

Ancak 27'nci Alay'ın Makineli Tüfek Bölüğünün Kemal- yeri'nin 200 metre kadar kuzeyinde yer alan Sancaktepe'de mevzilenip açtığı makineli tüfek ateşi karşısında Kırmızı Sirt üzerinde yerleşme olanağı bulamadılar ve yolun sol tarafında görülen siperleri kazarak, sırtın batı kısmına yerleştiler.

Çanakkale Kara Muhare- beleri'nin başlangıç dönemin- de, 27 Nisan 1915 günü saat

8.00'de başlayan Türk taarru- zu ile bu sırt üzerinde tesis edilen Türk ön hatları, 1 Ma-

Kırmızı Sirt Siperleri ve Tünelleri**Lağım Savaşları**

GÜRSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Kırmızı Sirt'in batı bölümü üzerinde, Conk Bayırı istikametindeki yolun sol yanında oldukça belirgin bir şekilde görülen ve dikkat çeken siperlerdir. Bu siperler; Anzak kuvvetlerine ait ikinci hat siperleridir.

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında tarafların ye-

sağ yanında bulunan Türk siperleri şeklinde kalmıştır.

19 Mayıs 1915 gününün ilk saatlerinde başlayan Türk genel taarruzu sırasında Albay Hasan Askeri (Yücekök) Bey komutasındaki 2'nci Tümen birlikleri (1, 5 ve 6'ncı alaylar), kahramanca yaptıkları hücumlar sırasında bu sirt üze-

rinde ağır zayıyata uğramıştır. Dört buçuk saatte 2'nci Tümen'in verdiği zayıyat, 1479 şehit ve 2 bin 788 yaralı olmak üzere toplam 4 bin 267 kişidir. 2. Tümen şehitlerinin birçoğu, 24 Mayıs ateşkesi sırasında yattıkları yerin hemen yanına olmak kaydıyla Kırmızı Sirt üzerine gömülmüşlerdir ●

önce yolun sağ yanında ve kenarında, sonrasında sol taraftaki Anzak siperlerinin içinde, muharebeler döneminde kullanılmış tünellerin örneklerini görmek mümkündür.

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında lağım kazma işi ilk olarak Arıburnu Cephesi'nde, Bomba Sırtı'nın güney bölümünde, Türk tarafınca başlatılmıştır. Çanakkale Cephesi'ndeki lağım muharebelerinin en trajik sonucu, hiç şüphesiz Arıburnu Cephesi'nin kuzey kanadında yaşanmıştır. 20 Aralık 1915 gününün ilk saatlerinde Arıburnu Cephesi'ni bütünüyle tahliye eden Anzak kuvvetleri, tahliyenin son anlarında Cesaret-tepe'deki Türk siperleri altında iki lağım patlatmışlar ve 60 kadar Türk askerini şehit etmişlerdir ●

rin altında da mücadele ettikleri bilinen bir konudur. Özellikle istihkâm birlikleri tarafından kazılan tüneller, ulaşımı ve irtibatı sağlamak ve karşı tarafın tahkim edilmiş mevzilerini imha etmek gibi başlıca iki amaç için kullanılmıştır.

Günümüzde Kırmızı Sirt'ta,

Kritik Mevzi

En yüksek bölümü üzerinde Courtney's & Steele's Post Cemetery (Courtney ve Steele Karakolları Mezarlığı) isimli mezarlığın yer aldığı Merkez Tepe, 25 Nisan 1915 sabah saat 4.30'da Anzak çıkarılması başladığında, bütünüyle savunmasız bir durumdaydı.

Arıburnu ve civarındaki sahillerin gözetlenmesinden sorumlu 8'inci Bölük Komutanı Yüzbaşı Faik Efendi, saat 5.00 civarında ihtiyatta tuttuğu takımdan iki mangayı Ahmet Çavuş komutasına vererek, savunmasız durumdaki bu tepenin denize bakan yamacı üzerinde bulunan siperlere gönderdi.

Merkez Tepe'de önceden kazılmış siperlere yerleşen Ahmet Çavuş ve emrindeki iki manga, bir süre sonra sağ ve sol yanlarını çeviren üstün Anzak kuvvetleri karşısında dayanamadılar ve saat 7.00 öncesinde sağ yanınızda uzanan Alman Subayı Siperi Sırtı üzerinden geri çekildiler.

25 Nisan 1915 günü saat 8.00'de başlayan 27'nci Alay'ın karşı taarruzu sıra-

sında Merkez Tepe, Yüzbaşı Halis (Ataksor) Efendi komutasındaki 3'üncü Tabur'un sorumluluk bölgesi içindeydi. 3'üncü Tabur, Merkez Tepe üzerinden aşmakta olan Anzak ilerleyişini, tepenin doğu yamaçları boyunca geri atmayı başardı.

biri olan Merkez Tepe'yi, muharebelerin son gününe kadar ellerinde tutmayı başardılar.

Merkez Tepe üzerinde yer alan Courtney's & Steel's Post Mezarlığı, tepenin güney kesimi üzerinde 1919-1923 yılları arasındaki dönemde inşa edilmiştir.

Buna karşılık Anzaklar, Merkez Tepe'nin zirve noktası üzerinde buldukları ve bir süre önce Ahmet Çavuş ile askerlerinin terk ettiği siperlere yerleştiler.

Burada ele geçirdikleri mevzileri sürekli güçlendiren Anzaklar, kendi cephe hatları üzerindeki kritik noktalardan

18x17 metre boyutlarında, dikdörtgen şeklindeki mezarlık güneydoğuya dönüktür. Toplam kapladığı alan 306 metrekareyi bulmaktadır. Mezarlıkta; dördü İngiliz, 60'ı Avustralyalı, biri Yeni Zelandalı ve 160'ı kimliği belirsiz olmak üzere, toplam 225 asker gömülüdür ●

Efsanevi Alayın Komutanı

Çıkarmanın ilk günü saat 10.30 sonrasında Conk Bayırı üzerinden taarruz ederek Anzak birliklerini sağ kanattan kavrayan 57'nci Alay'ın Komutanı Yarbay Hüseyin Avni Bey, Çanakkale Cephesi'nde şehit düşen 15 alay komutanı arasında, mezar yeri bilinen üç kişiden biridir. Hüseyin Avni Bey, Ramazan Bayramı'nın ikinci günü olan 13 Ağustos 1915 günü saat 17.00 civarında, Kesikdere'nin memba bölümünde bulunan alay karargâhı yakınlarına düşen bir obüs mermisinin patlaması sonucu şehit olmuştur.

Conk Bayırı'na çıkan yolun sol tarafında bulunan "Courtney's Post" tabelasını geçtikten 40 metre sonra, Bomba Sırtı'nın güney bölümü olan Boyun bölgesinden güney yönünde ayrılan bir başka yol ile Yarbay Hüseyin Avni Bey'in mezarına ulaşmak mümkündür. Üzerinde "57'nci Alay Komutanı Hüseyin Avni Bey Şehitliği" yazan bir tabela ile işaretlenmiş olan yol, 600 metre kadardır.

Şehitliğe ulaşımı sağlayan bu yol, güneydoğu yönünde Kesik Dere'ye doğru inmekte, sonra da Edirne Sırtı'nın güney ucundaki küçük bir alanda son bulmaktadır. Yakın zamanda bütünüyle yenilenen Hüseyin Avni Bey'in mezarı, söz konusu küçük alanın güney bölümünde yer almaktadır. Motifli taşlarla çevrili mezarlığın bir köşesinde Hüseyin Avni Bey'in biyografisi, bir diğer köşesinde ise 57'nci Piyade Alayı sancağını sembolize eden bir figür bulunmaktadır:

Çataldere Şehitliği ise Yarbay Hüseyin Avni Bey'in mezarının bulunduğu noktanın yaklaşık 25 metre doğusunda Çataldere'nin batı kenarında yer alır. Hüseyin Avni Bey Şehitliği seviyesinden daha aşağıda olduğundan, yekpare granit bloklardan oluşan basamaklı bir yol ile ulaşılan temsili bir şehitliktir. Bu bölgede yer alan gerçek şehitlik alanı ise günümüzdeki temsili şehitlik alanının tam karşısında, Çataldere'nin doğu kenarındaki arazidedir.

Şevki Paşa Haritası'nın 17 no'lu paftasından anlaşıldığına göre, Arıburnu bölgesinde bulunan şehitlikler içinde en geniş alanı kaplayan şehitliktir. Harita üzerinden yapılan ölçümde, yaklaşık olarak 3 bin 600 metrekarelik bir alanı kapsadığı tespit edilmiştir.

Bu şehitlikte; 2'nci, 5'inci, 16'ncı ve 19'uncu tümenlere bağlı alayların personellerinden muharebelerde şehit düşenler gömülmüşlerdir. Şehitlerden isimleri tespit edilebilenlerin sayısı 2 bin 835'tir ●

Bomba Sırtı'nın Ucunda

5 7. Alay Şehitliği'ne gelmeden önce, Bomba Sırtı'nın güney ucunda, yolun hemen sağ yanında ve Quinn's Post Mezarlığı'nın tam karşısında yer almaktadır. Yapım tarihi kesin olarak tespit edilemediği gibi burada kaç şehidin yatığı da bilinmemektedir.

Şehitliğin üzerinde bulunan plakada yer alan isim, "Yüzbaşı Mehmet" olarak belirtilmiştir. Yüzbaşı Mehmet hakkında kimi kaynaklarda 27'nci, kimi kaynaklarda ise 57'nci Piyade Alayı'nda bölük komutanı olduğu yazılıdır. Ancak "Şehitlerimiz" isimli kaynak eser araştırıldığında, sadece 57'nci Piyade Alayı'nın şehit düşen subayları arasında Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Efendi'nin kaydına rastlanmaktadır.

Söz konusu kaynak eserde, Çanakkale Cephesi Şehitleri ile ilgili bölümde "681" sıra numarası ile kayıtlı olan Şehit Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Efendi ile ilgili verilen bilgiler şöyledir:

"Çankırı – Çerkeş doğumlu, Hasan oğlu, Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Efendi. 57'nci Piyade Alayı, 2'nci Tabur, 6'ncı Bölük Komutanı olup, Rumi 13 Nisan 1331 (Miladi 26 Nisan 1915) günü Arıburnu Cephesi'nde şehit düşmüştür."

Ancak buradaki şehitliğin bulunduğu yerin, muharebeler sırasında bölgedeki Türk ön cephe hattı üzerinde olması ve Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Efendi'nin şehit düştüğü tarihte Arıburnu Cephesi'nin durumu gibi hususlar, akıllarda bazı soru işaretleri bırakmaktadır. Buna karşılık Yüzbaşı Mehmet Şehitliği'nin bulunduğu mevki, Anzak hatlarına en yakın ön cephe hattının yer aldığı mevkilere biri olduğundan, şehitlik ve yakın çevresinde mezar yeri bilinmeyen birçok şehidimizin gömülü olması kuvvetle muhtemel görülmektedir.

Şehitlik alanı, yaklaşık 40 metre kare olup etrafı, alçak ve bölümlü bir duvarla çevrilidir. Şehitlik alanı içinde, güneydoğu bölümünde, lahit tarzın-

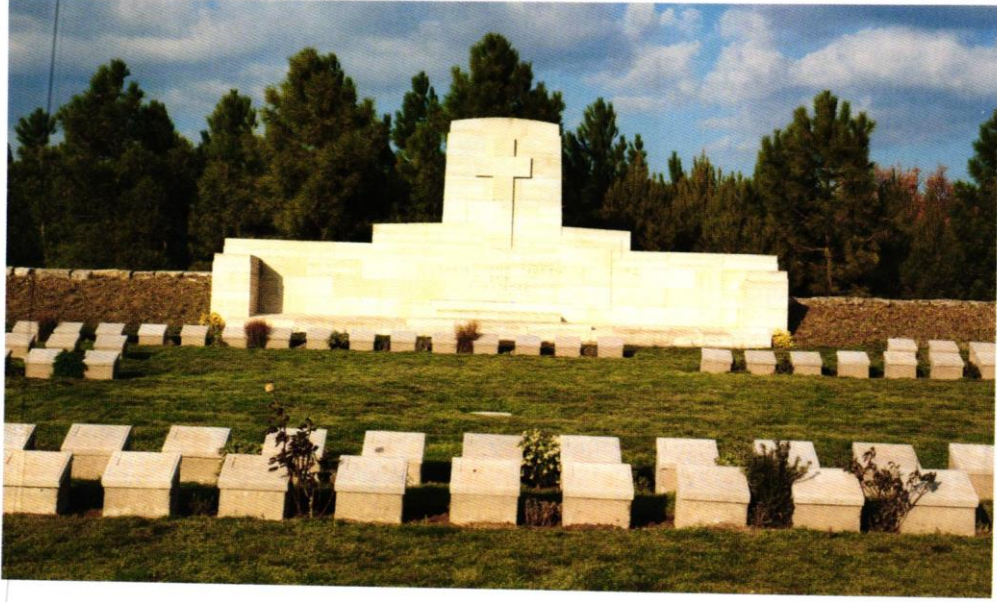
da kesme taştan yapılmış bir mezar bulunmakta ve mezarın üzerinde yer alan plakada "Yüzbaşı Mehmet Şehitliği" yazmaktadır.

Mehmet İrdesel'in 1973 yılında yayınlanan "Çanakkale Savaşları ve Harp Sahaları Rehberi" isimli eserinde buradaki şehitlik ile ilgili olarak şu ifadeler bulunmaktadır:

"İngilizlerin Quinn's Post Mezarlığı karşısındadır. Mezar taşının ön yüzünde 1915 – 27'nci Alay Yüzbaşı Mehmet, yan tarafında ise Yüzbaşı Alaattin diye yazılıdır."

Yukarıdaki ifadede yer alan "Yüzbaşı Alaattin" ismi, "Şehitlerimiz" isimli kaynak eserde yer almadığı gibi, günümüzdeki haliyle söz konusu şehitlikte de bulunmamaktadır. ●

El Bombası Savaşı

Bomba Sırtı'nın güney kesiminin batı (denize bakan) yönünde, Korku Deresi'ne (Monash Gully) inen yamacın üzerinde, muharebeler sırasında Anzak ileri hatlarının bulunduğu mevkidir. Anzaklar tarafından buradaki ileri hat mevzilerine verilen "Quinn's Post" adı, bir dönem bu mevzide görev yapan birliğe komuta eden ve 29 Mayıs 1915'te ölen Binbaşı Hugh Quinn anısına verilmiştir.

Quinn's Post mevzisindeki ileri hat siperleri, Anzak Kordusu için hayati önem taşıyan, kritik mevkilerden biridir. Bu nedenle Anzaklar tarafından çok iyi tahkim edilmiş ve

muharebelerin sonuna kadar da Anzakların elinde kalmıştır.

Aynı zamanda, Arıburnu Cephesi'nde her iki taraf siperlerinin birbirine en çok yaklaştığı noktalardan biridir. Burada; Türk ve Anzak ön hatları arasındaki mesafe, yaklaşık 8-10 metre civarındaydı.

Ön hat siperlerinin birbirine olan yakınlığı nedeniyle çarpışmalarda en çok kullanılan silahlardan biri de el bombaları olmuştur. Bu nedenle Quinn's Post Mezarlığı'nın bulunduğu noktadan, 57. Alay Şehitliği'nin bulunduğu bölgeye doğru uzanan sırt, Türk tarafınca "Bomba Sırtı" olarak tanımlanmıştır.

Yolun sol tarafındaki Quinn's Post Mezarlığı'nın kuzey yönünde kalan ve üzerinde haç işareti bulunan duvarın yer aldığı kesim, güneydeki Kaba Tepe yönünde sahilin hemen yakınında yer alan Kel Tepe'nin az ilersindeki kıyı şeridinden başlayan Anzak hatlarının Kanlısirt, Kırmızı Sirt ve Merkez Tepe üzerinden devam ederek ulaştığı son noktadır. Quinn's Post Mezarlığı'nın kuzeye bakan duvarının Korku Deresi'ne yönelen kesiminde son bulan Anzak siperlerinin 8-10 metre sonrasında ise Türk siperleri bulunuyor ve bu bölgedeki Anzak mevzisini çevreliyordu ●

Cephe Hattındaki Alaylar

Quinn's Post Mezarlığı ile Yüzbaşı Mehmet Şehitliği'ni geçtikten hemen sonra, yolun sağ yanında yer alan otoparkın kuzey ucunda ve Kesik Dere'nin (Mule Valley) yatağına yakın bir mevkide yer alır. Şehitliğin asıl yeri, mevcut şehitliğin karşısında, dere yatağının diğer tarafında, Edirne Sırtı'nın batı yamacı üzerindedir.

Arıburnu Cephesi'nin sağ kanadının bir bölümünü oluşturan buradaki cephe hattında, bilhassa 27'nci ve 57'nci piyade alaylarına bağlı birlikler görev yapmışlardır.

Ancak bu bölgedeki muharebelere 18'inci, 64'üncü ve

72'nci piyade alaylarından da birliklerin katıldığı olmuştur. 19'uncu Tümen Komutanı Mustafa Kemal'in emir ve komutası altında buradaki muharebelere katılan alayların

personelinden şehit düşenlerin bir kısmı, bu şehitliğe gömülmüştür. Şehitliğin kitabesine göre burada yatan şehitlerimizden isimleri tespit edilenlerin sayısı 1115'tir ●

Muharebelerin Sembol Alayı

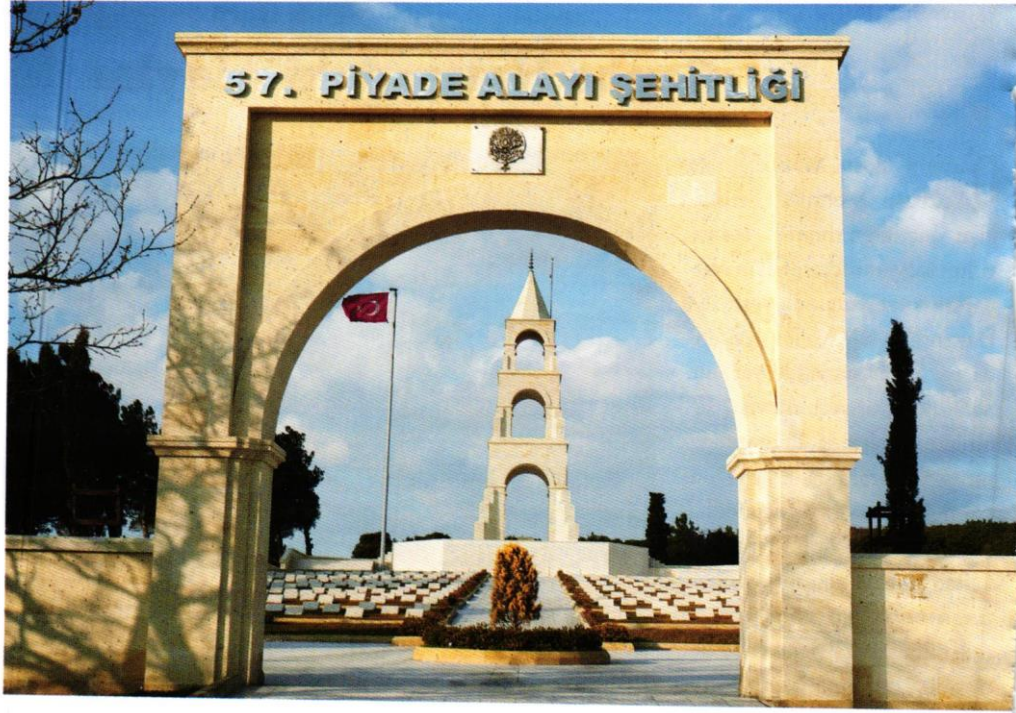
İlk haliyle Mimar Nejat Dinçel tarafından tasarlanan 57'nci Piyade Alayı Şehitliği, 1992 yılında Kabatepe – Conk Bayırı güzergâhı üzerinde, Bomba Sırtı'nın kuzeyinde ve muharebeler sırasında Anzak askerlerinin "Chessboard" (Satranç Tahtası) adını verdikleri bölgenin doğusunda, Kültür Bakanlığı – Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilmiştir.

Bütünüyle sembolik olan şehitlik; açık namazgâh, sembolik mezarlık, rölyef ve anıttan oluşmaktadır.

57'nci Piyade Alayı Şehitliği, 2011 yılında yapılan çalışmalarla bütünüyle yeni baştan yapılarak yenilenmiştir. Yenileme çalışmaları sonrasında, 25 Nisan 2011 tarihinde düzenlenen törenle, yeniden ziyarete açılmıştır. Yeni haliyle şehitlikte bulunan anıtın ön

tarafındaki alan genişletilerek, her yılın 25 Nisan günü burada yapılan törenlerin daha rahat bir mekânda icrası sağlanmıştır.

Şehitliğin güney yönündeki girişinden şehitlik alanına girmeden hemen önce sağ yanda açık namazgâh yer almaktadır. Kemerli giriş kapısının sağ yanında, şehitliğin doğu duvarı üzerinde 57'nci Piyade Alayı'nın 25 Nisan 1915 gün-

kü taarruzunu temsil eden bir rölyef bulunmaktadır. Rölyef yaklaşık olarak 45 metreka-re alan kaplamaktadır. Girişin sol yanında ise torununun elini tutmuş şekilde tasarlanmış olarak yapılan ve Türkiye'nin en yaşlı gazisi iken 10 Eylül 1994'te, 108 yaşında vefat eden Hüseyin Kaçmaz'ın bronzdan yapılmış bir heykeli bulunmaktadır.

Girişten itibaren sembolik mezarlık alanına kadar olan bölüm, bir giriş holü gibidir. Bu giriş holünün sembolik mezarlık bölümüne bakan kısmında, ortadaki yolun her iki yanındaki çimlendirilmiş alanlar üzerine, yere konulmuş iki taş plaka bulunur.

Bunlardan birinde Hazreti Muhammed'in bir hadis-i şerifi bulunmaktadır.

Diğerinde ise, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1918 yılında gazeteci Ruşen Eşref ile yaptığı mülakat sırasında bizzat kendisinin anlattığı "Bomba Sırtı Vakası" yazılıdır.

Şehitliğin giriş bölümündeki alanın üst kısmından başlayıp, anıt önündeki tören alanına doğru uzanan eğimli bölümün her iki yanında sembolik mezarlar yer alır. Buradaki mezar taşları üzerinde, 57'nci Piyade Alayı şehitlerinin isimleri yazılıdır. Sembolik mezarların bulunduğu alanın ortasında yer alan yürüyüş yolu, anıtın

önündeki tören alanında son bulmaktadır.

Tören alanı bölümünden daha yüksek bir seviyede inşa edilmiş bulunan anıtın şehitliğe bakan kuzey duvarı üzerinde de yine 57'nci Piyade Alayı şehitlerinin isimleri yazılıdır. Kuzey duvarı üzerinde, şehitlik zemininden daha yüksek bir seviyede bulunan ve her iki yandan merdivenlerle ulaşılan anıtın ise Selçuklu dönemi kümbetlerinden esinlenerek yapıldığı ifade edilmektedir.

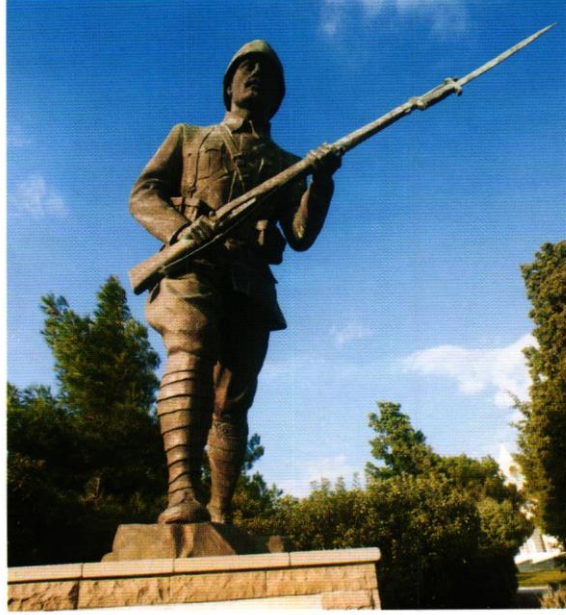
Arıburnu Cephesi'ndeki muharebeler sırasında 57'nci Piyade Alayı Karargâhı'nın bulunduğu yer ise şehitlikteki anıt hizasında, Kesik Dere'nin batı yamacıdır ●

Cephedeki Asker

Türk Askerine Saygı Anıtı; Kılıç Bayırı'nın güney ucunda, 57'nci Piyade Alayı Şehitliği'nin batısında yer alan otoparkın kuzey kenarındadır. Anıt; heykeltıraş Prof. Tankut Öktem tarafından tasarlanmış, taarruza kalkmış Mehmetçiği simgeleyen, bronzdan bir heykeldir.

Kültür Bakanlığı tarafından 1992 yılında yaptırılan anıt, hayatını kaybeden askerlere adanmıştır.

Türk Askerine Saygı Anıtı'ndaki heykel, bölgedeki en güzel eserlerden biri olarak değerlendirilir ●

Amansız Mücadele

Cesaret Tepe, deniz seviyesinden yaklaşık 157 metre yüksekte yer alan ve günümüzde üzerinde Mehmet Çavuş Anıtı yükselen küçük bir yükseltilidir. Bu mevki, güney batı yönünde yer alan Hain Tepe'ye doğru uzanan, yaklaşık 700 metre uzunluğunda, 40–100 metre genişliğindeki Yüksek Sırt'ı önce 180 Rakımlı Tepe'ye, sonra ise Kılıç Bayırı ve Düz Tepe üzerinden Conk Bayırı'na bağlayan önemli bir noktadır.

25-26 Nisan 1915 gecesi, taarruz hattının denize bakan sağ yanında yer alan 57'nci Piyade Alayı'nın 2'nci Tabur'u, 180 Rakımlı Tepe'nin geri alınmasından sonra ileri harekâta devam etmiş ve bu noktaya hatta daha da ötesine ilerlemeyi başarmıştır. Ancak 2'nci Tabur bir süre sonra gece karanlığı, arazi yapısı, takviye olanağı bulunamaması ve Anzak karşı taarruzu nedeniyle kazanılan araziyi terk ederek Mehmet Çavuş

Anıtı'nın doğu yönünde ve yaklaşık 100 metre sonrasında başlayan Kılıç Bayırı'na doğru uzanan yamaca geri çekilmiştir.

26 Nisan 1915 sabahı İngiliz donanmasının şiddetli topçu ateşi ardından başlayan Anzak taarruzu, ağır zayıyata uğramış 57'nci Alay birliklerinin olağanüstü ve özverili direnişi sayesinde, yaklaşık bir saat içinde durdurulmuş ve Düz Tepe'ye ulaşmak isteyen Anzaklar, bir kez daha geri atılmıştır.

64'üncü Alay'ın cephe hattına gelmesiyle birlikte, 27 Nisan 1915 günü saat 10.00'da başlayan Türk taarruzu, İtilaf donanmasının yoğun topçu bombardımanına ve verilen ağır zayıata rağmen gelişmiş ve 57'nci ve 64'üncü Piyade alayları, Cesaret Tepe-Bomba Sırtı hattını geri almışlardır.

Mehmet Çavuş Anıtı, Çanakkale Muharebeleri son bulduktan hemen sonra bölgede yapılan birkaç anıttan biridir. Aslında bu anıt ilk olarak "19'uncu Tümen" anısına yapılmış, yıllar içinde önce "Mehmetçik Anıtı", son olarak da "Mehmet Çavuş Anıtı" olarak tanımlanmıştır. 19'uncu Tümen'e bağlı olarak bölgedeki çarpışmalarda görev alan

64'üncü Piyade Alayı personelinin biri olan Mehmet Çavuş ve arkadaşları, Cesaret Tepe civarındaki kanlı boğuşmalar sırasında, Türk direnişinin simgelerinden biri haline geldiler. Takım komutanının şehit düşmesi sonrasında komutayı üzerine alan Mehmet Çavuş, arkadaşlarıyla beraber Cesaret Tepe'de kaybedilen siperi geri almayı başarmıştı. Geri aldıkları siperde düşmanın yoğun piyade ve topçu ateşi ile karşılaşmalarına rağmen Mehmet Çavuş ve arkadaşları, bu siperi elde tutmuşlardı.

Mehmet (Canpolat) Çavuş kimdir?

Mehmet Çavuş, 1891 yı-

linda Kırşehir iline bağlı Çiçekdağı ilçesinin Safalı köyünde doğmuştur. 28 Mart 1913 günü askere alınıp o tarihten itibaren silah altında olan Mehmet Çavuş, Çanakkale'de gösterdiği üstün hizmetler nedeniyle 1 Ağustos 1915 tarihinde "teğmen" rütbesine terfi ettirilmiştir.

Mehmet Çavuş, İstiklal Savaşı'na da katılmış ve 7 Kasım 1923 tarihli 19005 no'lu TBMM kararı ile kendisine İstiklal Madalyası verilmiştir. Ancak savaştan sonra evlenebilen ve dört çocuk sahibi olan Mehmet Çavuş, 1934 yılında "Canpolat" soyadını almıştır. 25 Ocak 1972 tarihinde vefat etmiştir ●

Tepelerdeki Yarık

Cesaret Tepe'nin hemen batısında bulunan Anzak hatlarının yer aldığı bölgeye, Anzak tarafınca verilen isimdir. Yüksek Sirt'ın üzerinde ve 180 Rakımlı Tepe ile birleştiği noktanın 300 metre kadar güneybatısında yer almaktadır.

Bölgenin ismini konumundan dolayı aldığı sanılmaktadır. Çünkü bu bölge, Kılıç Bayırı ve Yüksek Sirt'ı birleştiren dar bir boyun şeklindedir. Anzaklar da zaten bu özelliği nedeniyle "Boyun", "Dağ Geçidi" veya "Tepelerdeki Yarık" anlamlarına gelen bir kelime olan "The Nek" ile arazinin bu kesimini tanımlamışlardır.

1919-1923 yılları arasın-

daki işgal döneminde inşa edilen mezarlıkta, bir bölümü 7 Ağustos'ta gerçekleştirilen Anzak taarruzu sırasında hayatlarını kaybeden altısı Avustralyalı, dördü Yeni Zelandalı ve 316'sı kimliği meç-

hul olmak üzere toplam 326 asker gömülüdür.

Anzakların bu taarruzu, başrollerinden birini Mel Gibson'ın oynadığı, 1981 yılı yapımı "Gallipoli" filminin son sahnelerine de konu olmuştu ●

Yüksek Sirt

"Arıburnu Yarıları" tabelasının bulunduğu noktadan ileri, denize doğru baktığınızda tam karşınızda "Arıburnu" ve sarp bir doğal oluşum; "Sfenks" görülür. Sağ yanda ise "Serçe Tepe" (Walker's Ridge) bulunur. Mehmet Çavuş Anıtı'ndan itibaren Hain Tepe'ye doğru uzanan ve üzerinde bulunan bu sırt ise

"Yüksek Sirt" (Russell's Top) olarak adlandırılmıştır.

25 Nisan 1915 sabahı Anzak kuvvetlerini ilk karşılayan 8'inci Bölük'ün 2'nci Takım'ı Hain Tepe üzerinde direnmeye çalışırken, Bölük Komutanı Yüzbaşı Faik, ihtiyatta tuttuğu 3'üncü Takım'ı ile birlikte bu bölgeye hareket etti. Yüzbaşı Faik ve emrindekiler,

"Arıburnu Yarıları" tabelasının bulunduğu noktanın yaklaşık 300 metre sol yanı ilerisinde, daha önceden kazılmış siperlerde mevzilendiler. Hemen sonrasında da Arıburnu'na ve Kuzey Sahili'ne çıkmakta olan Anzaklara ateş açtılar.

Çarpışmalar devam ederken, Yüksek Sirt'ın güneyindeki Korku Deresi (Monash

Gully) içinden ilerleyen Anzak birlikleri, Yüksek Sirt'a uzanan yamaçlardan tırmanarak 3'üncü Takım'ın geri bölgesini kuşatmaya başladılar. Bu durum üzerine sayıları iyice azalan takım, yaralanan bölük ve takım komutanlarını alarak geri çekildi.

Akşama doğru, Conk Bayırı istikametinden ilerleyen 57'nci Piyade Alayı, 180 Rakımlı Tepe'yi (Baby 700 Mezarlığı'nın bulunduğu tepe) ele geçirdi. Bu tepenin geri alınmasından sonra da devam ettirilen ileri harekât sırasında, bazı gruplar bu noktaya kadar ilerlemeyi başardılar. Fakat bir süre sonra havanın kararması, arazi yapısı, takviye olanağı bulunamaması ve Anzak karşı taarruzunun başlaması gibi nedenlerle buradaki birlikler, Mehmet Çavuş Anıtı gerisine, 180 Rakımlı Tepe'nin batı yamaçlarına kadar geriye alındılar ●

Yüksek Sirt üzerinde yaralı arkadaşını taşıyan bir Anzak askeri.

KONUM
84

Serçe Tepe (Walker Sirtı) Mezarlığı

Siperler ve Mezarlar

Arıburnu Yarıları mevkiine gelmeden hemen önce sağ yanda yer alan Walker's Ridge Mezarlığı, batı yönünde Yüksek Sirt'tan ayrılan ve sahile kadar uzanan bir diğer sırtın hemen kenarında yer alır. Mezarlığın güney yönüne bakan

köşesinin ilerisinde, çalılıarın arasında, ancak dikkatle bakıldığında görülen bir patika bulunur.

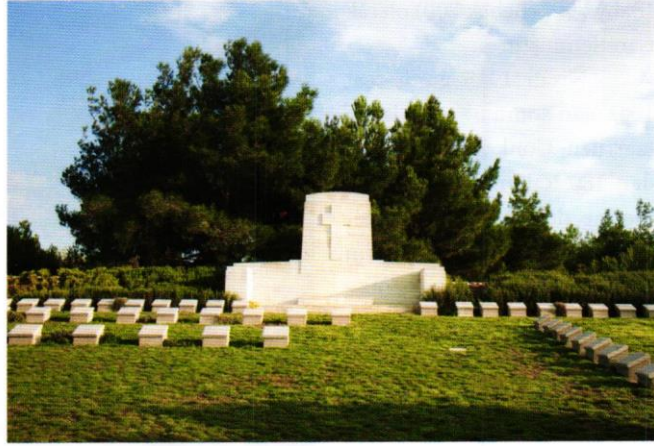
Anzaklar tarafından muharebeler sırasında yapılan ve sahile kadar uzanan, günümüzde üzerinde yürünme-

si oldukça riskli olan bu patikanın başlangıç noktasından yaklaşık 25 metre sonra küçük bir düzlüğe gelinir.

Arıburnu'ndan Büyük Kemikli Burnu'na kadar bütün sahil ile birlikte, özellikle kuzey yönünde yer alan arazinin

bütününe hâkim, oldukça güzel manzaralar sunan bu küçük düzlüğün hemen altında, deniz tarafında ise yine küçük bir tepecik görülür. Burası Serçe Tepe'dir. Anzaklar tarafından sadece bu tepe değil, mezarlığın bulunduğu noktadan sahile kadar uzanan sırtın tamamı, General Walker'ın adıyla anılmış ve "Walker Ridge" (Walker Sırtı) olarak tanımlanmıştır.

Walker Sırtı Mezarlığı ise 1915 yılında, muharebeler sırasında bazı Anzak askerlerinin buraya gömülmesi ile oluşturulmuştur. Mezarlık, bir siper ile bölünmüş orijinal mezarlığı temsil etmek amacıyla 2 parsel olarak düzen-

lenmiş, 17x30 metre boyutlarında dikdörtgen şeklinde bir alan üzerinde yer almaktadır. Mezarlığın giriş bölümü, Walker Sırtı'na ve denize yönelik yapılmıştır.

Mezarlıkta yatanların ço-

ğunluğunun kimlikleri belirlenmiştir. Bu mezarlıkta 30'u Avustralyalı, 49'u Yeni Zelandalı, biri İngiliz Kraliyet Deniz Tümeni personeli ve 12'si kimliği meçhul olmak üzere toplam 92 asker gömülmüştür ●

180 Rakımlı Tepe (Baby 700) Mezarlığı ve Mesudiye Topu

KONUM
85

Birinci ve İkinci Sırt

25 Nisan 1915 sabahında Arıburnu sahillerine yönelik Anzak çıkarması planlanırken, Arıburnu üzerinden Hain Tepe, Yüksek Sırt, 180 Rakımlı Tepe, Kılıç Bayırı, Düz Tepe, 261 Rakımlı Tepe yoluyla Conk Bayırı'na ulaşan hattı "First Ridge" (Birinci Sırt) olarak adlandırıldı.

180 Rakımlı Tepe ise sahilde Kel Tepe ile başlayıp Yeşil Tarla, Kanlısırt, Kırmızı Sırt, Merkez Tepe ve Bomba Sırtı

ile devam eden ve yine İngilizler tarafından "Second Ridge" (İkinci Sırt) olarak adlandırılan silsilenin, "Birinci Sırt" ile birleştiği noktayı oluşturur. Bu nedenle Arıburnu Cephesi'ndeki en kritik mevkiiden biridir. Bu kritik mevkiin az ilerisinde ise 216 metre rakımlı Düz Tepe yer alır.

Düz Tepe'nin deniz seviyesinden yüksekliği olan 216 metre; İngiliz ölçü birimi ile 700 foot. Bu nedenle

Düz Tepe, çıkarma başlama-
dan önce İngilizler tarafından haritalara "Big 700" (Büyük 700), bunun hemen güneyindeki 180 Rakımlı Tepe de

“Baby 700” (Bebek 700) olarak işaretlenmiştir.

25 Nisan 1915 günü saat 10.00'dan sonra 57'nci Alay'ın taarruzu, Conk Bayırı üzerinden 180 Rakımlı Tepe istikametine doğru, bir başka deyişle bu bölgedeki Anzakların sol kanadına doğru başlamıştır. Taarruzun ilk kademesini oluşturan 2'nci Tabur Düz Tepe-Kılıç Bayırı civarına ulaştığında, denizdeki gemilerden açılan yoğun bir topçu ateşine hedef olmuştur.

Düz Tepe-Kılıç Bayırı-180 Rakımlı Tepe hattının ve özellikle Düz Tepe'nin denizdeki savaş gemilerinin top atışları için rahat ve açık bir hedef olması nedeniyle, İngilizler “Big 700” tanımlamasını “Battleship Hill” (Savaş Gemisi Tepesi) olarak değiştirmişlerdir. Buna karşılık 180 Rakımlı Tepe için belirledikleri “Baby 700” tanımlaması olduğu gibi kalmıştır.

25 Nisan 1915 günü akşam saatlerinde 180 Rakımlı Tepe ve civarında süren şiddetli çarpışmalardan sonra tepe, Osmanlı tarafında kalmış ve Anzaklar tarafından bir daha asla ulaşılamamıştır.

25 Nisan 1915'i takip eden günlerde Anzak kuvvetlerinin tutabildikleri kıyı başı, bir kenarı denize dayalı bir üçgen şeklini almış ve bu üçgenin en önemli köşesini teşkil eden

180 Rakımlı Tepe ise muharebeler süresince Türk tarafının elinde kalmıştır.

Mezarlık 180 Rakımlı Tepe'nin zirve noktasının üzerinde yer alır. Mütareke döneminde İngilizler tarafından yapılmıştır. Baby 700 mezarlığında; biri İngiliz, 33'ü Avustralyalı, 10'u Yeni Zelandalı ve 449'u kimliği belirsiz olmak üzere, toplam 493 asker gömülüdür.

Mesudiye Topu ise Baby 700 Mezarlığı'nın 40 metre kadar kuzeyinde yer alan mevzisinde durmaktadır. Kundağı sabit, 150 mm. namlu çapında, Mesudiye gemisinden sökülüp getirilen toplardan biri olduğu için “Mesudiye Topu” olarak anılan bir gemi topudur.

Çanakkale Kara Muharebeleri son bulduktan son-

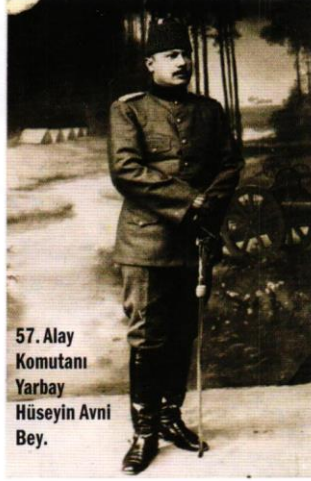
ra, Ege Denizi'ni ateş altına alabilmek amacıyla, 1917 yılı başlarında muhtelif noktalara bazı toplar yerleştirildiği bilinmektedir. Bu topların yerleştirilmesi; Çanakkale Boğazı girişini, Gökçeada-Bozcaada ekseninde kontrol altında bulundurmaya devam eden İngiliz donanmasının, bölgedeki faaliyetlerini engellemek amacıyla. Bu amaç doğrultusunda Almanya'dan getirilen biri 210 mm., diğer ikisi 150 mm. namlu çapında üç adet top, Ocak-Mart 1917 döneminde Seddülbahir bölgesine yerleştirilmiştir. Mesudiye Topu olarak bilinen topun da aynı dönemde buraya yerleştirildiği tahmin edilmektedir. Seddülbahir bölgesine yerleştirilmiş olan toplar da tıpkı Mesudiye Topu gibi hâlâ yerlerinde durmaktadırlar ●

Topçu Ateşi Altında Taarruz

57'nci Piyade Alayı Şehitliği geçildikten biraz sonra Mehmet Çavuş Anıtı ve The Nek Mezarlığı'nın bulunduğu noktaya giden yolun, Conk Bayırı istikametinden ayrıldığı görülür. Bu yol ayrımı noktası ile Düz Tepe arasında uzanan sırt, Kılıç Bayırı olarak tanımlanmıştır.

Kılıç Bayırı'nın denize doğru uzanan yamacına ise "Kabak Sirtı" adı verilmiştir. Yolun Kabak Sirtı kesiminde ve her iki yanında, üzerleri bitki örtüsü ile kapanmış birçok Türk siperi kalıntısı mevcuttur.

25 Nisan 1915 günü saat 10.30 sonrasında, 261 Rakımlı Tepe-Su Yatağı hattından başlayan 57'nci Piyade Alayı'nın

57. Alay Komutanı
Yarbay
Hüseyin Avni
Bey.

GURSEL ANINCILIC ARŞİVİ

taarruzu sırasında, ön safta yer alan Yüzbaşı Ata komutasındaki 2'nci Tabur, bu sırt üzerinden taarruzunu devam ettirmiştir. Ancak 2'nci Tabur'un taarruz istikameti üze-

rinde yer alan arazi kesimi, 261 Rakımlı Tepe'den itibaren denizdeki İtilaf donanmasının ateşine tamamen açıktır. İtilaf donanması arazinin kendisine sağladığı olanaklarla bölgeye topçu ateşi açmış ve taarruz safları arasında patlayan top mermileri nedeniyle 2'nci Tabur ağır zayıat vermiştir. Buna rağmen Anzakları Cesaret Tepe'nin gerisine, Arıburnu Yarıları olarak bilinen bölgeye kadar geri atmıştır.

25-26 Nisan 1915 gecesi, Arıburnu Yarıları'na kadar ilerlemeyi başarmış 2'nci Tabur'a bağlı gruplar, günümüzdeki Mehmet Çavuş Anıtı hizasına kadar geri çekilmek zorunda kalmışlardır ●

Karargâhın Deresi

Conk Bayırı yönünde ilerlerken 180 Rakımlı Tepe'den sonra bölgedeki en önemli ikinci yükseltidir. Arıburnu Cephe hattına, deniz tarafındaki araziye ve Anafartalar Ovası'na büyük oranda hâkim, 216 metre rakımlı bir tepedir.

Arıburnu'ndan başlayıp Kocaçimen Tepesi'ne doğru

uzanan ve İngilizlerin ufuk hattı için "First Ridge" (Birinci Sirt), denize uzanan yamaçları için ise "Sarı Bayır" adını verdikleri silsile üzerindeki en belirgin noktalardan biridir. Conk Bayırı'na ulaşabilmek veya ulaşılmasını engellemek için mutlaka elde bulundurulması gereken bir arazi parçasıdır.

Düz Tepe; batı yamaçlarında yer alan ve sahile kadar uzanan Sazlı Dere'nin bazı kollarının, tepenin zirve noktası ve bu noktanın daha kuzeyinde Conk Tepesi'ne doğru uzanan Conk Bayırı'nın neredeyse bütününe yönelik yaklaşma olanakları sağlaması nedeniyle, muharebeler sırasında önemli bir arazi kesimi olmuştur.

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Düz Tepe'nin böylesine önem arz eden bir konumda olmasının gerekçesi, Sazlı Dere'nin sahil kesiminde yer alan Mahmuz Sırtı ["No 2 Outpost" (2 No'lu İleri Karakol)] ve Şapka Tepe ["No 3 Outpost" (3 No'lu İleri Karakol)] gibi yükseltilerde birer direnek noktası oluşturmuş olan Anzakların varlığıdır.

Anzakların elinde olan bu noktalardan başlatacakları baskın tarzındaki bir taarruz ile derinlikte uzanan arazideki tepelikler üzerinde dağınık durumda tertiplenmiş Türk ileri karakollarını aşmaları halinde, Sazlı Dere yatağını izleyerek, bir – iki saatlik sürede Düz Tepe üzerine ulaşmaları mümkündür. Böyle bir durumun gerçekleşmesi, Arıburnu

nu Cephesi'nin sağ kanadının geri bölgesinden kuşatılması anlamına gelmektedir.

20 Mayıs 1915 günü Anzakların Mahmuz Sırtı üzerinden ve Sazlı Dere içinden düzenledikleri baskın sonucu, önceki adı "Balık Tepe" olan ve sonrasında buradaki çarpışmalar sırasında şehit olan Üsteğmen Halit ile Teğmen Rıza'nın adıyla "Halit ve Rıza Tepesi" olarak anılan tepe, bir süre de olsa Anzakların eline geçmiştir. 30 Mayıs günü geri alınan tepe, güneyindeki Sazlı Dere ile kuzeyindeki Çatlak Dere bölgesi üzerindeki Türk birliklerinin kontrolünün devamını sağlamıştır.

Ancak bu olay, Arıburnu Cephesi Sağ Kanat Komutanı olarak görev yapan Mustafa

Kemal'i bir hayli kaygılandırmış ve 180 Rakımlı Tepe'nin güneyinde bulunan karargâhını, 4 Haziran 1915 günü Düz Tepe'nin kuzeyi boyunca uzanan ve bu tepeyi Conk Bayırı'ndan ayıran dereye taşımaya neden olmuştur. O güne kadar herhangi bir isimle anılmayan bu dere, sonraları Kemal Dere olarak tanımlanmıştır. 4 Haziran-8 Ağustos 1915 tarihleri arasında, 65 gün süreyle Mustafa Kemal'in görev yaptığı 19'uncu Tümen Karargâhı bu dere içindeydi.

Mustafa Kemal'in Çanakale Cephesi'ndeki o çok bilinen fotoğrafı ise 17 Haziran 1915'de Kemal Dere'deki karargâhın yakınlarında, Düz Tepe üzerindeki siperde çekilmiştir ●

Yangın Şehidi

Talat Göktepe Anıtı; Conk Bayırı'nın güneyinde, Kabatepe – Conk Bayırı yolunun sağ yanında yer almaktadır. Anıt; Çanakkale Orman Bölge Müdürü Talat Göktepe'nin Arıburnu'ndaki ağaçları kurtarmak için yangınla mücadele edişini temsil eden bronz bir heykelidir.

Şehit Orman Bölge Müdürü Talat Göktepe, 1994 yılı Temmuz ayında Arıburnu - Anzak muharebe alanlarındaki kızılçam ormanını yok eden büyük yangını söndürme çalışmalarını yönetirken, görevi başında alevlerin içinde kalarak şehit olmuştur.

1994 yılındaki orman yangını, 25 Temmuz günü saat

16.30'da başlamış ve 57 saat sürmüştür. Genel olarak Kocaçimen Dağı olarak tanımlanan ve Ağıldere bölgesi, Conk Bayırı, Arıburnu Cephesi gibi Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında yoğun çarpışmalar

rın yaşandığı tarihi muharebe alanlarını bünyesinde barındıran arazi üzerindeki bitki örtüsü, bu yangın sırasında, neredeyse tamamen yok olmuştur ●

Savaşın Kazanıldığı An

25 Nisan 1915 sabahında 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal; 57'nci Alay, Dağ Topçu Bataryası ve Sıhhiye Bölüğü'nden oluşan kafiye ile birlikte saat 7.39 civarında Bigalı köyünden Kocaçimen Tepesi'ne doğru hareket etmişti. Saat 9.30 civarında Kocaçimen Tepesi'ne vardığında ve oradan

baktığında denizdeki gemilerden ve zırhlılardan başka bir şey görmemişti. Bunun üzerine Conk Bayırı'na gitmeye karar verdi. Kendisinin peşi sıra gelen ve hâlâ intikal halinde olan kafiyelekilere, 10 dakika sonra hareket etmelerini emrettikten sonra yürüdü. Conk Tepesi'ne ulaştılar ama buradan da bir şey göremediler.

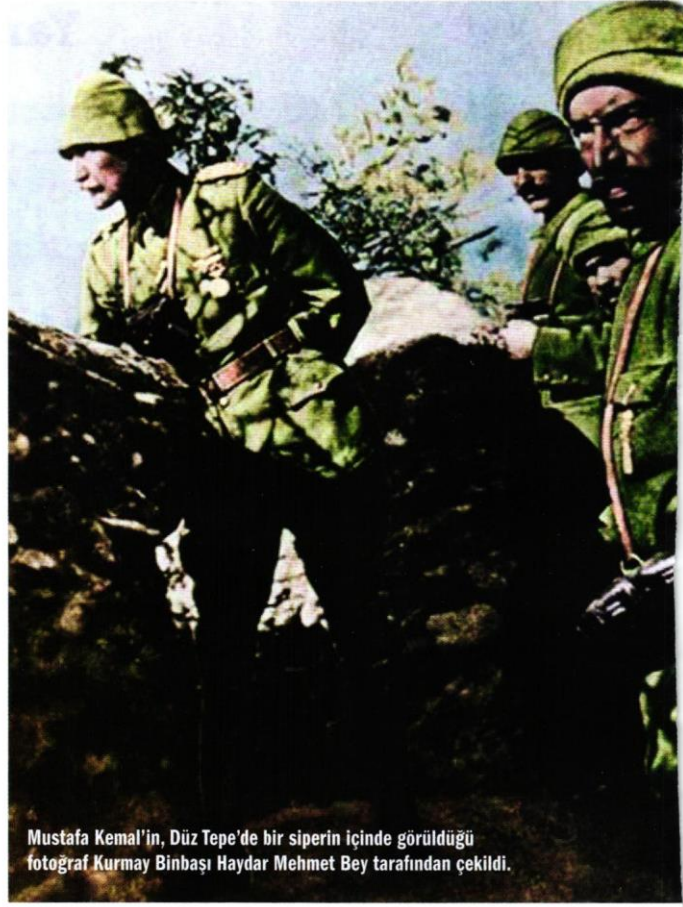
Daha ilerdeki 261 Rakımlı Tepe'ye doğru yürüdüler. Conk Bayırı, 261 Rakımlı Tepe'den itibaren Düz Tepe'ye doğru sürekli alçaldığından, buradan aşağılardaki arazi daha rahat görülüyordu.

Hemen aynı saatlerde, saat 10.00 civarında, Anzak kuvvetlerinden Yüzbaşı Tulloch komutasındaki bir müfreze,

Düz Tepe üzerine kadar ilerledi. Conk Bayırı'na doğru gelmekte olan Anzak öncü müfrezesinin karşısına çıkanlar, 27'nci Alay'ın 2'nci Tabur'una bağlı 8'inci Bölük'ün 1'inci Takım'ından sağ kalanlardı. Asteğmen İbrahim Hayrettin Efendi komutasındaki bu takım, çıkarmanın ilk anlarından itibaren sahildeki Balıkçı Damları'nda, bir tabur kadar Anzak kuvvetine karşı yaklaşık üç saat takviye ve irtibat olanaklarından yoksun bir şekilde direnmişti.

Balıkçı Damları üzerinde bulunan mevzilerden, Yüksek Sirt'in Anzak kuvvetleri tarafından işgal edildiğini fark eden Asteğmen İbrahim Hayrettin Efendi ile sağ kalan iki manga asker, mevzilerini terk ederek Conk Bayırı istikametini tıkamak amacıyla, Sazlı Dere içinden geri çekildiler. Sarp yamaçları tırmandılar ve bir süre sonra kendilerine katılan 3'üncü Takım'dan birkaç askerle birlikte 261 Rakımlı Tepe'nin Düz Tepe'ye bakan yamacında mevzilendiler. Mevzilendikleri yamaçta Anzak müfrezesini karşıladılar.

Ancak bir süre sonra cephanesi tükenen bu takım, umutlarını kaybettiği ve Conk Tepe-si'ne doğru çekilmeye çalıştığı anda, karşısında 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'i buldu.

Mustafa Kemal'in, Düz Tepe'de bir siperin içinde görüldüğü fotoğraf Kurmay Binbaşı Haydar Mehmet Bey tarafından çekildi.

Mustafa Kemal: "Neden kaçıyorsunuz?"

Düz Tepe yönünü işaret ederek yanıtladılar: "Efendim, düşman..."

Mustafa Kemal, Düz Tepe yönünden bulunduğu yere doğru ilerleyen düşmana baktı ve şunu söyledi: "Düşmandan kaçılmaz."

Bu kez şu cevabı verdiler: "Cephanemiz kalmadı komutanım."

Mustafa Kemal bu kez on-

lara şu emri verdi: "Cephanemiz yoksa süngünüz var. Süngü tak, yere yat."

Bu emir üzerine 1'inci Takım'dan sağ kalanlar süngü takıp yere yattılar. Geri çekilmekte olan Türk askerlerinin bir anda yere yatıp mevzi alması üzerine Anzak askerleri de yere yatıp mevzi aldılar ve böylece Conkbayırı yönündeki Anzak ilerleyişi durmuş oldu. Mustafa Kemal'in deyişiyle, "Kazandığımız an, bu andı"... ●

Kahramanlık Destanı

Conk Bayırı Mehmetçik Parkı Kitabeleri, yolun batısında, 261 Rakımlı Tepe'nin kuzeyinde yer almaktadır. Anıt, gökyüzüne çevrilmiş bir elin parmaklarını sembolize etmekte olan beş adet kitabelden oluşmaktadır. Bu şekilde tasarlanmış olan Conk Bayırı Mehmetçik Parkı Kitabeleri, bu bölgedeki muharebeler sırasında çarpışırken şehit düşen askerlere adanmıştır.

Anıtın bütününi oluşturan kitabeler üzerinde yer alan ifadeler, kitabelerin okunuş sırasına göre şöyledir:

1 No'lu Kitabe

"19'uncu Piyade Tümen Komutanı Kur. Yarbay Mustafa Kemal Atatürk, 25 Nisan 1915 günü düşmanın Arıburun'a çıkarma yaptığını öğrenince kendi inisiyatifi ile 57'nci Piyade Alayı'nı bölgeye sevketmiş, bu arada kıyı ört-

mesi yapan, cephanesi bitmiş çok az sayıdaki ere yaptırdığı süngü hücumu ile kazanılan zaman içinde yetişen alaya mevzi aldırarak, düşmanı Conk Bayırı'na ulaşmadan durdurmayı başarmıştır."

2 No'lu Kitabe

"Mustafa Kemal Atatürk 25 Nisan 1915 sabahı Conk Bayırı'na doğru ilerleyen düşmana karşı 57'nci Piyade Alayı ile taarruza başlarken; "Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum, biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler gelir, başka komutanlar hâkim olabilir" emrini vermiştir. Bu çöküşle ile şahlanan Mehmetçikler donanmanın yoğun ve şiddetli ateşi altında yılmadan sürdürdükleri taarruzları ile düşmanı Cesaret Tepe'ye kadar geri atmışlardır."

3 No'lu Kitabe

"Arıburun'daki düşman kuvvetleri, aldıkları takviyeler ile daha da güçlenmiş olarak 6 Ağustos 1915 günü Conk Bayırı'na doğru yeniden taarruza başlamışlardır. Gece gündüz aralıksız devam eden kanlı muharebeler sonunda iki taraf da ağır kayıplar vermiş ve Türk askeri, düşmanı 9 Ağustos 1915 akşamı Conk Bayırı tepeler hattına 25 m. mesafede durdurmayı başarmıştır."

4 No'lu Kitabe

"10 Ağustos 1915 sabahı Türk karşı taarruzu, siperler yakın olduğundan süngü hücumu ile başlamıştır. Düşman donanma topçusunun yoğun ateşi altında cehennemi bir hal alan Conk Bayırı'ndaki muharebeler sırasında gözetleme yerinden bir an bile ayrılmayan Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Ke-

mal'in bir şarapnel misketi ile parçalanmış cep saati hayatını kurtarmış ve düşman bu taarruz sonunda Ağıl Deresi'ne kadar geri atılmıştır."

5 No'lu Kitabı

"Düşman kuvvetlerinin, Gelibolu Yarımadası'nın en önemli bölgesi ve doruk nok-

tası olan Conk Bayırı'nı ele geçirerek Türk kuvvetlerini ikiye bölmek ve Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmek amacı ile giriştikleri devamlı saldırıları kahraman Türk askerlerinin büyük cesaret ve gayretle yaptığı savunma karşısında başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu bölgede cereyan eden muharebelerde;

Türk Ordusu 9 bin 200 şehit, düşman 12 bin kayıp vermiştir."

1970 yılında yapılan yarışmayı kazanan mimar Ahmet Gülgönen tarafından tasarlanmış olan kitabeler, 14 Kasım 1980 tarihinde Kültür Bakanlığı tarafından korunması gereken kültürel varlık olarak tescil edilmiştir ●

KONUM
91

Şahin Sırtı

Süngü Savaşı

Conk Tepesi'nin batı yönünde, az da olsa güneybatıya doğru yönelmiş şekilde denize doğru uzanan, yaklaşık 500 metre uzunluğunda, 20-25 metre genişliğinde, uzun ve dar bir sırttır.

Sırtın deniz tarafına bakan ucunda 200 metre civarında olan yüksekliği, 261 Rakımlı Tepe-Conk Tepesi hattı ile birleştiği noktada 250 metreye kadar ulaşır. Muharebeler sırasında bölgede bulunan zakkum ağaçları nedeniyle, Anzaklar tarafından "Rhododendron Ridge" (Zakkum Sırtı) olarak adlandırılmıştır.

Yine Anzaklar tarafından sırtın neredeyse tam ortasında yer alan kamburumsu yükselti "Pinnacle", buranın yaklaşık 100 metre batısındaki bölüm ise "Apex" olarak ta-

nımlanmıştır. Şahin Sırtı üzerindeki bu mevkilere Türk tarafınca herhangi bir isim verilmediğinden, Türkçe karşılıkları yoktur.

Sahilden Conk Tepesi istikametinde taarruz eden bir kuvvet için, hedef bölgeye ulaşmak açısından mutlaka elde bulundurulması gereken, önemli bir arazi parçasıdır. Savunma açısından durum değerlendirilirse, Conk Bayırı'nı bütün olarak savunan taraf için de aynı şekilde önem taşır.

İtilaf ordusu, Arıburnu Cephesi'ndeki Türk kuvvetlerini sağ yanından kavramak ve Anafartalar üzerinden aşarak geri bölgesinden kuşatmak amacıyla, 6 Ağustos 1915 gecesi saat 22.00 sonrasında büyük bir taar-

ruz harekâtına başladılar. Bu harekât, Arıburnu bölgesinde toplanan 20 bin kişilik bir kuvvetin Conk Bayırı-Kocaçimen Tepesi hattına taarruzu ile Anafartalar sahillerine çıkacak İngiliz 9'uncu Kolordu'sunun taarruzunun, birbiriyle koordineli geliştirilmesi ve sonuçlandırılması esasına göre düşünülmüştü. Bu kapsamda Conk Tepesi-261 Rakımlı Tepe hattı, hedef olarak Yeni Zelanda tugayına verildi.

Yeni Zelandalılar, Şahin Sırtı ile sahil arasındaki arazi üzerinde yer alan dere yatakları ve sırtları ancak iki günde aşarak 8 Ağustos 1915 akşamı, 261 Rakımlı Tepe-Conk Tepesi hattının denize bakan yamacında dar bir mevziyi tutabildiler. Tutabildikleri mevzi, günümüzdeki Mehmetçik

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Parkı Kitabeleri'nin 1, 2 ve 3 no'lu kitabeleri ile 3 No'lu Kitabe'nin hemen arkasında, Conk Tepesi yönünde uzanan siperler ve Conk Tepesi'nin zirve noktası üzerinde bulunan Yeni Zelanda Anıtı'na gelmeden, yaklaşık 50 metre öncesinde bulunan siperlerden oluşan bir hattı.

Yukarıda tarif edilen bu hat üzerinde Yeni Zelandalıları durduran kuvvet ise Arıburnu Cephesi Sağ Kanat ve 19'uncu Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal'in, kendi kararıyla bölgeye sevk ettiği 14'üncü Piyade Alayı'ndan bir tabur ile 72'nci Piyade Alayı'ndan iki bölük kadar bir kuvvetti.

10 Ağustos 1915 sabahına kadar bu bölgede Yeni Zelandalıları kavrayan Türk birlikleri, aldıkları takviyelerle cephelelerini sağlamlaştırdılar. Ancak tutunduğu mevzilerden Anzakları söküp atmak mümkün olmadı.

8 Ağustos 1915 akşamı Anafartalar Grubu Komutanlığı'na atanan Albay Mustafa Kemal, 9 Ağustos 1915 gecesi 8'inci Tümen Karargâhı'nda yapılan toplantı sonucu, baskın tarzında bir süngü taarruzu yapılmasını kararlaştırdı. Yapılacak süngü taarruzunun amacı, düşmanın bu bölgede elde ettiği mevzilere iyice yerleşmesine fırsat vermemek ve

oluşan kritik durumdan bir an önce kurtulmaktı.

Albay Mustafa Kemal'in sevk ve idaresi altında 10 Ağustos 1915 sabahı saat 4.30'da başlayan taarruz sonucunda Anzaklar, bulunduğu mevzilerden sökülüp atıldı. Her iki tarafın da ağır zayıyat verdiği Conkbayırı Muharebesi sonucunda, Şahin Sirtı'nın ortasında yer alan "Pinnacle" mevkiî Türklerde, buranın yaklaşık 100 m batısındaki "Apex" mevkiî ise Yeni Zelandalılarda kaldı. Tarafların Şahin Sirtı üzerinde tutunabildikleri hatlar, muharebelerin sonuna kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır ●

Muharebenin Dönüm Noktası

Conk Bayırı, Conk Tepesi'nden itibaren güneybatı yönünde uzanan ve Düz Tepe'nin kuzeyindeki Kemal Deri'de son bulan yamaca verilen isimdir. Conk Bayırı'nın kuzey ucunda yer alan ve en yüksek noktasını oluşturan yükselti ise Conk Tepesi olarak bilinir. Conk Tepesi, Kocaçimen Tepesi'nin kuş uçuşu olarak yaklaşık 1200 metre güneybatısında ve Arıburnu ile Kaba Tepe istikametinde uzanan yamacı üzerinde yer alan, 268 metre yüksekliğinde bir noktadır. Kocaçimen Tepesi'nden sonra bölgedeki en hâkim noktadır.

Kocaçimen Tepesi ve bu tepe ile arasında yer alan Besim Tepeler'le birlikte Anafartalar Ovası, Bigalı Ovası, Kilye Ovası ve hatta Çanakkale Boğazı'na hâkim önemli ve kritik bir arazi kesimidir. Bir anlamda Gelibolu Yarımadası'nın güney bölgesinin omurgasıdır.

25 Nisan 1915 günü sabah saatlerinde gelişen olaylara bakıldığında, aslında Anzak kolordusunun ilk anlarda içine düştüğü karmaşaya rağmen, bir öncü müfrezesi ile yine de Conk Bayırı yönünde, Düz Tepe'ye kadar ilerleyebildikleri bilinmektedir.

Bu öncü müfrezenin karşı-

sına çıkıp Conk Bayırı istikametini tıkmak ve o saatlerde Topçular Sırtı üzerinden Bomba Sırtı-Kanlısırt hattına taarruza geçmiş 27'nci Alay'ın açık olan sağ yanını emniyete almak isteyen az sayıdaki Türk askerinin umutsuzca direnmeye çalıştığı anlarda, Kocaçimen üzerinden Conk Bayırı'na ilerleyen 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal ile kendisini takip etmekte olan 57'nci Alay birlikleri yetişip, Anzakları Düz Tepe'den daha geriye, Cesaret Tepesi'nin de ilerisine kadar geri atmışlardır. Anzaklar o gün, ilk ve son kez Düz Tepe üzerinde bulunabilmiştir.

Ağustos ayına kadar devam eden süreçte, daha ilk 24 saat içinde almayı planladığı hedeflerin çok uzağında kalan ve giriştiği tüm hamlelere karşılık istediği sonucu bir türlü alamayan İtilaf ordusu komutanı General Ian Hamilton, Çanakkale Cephesi'ndeki çıkmazdan kurtulabilmek için aldığı takviye kuvvetlerle yeni bir harekât planlar.

General Hamilton, takviye birlikleri iki cephede kullanmaya karar verir. Bölgeye aktarılan birliklerin bir bölümüyle Anzak kolordusu takviye edilecek ve Arıburnu

Cephesi'nin kuzey yanından bir çevirme taarruzuna girişilecektir. Takviye kuvvetlerin ağırlıklı bölümü ise Arıburnu Cephesi'nin kuzeyinde, Anafartalar sahillerinde karaya çıkarılarak yeni bir cephe açılacaktır. Her iki operasyonun aynı gün, yani 6 Ağustos 1915 tarihinde başlatılması planlanır. Takviyeli 2'nci Avustralya Tümeni'nin girişeceği bu çevirme taarruzu, "Sarı Bayır Harekâtı" olarak bilinir. Sarı Bayır Harekâtı, İngilizlerin "Sarı Bayır" olarak adlandırdıkları, kuzeydoğu-güneybatı ekseninde uzanan Kocaçimen Tepesi-Besim Tepeler-Conk Bayırı ve Düz Tepe hattının işgal edilmesini amaçlamaktadır.

Anzak kuvvetleri, iki kol halinde Arıburnu Cephesi'nin sol kesiminden kuzey yönünde ilerleyecek, daha sonra sağa çark ederek doğu yönünde ilerlemelerini sürdüreceklidir.

Güney kesiminde yer alacak sağ kol, Şahin Sırtı üzerinden Conk Bayırı'nı ele geçirecektir. Kuzeyde yer alacak sol kol ise Ağıldere'de ikiye ayrılarak Kocaçimen Tepesi'ni ve Besim Tepe'yi ele geçirecektir.

Anzak tümeni sağ kol görev kuvvetinin Conk Bayırı'na

karşı giriştikleri taarruzlar ile Türk kuvvetlerinin karşı taarruzları, bütünüyle "Conk-bayırı Muharebeleri" olarak bilinir.

Bu muharebeler sırasında Yeni Zelanda tugayı, Şahin Sırtı'nın Conk Tepesi-261 Rakımlı Tepe silsilesi ile birleştiği noktanın her iki yanında, deniz tarafındaki yamaç üzerinde yaklaşık 200 metre genişliğinde küçük bir bölümü, 8 Ağustos 1915 sabahı işgal etti. Ancak bölgedeki Türk kuvvetleri, Anzakların işgal etmeyi başardığı hattın yaklaşık 25-30 metre ilerisindeki bir hattı tutmayı başardı ve bu hatlar üzerinde taraflar arasında şiddetli çarpışmalar başladı.

Türk kuvvetlerinin tuttuğu hat, Mehmetçik Parkı Kitabeleri'nin bulunduğu alanın hemen doğu tarafında yer alan ağaçların ve Conk Tepesi'ne doğru ilerleyen yolun oluşturduğu çizgidir. Anzakların Conk Tepesi-261 Rakımlı Tepe hattının denize bakan yamaçlarında tutmayı başardığı hattı iyice tahkim ederek yerleşmesi olasılığı, bölgedeki Türk kuvvetlerini ve Çanakkale Cephesi'nin bütününe oldukça büyük bir risk altına sokacağından, en kısa zamanda burada-

ki Anzakların geri atılması gerekmektedir. Bu gerçeği gören Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal, bölgeye intikal etmekte olan 41'inci Alay'ın gelmesini dahi beklemeden, emrine verilen 8'inci ve 9'uncu Tümen birlikleri ile bir süngü taarruzu yapılması kararını almış ve uygulamıştır.

10 Ağustos 1915 sabahı saat 4.30'da başlayan taarruz

sonucunda Anzaklar, o ana kadar tutabildikleri mevzilerden sökülerek yaklaşık 500 metre geriye atılmıştır. Şahin Sırtı'nın ancak uç kısmı (Apex) ile Ağıl Dere civarında tutunabilen Anzaklar, bölgedeki kritik araziye kaybetmiştir. Conk Bayırı Muharebesi, Çanakkale Kara Muharebeleri'nin en kritik safhası ve dönüm noktası kabul edilir ●

Kader Anı

10 Ağustos 1915 günü saat 4.30'da Conk Bayırı'nda Sazlıdere'nin memba bölümünü ele geçiren Anzaklara karşı gerçekleştirilen ve sonucu itibarıyla Çanakkale Muharebeleri'nin kaderini derinden etkileyen Türk süngü taarruzu sırasında bir şarapnel parçası, Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal'in göğsüne isabet ederek, cep saati ni parçalamıştır. Conk Bayırı Atatürk Anıtı'nın kuzeybatı yönünde yerde duran dört adet taş gülle, bu olayın yaşandığı yer olarak belirtilmiştir.

Ancak Albay Mustafa Kemal'in süngü taarruzu emrini verdiği ve bu emri verdikten bir süre sonra saatine şarapnel misketinin isabet ettiği yerin burası olması biraz şüpheli

görülmektedir.

Arazinin durumu etüt edildiğinde, o anda burada, bölgedeki en yüksek noktaların birinin üzerindeki düşman ateşine açık bir mevkiye, kolordu komutanı seviyesindeki bir grup komutanının, ayakta duruyor olması pek mantıklı değildir.

Söz konusu olayın geçtiği

yerin, Conk Bayırı Muharebesi sırasında tarafların hatlarının da gösterildiği fotoğrafta işaretlenen nokta olması, daha mantıklı ve muhtemel olarak değerlendirilmiş ve bu noktaya, GYTMP Müdürlüğü tarafından 2012 yılında "Albay Mustafa Kemal" başlıklı bir bilgilendirme tabelası konulmuştur ●

Üsteğmen Nazif Çakmak Şehitliği

Fedakârlık Abidesi

Conk Tepesi üzerindeki Atatürk Anıtı'nın denize bakan tarafında, etrafı alçak duvarlarla çevrili küçük bir anıt şeklindedir. Mehmet İrdesel'in "Çanakkale Savaşları ve Harp Sahaları Rehberi" adlı eserinde 1919 yılında

yaptırıldığı belirtilmekteyse de bu tarih, işgal dönemine denk düştüğünden pek uygun bir tarih olarak görülmemektedir. Mermerden küçük bir kaidesi bulunan mezarın üzerinde yer alan ifade şu şekildedir:

"Mareşal Fevzi Çakmak'ın kardeşi Üsteğmen Nazif Çakmak, süngü hücumu sırasında bölüğünün önünde düşman sipperlerine atladığı sırada şehit olmuştur. 8 Ağustos 1915."

Üsteğmen Nazif Efendi'nin şehadeti üzerine, Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey'in, 5'inci Kolordu ve Seddülbahir Cephesi Sağ (doğu) Kanat Komutanı

Mirliva (Tuğgeneral) Mustafa Fevzi Paşa'ya bir başsağlığı mektubu gönderdiği bilinmektedir. Söz konusu mektubun taziye bölümü şöyledir:

"Üzüntünüze bütün saflığım ve kalpten samimiyetimle katılır ve Cenab-ı Hak'ka, zataalilerine ve kederli ailenize iyilik ve sabır buyurması için yalvarır, sevgi ve dostluğumu arz ederim efendim." ●

Anafartalar Grubu
28 6 1331
(8 Eylül 1915)

Yüksek Huzurlarına

Muhterem Kardeşim Paşa Hazretleri,

23 Temmuz 1331 (8 Ağustos 1915) tarihli mektubunuzu dîlin aldım. Hakk-ı acizânenize gösterilen iltifat ve teveccühlerinize teşekkür ederim.

Mukaddes vatanımızı çöğnemeye çalışan hain düşmana, ancak arkadaşlarımızın yüksek gayreti ve canlarını vermeleri sayesinde, iyi dersler verilmektedir. Vatanı kurtarmak için şereflî karlarını büyük bir pevkile veren arkadaşlarımızın gayretleriyle düşmanın gelecekteki her türlü tepebbüsüne mani olacağınıza güvenim tamdır.

Ancak bu derecedeki fedakâriyet abidesinin gerektirdiği bazı acılara tahammülün zarurî olduğu zataalilerince de tasdik edilmiştir. Bu zaruretin mecbur etmesiyle siz acılara dölüdüceği tabii olan biraderinizin şahadetî haberi, bendemizi cidden üzmüş ve ağlatmıştır.

Merhum şehit biraderiniz 28.6.1331'de (8 Ağustos 1915) millet ve memleketin hayat ve menfaat noktası olan Conk Bayırı'nda düşmana atılan safların önündeydi.

Üzüntünüze bütün saflığım ve kalpten samimiyetimle katılır ve Cenab-ı Hakka, zataalilerine ve kederli ailenize iyilik ve sabır ihvan buyurması için yalvarır, sevgi ve dostluğumu arz ederim efendim.

Anafartalar Grubu Kumandanı
Mustafa Kemal

Yeni Zelanda Ulusal Anıtı

KONUM
95

Dünyanın En Uzak Ucundan

1919 – 1923 yılları arasındaki işgal döneminde, İngilizler tarafından yaptırılan bir anıt ve mezarlıktan oluşur. Aslında hem anıtın, hem de mezarlığın bulunduğu alanlar, muharebeler sırasında ne Yeni Zelandalıların ne de İngiliz ordusundan bir başka birliğin ulaşabildiği noktalar değildir. 6 – 10 Ağustos 1915 günlerinde gerçekleşen Conk Bayırı Muharebesi sırasında Yeni Zelanda birlikleri Conk Bayırı üzerinde 261 Rakımlı Tepe – Conk Tepesi arasındaki bölümdeki sırt hattının, ancak batısındaki bir bölümü ve Albay Mustafa Kemal'in ifadesiyle "Sazlıdere memba taraflarını tümüyle" işgal edebilmiştir.

Yarbay William Malone komutasındaki Wellington Taburu 8 Ağustos'taki muharebelerde büyük zayıat vermişler, Yarbay Malone bu muharebelerde yakınına düşen bir top mermisinin tesiriyle yaşamını kaybetmişti.

Conk Tepesi üzerindeki Yeni Zelanda Anıtı ve tepenin Kördere'ye uzanan yamacı üzerindeki Chunuk Bair Mezarlığı, bölgenin işgal altında olduğu dönemde, İngiliz Milletler Topluluğu Savaş Mezarlıkları Komisyonu (CWGC) tarafından yapılmıştır. Mezarlıkta toplam 632 savaş ölüsü gömülü olup, bunlardan 622'sinin kimliği meçhuldür.

Conk Bayırı Mezarlığı'nın anıtsal duvarın üzerinde ise

özellikle Conk Bayırı Muharebesi sırasında hayatını kaybeden ve mezar yerleri meçhul kalan 850 Yeni Zelandalı askerin isimleri yazılıdır ●

Topçu Bataryası Komutanı

Conk Tepesi ile Kocaçimen Tepesi arasında yer alır. Conk Tepesi üzerinden bakıldığında tek bir tepe gibi görünse de aslında iki küçük kabartı şeklindedir.

Bu iki küçük kabartı şeklindeki tepeciklerden Conk Tepesi tarafında olanı "Sinem Sırtı", Kocaçimen Tepesi tarafında olanı ise "Vefik Tepe" olarak anılır. Bu isimlerin nasıl verildiği bilinmemekle birlikte, iki küçük tepecğin ikisine birden "Besim Tepeler" adı verilmiştir.

Bu tepeciklerin her ikisini birlikte tanımlayan ismin

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

ise 8/10 Ağustos 1915 tarihli Conkbayırı Muharebesi sırasında, yükseltinin doğu yamacı üzerinde mevzilenerek gö-

rev yapan dağ topçu bataryasının komutanı Üsteğmen Besim'in anısına verilmiş olması muhtemeldir ●

Zorlu Arazi

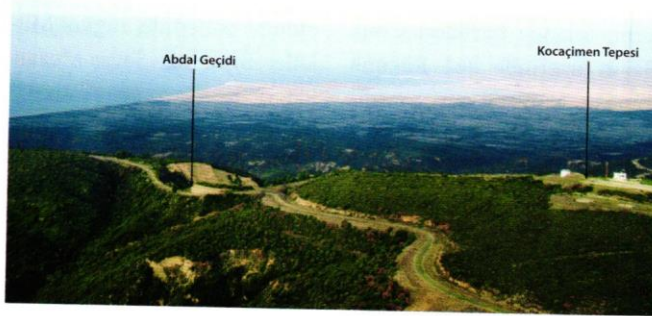
Kocaçimen Tepesi ile Besim Tepeler arasında yer alır. Anafartalar Ovası'na bakan kuzey tarafı çok sarpdır ve "Çamçak Pınarı" olarak bilinir. Güney tarafı ise "Kurt Dere" adıyla tanımlanmıştır.

Mustafa Kemal'in 25 Nisan 1915 sabahı beraberinde bulunanlarla birlikte, Kocaçimen Tepesi'nden Conkbayırı istikametine doğru intikal safhasını anlatırken, arazinin bu kesimi ile ilgili söyledikleri şöyledir:

"Alay ve batarya kumandanlarına erleri tamamen toplama-

mak ve küçük bir istirahat vermek üzere 10 dakika denizden gizlenerek durmalarını, sonra beni takip etmelerini ve kendimin Abdal Geçidi'nden Conkbayırı'na gideceğimi anlattım.

Ve yanımda yaverim ve emir subayı ve baştabip ile oralarda tekrar bulduğumuz tümen dağ topçu taburu kumandanı olduğu halde evvela atlı olarak yürümeye teşebbüs ettik." ●

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Boğazın Hâkim Noktası

Deniz seviyesinden 305 metre yüksekliğiyle, Gelibolu Yarımadası'nın güney bölgesinin en yüksek noktasıdır. Bu niteliğinden dolayı Anafartalar bölgesi ile Topçular Sırtı'nın doğusunda Çanakkale Boğazı'na kadar uzanan arazi kesimine bütünüyle hâkim, çok önemli bir arazi parçasıdır.

Kocaçimen Tepesi üzerinden Arıburnu, Anzak Koyu ve Kaba Tepe kesimindeki sahiller görülmez. Şahin Sırtı, Conkbayırı, Su Yatağı gibi noktalar, bu sahillerin görülmesini engeller.

Mustafa Kemal'in "Arıburnu Muharebeleri Raporu" adlı

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

eserinde, 25 Nisan 1915 sabahı saat 9.30'da Kocaçimen Tepesi'ne vardığı an, yine kendi ifadesiyle şöyle anlatılmaktadır:

"Bizzat yol bulmak ve müfrezeyi oradan sevk etmek su-

retiyle Kocaçimen Tepesi'ne varıldı. Orada denizdeki gemilerden ve zırhlılardan başka bir şey görmedim. Düşmanın piyadesinin henüz oradan uzak olduğunu anladım." ●

Küçük Plato

261 Rakımlı Tepe hizasında, doğuya doğru uzanan küçük bir plato şeklindedir. Bu küçük platonun güneye doğru uzanan yamacı, Dik Dere ve Uzun Dere'nin başlangıç (memba) noktasının bulunduğu yerdir.

Adı geçen bu iki dere daha güneyde, Edirne Sırtı'nın güney ucunda, Yarbay Hüseyin Avni Bey'in mezarının hemen doğusunda birleşip Karayörük

Deresi'ni oluştururlar. Conkbayırı'nın güney kesiminde kalan derelerin önemli bir bölümünün memba noktası olduğu için "Su Yatağı" olarak tanımlanmıştır. Conk Tepesi bölgesinden ayrıldıktan sonra Su Yatağı üzerinde solda, Kör Dere'ye bakan yamacın kıyısında küçük bir tabela durur. Bu tabelanın üzerinde yazılı olan ifade şöyledir:

"Atatürk'ün 9'u 10 Ağus-

tos'a bağlayan geceyi geçirdiği yer -8'inci Tümen Karargahı-Su Yatağı" ●

Bütünüyle Topçu Mevzisi

Çanakkale Muharebeleri'nde Türk askerleri bir top bataryası başında.

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Conk Bayırı'ndan ayrılıp Su Yatağı üzerinden hareket edildiğinde, güzergâh olarak takip edilen tek yönlü yol, Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nin hemen yanında Eceabat-Kaba Tepe yolu ile birleşir. Su Yatağı'ndan itibaren Kaba Tepe Tanıtım Merkezi'ne doğru ilerleyen güzergâh boyunca sürekli alçalan tepeler hattı üzerinde Sancak Tepe, Kemal Yeri, Haydar Tepe, Gök Tepe ve Kavak Tepe gibi önemli mevkiiler yer alır. Sol tarafta, doğu yönünde, Kocadere Köyü ve Kocadere Hastane Şehitliği yer alır.

Arıburnu Cephesi'ndeki muharebeler süresince, cep-

henin orta kesiminde görev yapan Türk topçu bataryaları, genelde bu tepeler hattı üzerinde yer alan yolun sol yanında, Kocadere köyüne bakan yamaçlarında mevzilenerek görev yapmışlardır. Bu nedenle de bu sırta "Topçular Sırtı" adı verilmiştir. Topçular Sırtı, Conk Bayırı'ndan Kaba Tepe'ye uzanan şekliyle muharebeler sırasında Arıburnu Cephesi'nde çarpışan Türk kuvvetlerinin en önemli geri bölgesi olarak değerlendirilmiştir. Sancak Tepe hizasından itibaren yolun sağ yanına, batı yönüne bakıldığında ise Arıburnu Cephesi'nin ileri hattını oluşturan sırtlar, nere-

deyse bütünüyle görülebilir.

İngilizler ise daha çıkarmalar başlamadan önceki dönemde, çıkarma ile ilgili planlarını hazırlarken, Anzak kordusu tarafından ilk aşamada işgal edilecek bu sırta belli başlı hedeflerden biri olarak belirlemişler ve kendi haritaları üzerinde "Third Ridge" (Üçüncü Sırt) olarak isimlendirmişlerdir. İngilizlerin bütünüyle ele geçirmeyi planladığı Topçular Sırtı'na ise sadece 25 Nisan 1915 günü Teğmen Litit komutasındaki küçük bir öncü müfrezesi ulaşabilmiş, onlar da kısa bir süre sonra kendi mevzilerine geri dönmek zorunda kalmışlardır ●

Sel Yarıntısı

Anzakların “Üçüncü Sirt” adını verdikleri Topçular Sirtı üzerinde, çalılarla kaplı belirgin bir çıkıntı olan bu nokta dikkatlerini çekmiş ve “Çalılık Tepecik” anlamında “Scrubby Knoll” adını vermişlerdir.

25 Nisan 1915 sabahı saat 7.55’te bu bölgeye ulaşan 27’nci Alay Komutanı Yarbey Mehmet Şefik (Aker), saat 8.00’de alayının taburlarını bu bölge üzerinden Kanlısirt-Kırmızı Sirt-Merkez Tepe-Kılıç Bayırı hattına doğru taarruza

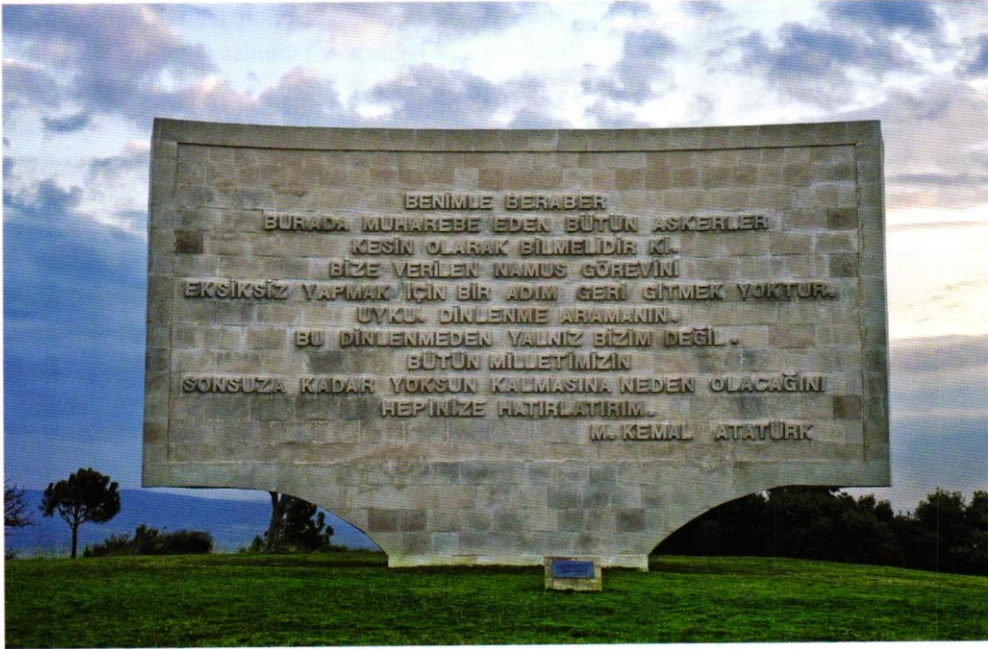
kaldırdı. Alay muharebe idare yeri olarak da günümüzde bulunan kitabenin hemen kuzeyinde yer alan dere yatağını seçti. 27’nci Alay, aynı gün 19’uncu Tümen emrine girerek muharebelere devam etti.

19’uncu Tümen Komutanı Yarbey Mustafa Kemal, 27 Nisan 1915 günü 9.00’den itibaren burasını “Arıburnu Kuvvetleri Komutanı” sıfatıyla karargâh yeri olarak kullanmaya başlamış ve 17 Mayıs 1915 gününe kadar da görevini buradaki karargâhta

sürdürmüştür.

Bu tarihten itibaren Arıburnu bölgesindeki bütün kuvvetler, Esat Paşa’nın komutası altında “Kuzey Grubu Komutanlığı” olarak yeniden düzenlenmiştir. Dolayısıyla muharebelerin başlangıcından sonuna kadar bu karargâh yeri, Arıburnu Cephesi’nde savaşan Türk birliklerinin komuta merkezi olarak kullanılmıştır.

“Kemal Yeri” ismi ise 3’üncü Kolordu Kurmay Başkanı Kurmay Albay Fahrettin (Altay) tarafından verilmiştir ●

Haydar Tepe Ve Şehit Topçu Kıdemli Yüzbaşı Haydar Efendi Yoğun Ateş

Topçular Sırtı üzerinde yer alan önemli yükseltiler içinde, kuzeyden güneye bir sıralama yapıldığında Sancak Tepe, Cevdet Tepe ve 165 Rakımlı Tepe ile Kemalyeri sonrasındaki üçüncü belirgin yükseltidir. Kemalyeri Kitabesi'nin üzerinde yer aldığı 165 Rakımlı Tepe'nin yaklaşık 450 metre güneyinde yer almaktadır.

Şehit Topçu Kıdemli Yüzbaşı Ali Haydar Efendi (Erçetin / 1880 - 19 Temmuz 1915)

Söz konusu tepe; Arıburnu Cephesi'nde 5'inci Sahra Topçu Alayı'nın 3'üncü Tabur Komutanı olarak görev yaptığı sırada, İtilaf donanmasının açtığı topçu ateşi ile ağır yaralanan ve sonrasında sevk edildiği Yalova köyündeki hastanede hayatını kaybederek şehitlik mertebesine ulaşan Topçu Kıdemli Yüzbaşı Ali Haydar Efendi'nin anısına "Haydar Tepe" olarak tanımlanmıştır.

Şehit Topçu Kıdemli Yüzbaşı Ali Haydar Efendi 1880 yılında Bursa'da, Rıza Bey'in oğlu olarak dünyaya geldi. Mühendishane-i Berri Hümayun'dan (Topçu Harp Okulu) muhtemelen 1902 yılında "Teğmen" rütbesiyle mezun oldu.

Çanakkale Muharebeleri sırasında 5'inci Tümen kuruluşunda bulunan 5'inci Sahra Topçu Alayı'nın 3'üncü Dağ Topçu Tabur Komutanı olarak görev yaptı. Arıburnu

Cephesi'nden sorumlu Kuzey Grubu Komutanlığı bölgesindeki çarpışmalara katıldı.

İtilaf donanmasının Arıburnu Cephesi'ndeki Türk hatları gerisini hedef alarak açtığı yoğun topçu ateşi sırasında, 16 Temmuz 1915 günü görevinin başında ağır yaralandı. Yaralı olarak getirildiği Yalova Hastanesi'nde 19 Temmuz 1915 (Rumi 6 Temmuz 1331) günü şehitlik mertebesine ulaştı ve Yalova köyü Zabitan Meşhedi'nde toprağa verildi.

Yalova köyü Zabitan Meşhedi'nde bulunan mezarı, mevcut yazılı mezar taşı nedeniyle Çanakkale Muharebeleri'nde şehit düşüp de mezarı tanımlanabilmiş çok az sayıdaki mezardan biridir. Mezar taşını, kendisiyle aynı dönemde Çanakkale Cephesi'nde bulunan ve aynı alayda (5'inci Sahra Topçu Alayı) 1'inci Tabur Komutanı olarak görev yapan ağabeyi, Binbaşı Mehmet Sabri Bey'in (E.

Tümgeneral Erçetin) yaptırdığı tahmin edilmektedir.

1934 yılında yürürlüğe giren "Soyadı Kanunu" gereğince ailesi "Erçetin" soyadını almıştır. ●

Yeni Ziyaret Noktası

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndan sorumlu olan Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından, eski Kabatepe Tanıtım Merkezi'nin yerine yaptırılmıştır. 8 bin 600 metrekare alana sahip tesis 11 adet simülasyon odası, bir adet sergi salonu ve bir adet konferans salonundan oluşmaktadır. Tesis bünyesinde ziyaretçilere hizmet veren ayrıca bir adet kafeterya, bir adet hediyelik eşya standı ve mescit bulunmaktadır.

Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nin 2011 yılında baş-

layan inşaat süreci, 2012 yılı başlarında son bulmuş ve tesis 7 Haziran 2012 günü halkın ziyaretine açılmıştır.

Tesis bünyesinde ziyaretçilere sunulan en önemli hizmet; "Harbe Giriş", "Nusrat", "İtilaf Devletlerinin Deniz Muharebe Planları", "Mecidiye Tabyası", "Kara Muharebeleri Hazırlık", "Dönüm Noktası", "Siper Muharebeleri", "Gök Kubbeden Gelibolu", "Çanakkale Geçilmez", "Hatıralar" ve "1915'ten Günümüze" isimlerini taşıyan 11 adet simülasyon odasında, her bir dört

dakika süren gösterimlerle Çanakkale Muharebeleri'nin kronolojik anlatımıdır.

Sergi salonu; tesisin yer altında bulunan iki katına yapılmış olup, Çanakkale Muharebeleri'nde kullanılan ve bir kısmı sonradan topraktan çıkarılmış muhtelif silahlar, mühimmatlar, malzemeler ve daha birçok materyal sergilenmektedir.

Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na gelen ziyaretçilere yılın 365 günü aralıksız hizmet vermektedir ●

Kayıp Şehitler

GÜRSSEL AKINÖZ/ARŞİVİ

Kocadere köyünün yaklaşık bir buçuk kilometre kadar güneybatısında, Köyaltı mevkiinde yer almaktadır. Şehitlik, Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında 1915 yılında oluşturulmuştur.

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında, Arıburnu Cephesi'nin geri bölgesinde, Kocadere köyü, Köyaltı mevkiinde ilk olarak 5'inci Tümen'in sıhhiye bölüğü tarafından bir sargiyeri kurulmuştur. Daha sonra aynı bölgeye 16'ncı Tümen'in sahra hastanesi de gelmiş ve burada yaralı askerlere verilen hizmet geliştirilmiştir.

Bölgede görev yapan 5'inci Tümen Sıhhiye Bölüğü Sargiyeri ile 16'ncı Tümen Sahra Hastanesi'nde tedavi görürken hayatını kaybedip şehit düşenler, günümüzdeki şehitliğin yer aldığı alanda, bireysel mezarlara gömülmüşlerdir. Söz konusu şehitlik alanı Şevki Paşa Haritası'nın 16 No'lu paftasında işaretlerle belirtilmiştir.

Şehitlerin gömülü olduğu alan, 2005 yılında günümüzdeki haliyle Orman Bakanlığı tarafından yaptırılana kadar, tamamen kaderine terk edilmiş ve etrafı tarlalar ile çevrilmiş bir halde idi.

Aslında şehitliğin kapladığı alanın önemli bir bölümünün, çevredeki tarlalarda yapılan zirai faaliyetler sırasında yok olduğu anlaşılmaktadır. Muharebeler döneminde şehitliklerin oluşturulduğu alanlar, genellikle yumuşak zeminli olduğu için dere yataklarına yakın bölgelerden tercih edildiği dikkate alındığında, buradaki şehitlik alanının da az ilerideki dere yatağına kadar uzanıyor olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak günümüzde şehitlik içerisinde yer alan şehit mezarlarının sayısı ancak 40-50 civarındadır ●

Lojistik Merkez

Kocadere köyü, Conk Bayırı'ndan Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'ne doğru Topçular Sırtı üzerinden gidilirken, yolun sol yanında, doğu yönünde rahatlıkla görülebilen bir konumdadır. Eceabat ilçesine bağlı köyler arasında hane sayısı ve nüfus olarak en küçük olanıdır.

Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında, Arıburnu Cephesi'nin geri bölgesinde, önemli bir lojistik merkez olması yanı sıra, cephedeki Türk birlikleri arasındaki haberleşme trafiğini sağlayan telefon santrali da bu köyde kurulmuştur. Bu nedenlerden

dolayı İtilaf güçlerinin hedeflerinden biri haline gelmiş ve muharebeler sırasında oldukça hasar görmüştür.

1930'lu yıllarda Balkan-

lar'dan gelen Müslüman göçmenlerin yerleştirildiği Kocadere köyü, yerleşimin yeniden başladığı dönemden itibaren yeniden imar edilmiştir ●

Müze Köy

Bıgalı köyü, Eceabat'ın kuzeyinde, Taşlı Tepe'nin güney yamaçlarında yer alır; 1915 yılında "Boğalı" adıyla anılan köy, "Çamyayla" adıyla da tanımlanmıştır.

Köy ve yakın çevresi, Yarbay Mustafa Kemal'in komutasındaki 19'uncu Piyade Tümeni kuruluşunda bulunan birliklerin, yaklaşık bir ay süreyle yerleştiği mevkilere ev sahipliği yapmıştır. Bu süre içinde

19'uncu Tümen kuruluşunda bulunan birliklerin, Bigalı köyü ve yakın çevresinde hangi mevkilere yerleşmiş oldukları konusundaki en ayrıntılı tarif, tümenin Kurmay Başkanı Kurmay Binbaşı İzzettin (Çalışlar) tarafından verilmektedir.

Genel olarak yöresel yapı

örneklerini oluşturan tek veya iki katlı evlerden oluşan Bigalı köyünün nispeten geniş sayılabilecek köy meydanı bu tür konutlar ile çevrilidir. Bigalı köyünde bulunan ve Atatürk'ün yedi gece süreyle ikamet ettiği ev, "Atatürk Evi" adıyla müze haline getirilmiştir. Bigalı köyü

girişinden itibaren köy meydanı, meydana bakan binaları, Atatürk Evi ve bu eve ulaşan sokaktaki konutları ile bir bütün olarak 2006 yılında restore edilerek ziyarete açılmıştır. Köyde yaşayanların geçim kaynağını, genellikle zirai faaliyetler oluşturur ●

KONUM
107

Bigalı Atatürk Evi

Büyük Komutanın Hatırası

26 Mart 1915 tarihinde, 5'inci Ordu'nun genel ihtiyat tümeni olarak görevlendirilen 19'uncu Tümen, karargâhı ve kuruluşundaki birliklerle, peyderpey Bigalı köyü civarındaki çadırli ordugâhlara yerleşmiştir. 19'uncu Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal ise denizden gelebilecek saldırılara karşı Kilitbahir Platosu'nun batı yönünde hazırlanmakta olan savunma mevzilerinin yapım çalışmaları henüz bitmediğinden bir süre daha Eceabat'ta kalmıştır.

18 Nisan 1915 günü Bigalı köyüne gelerek, tamamen asli görevi olan 19'uncu Tümen Komutanlığı'na dönen Mustafa Kemal, günümüzde müze haline getirilmiş durumdaki evde, sadece yedi gece kalabilmiştir.

25 Nisan 1915 sabahı saat 7.30 sonrasında 57'nci Piyade

Alayı, 39'uncu Topçu Alayı'ndan bir dağ topçu bataryası, tümenin süvari ve sıhhiye bölükleri ile beraber Kocaçimen Tepesi'ne, bir başka deyişle cepheye hareket etmiştir.

Atatürk, Çanakkale Cephesi'nde görev yaptığı süreçte devamlı muharebe alanına yakın bölgelerde arazide konaklamış, dolayısıyla bir daha ne bu evde, ne de başka bir ev ortamında kalma fırsatı olmuştur.

Atatürk'ün kısa süreli de olsa kullandığı bu ev, küçük bir bahçe içinde, iki katlı, üst katında üç odası, giriş kapısı üzerinde küçük bir balkonlu olan ve yöresel mimarinin izlerini taşıyan bir ev olup günümüzde ziyaret edilebilmektedir.

Bigalı köyünün meydanında bulunan bir başka bina ise "19'uncu Tümen Müzesi" olarak düzenlenmiş olup ziyaret edilebilmektedir ●

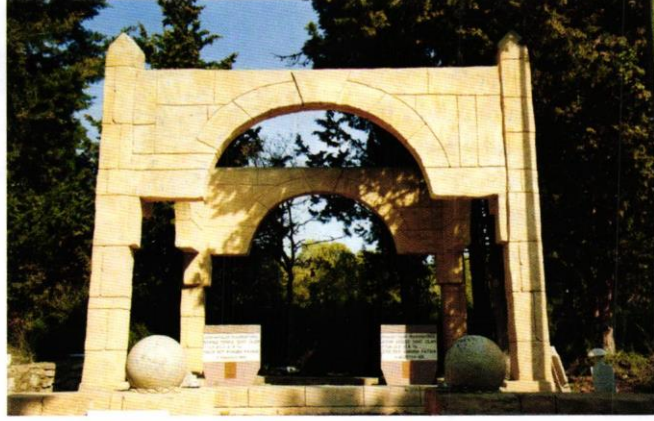

Meçhul Askerler

Büyük Anafarta Şehitliği, Büyük Anafarta köyü çıkışında, 250 metre batıda yer almaktadır. Büyük Anafarta köyünden Anzak Koyu ve Küçük Anafarta yönlerine giden yol, şehit mezarlarının da bulunduğu köy mezarlığının ortasından geçmekte ve mezarlığı üç parçaya ayırmaktadır.

Oldukça büyük bir mezarlık olmasına ve bilhassa Anafartalar Cephesi'ndeki muharebelerde şehit düşen bazı askerlerin buraya gömüldüğü bilinmesine rağmen, Büyük Anafartalar Mezarlığı'nda kimliği tanımlanabilen sadece 6 şehit mezarı bulunmaktadır. Kimlikleri tanımlanabilmiş şehit mezarlarında yatanların birlik, rütbe, isim ve şehadet tarihleri şöyledir:

- 20'nci Piyade Alayı Komu-

- tanı Yarbay Mehmet Halit Bey – 7 Ağustos 1915
- 21'inci Piyade Alayı Komutanı Yarbay Yusuf Ziya Bey – 7 Ağustos 1915
- 4'üncü Alay 1'inci Bölük Süvari Üsteğmen Halit Efendi – 30 Mayıs 1915
- 15'inci Alay 4'üncü Bölük Süvari Teğmen Ali Rıza Efendi – 30 Mayıs 1915

- 7'nci Topçu Alayı'ndan Üsteğmen Hasan Tahsin Efendi – 21 Ağustos 1915
- Gerçek ismi bilinmeyen Müftü Efendi – 21 Ağustos 1915

Buradaki bütün şehit mezarları 14 Kasım 1980 tarihinde Kültür Bakanlığı tarafından korunması gereken kültürel varlık olarak tescil edilmiştir ●

İki Cesur Namlu

Büyük Anafarta Şehitliği'nin bulunduğu noktadaki yol ayrımından sağa, Küçük Anafarta köyü istikametinde yaklaşık 1 kilometre ilerledikten sonra yolun sol yanında, mevzileri harap durumda, birinin namlusu tahrip edilmiş

şekilde iki adet kısa namlulu kıyı topu durduğu görülür.

Şevki Paşa Haritası'nın 8 No'lu paftasında da mevzileri işaretlenmiş olan 210/20 mm'lik bu toplar, muhtemelen 6 Ağustos 1915 akşamı başlayan Anafartalar muharebeleri

sırasında bu noktaya yerleştirilmiş olmalıdırlar. Anafartalar Cephesi'nde görev yapan Türk birliklerinin topçu ateş desteğini arttırmak amacıyla buraya getirilip yerleştirildikleri aşikârdır.

Bu toplar 6 bin 900-7 bin

300 metre mesafeye atış yapabilme kabiliyetleri ile Büyük Kemikli Burnu'ndan günümüzdeki Anzak Tören Alanı'na kadar olan bölgeyi ateş altına alabiliyordu. 210/22 mm'lik bu kıyı topları ile İtilaf güçlerinin Anafartalar Cephesi'ndeki kuvvetlerinin denizden ikmalinin zayıflatılmasının amaçlanmış olması, kuvvetle muhtemeldir ●

KONUM
110

Yusufçuk Tepe Kitabeleri

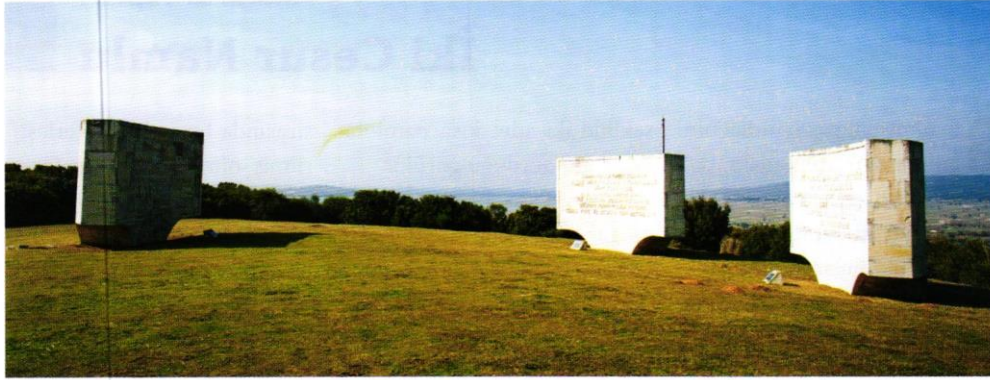
Tarihin Notları

Anafarta topraklarının bulunduğu noktadan yaklaşık 200 metre sonra, ancak yakınına gelindiğinde fark edilen, sola sapan bir yol vardır. Bu yol, Küçük Anafarta köyüne gelmeden önce Yusufçuk Tepe-Mestan Tepe istikametine yönelmektedir. Bu yola sapıldıktan yaklaşık 3 kilometre sonra Yusufçuk Tepe'ye varılır.

Yusufçuk Tepe, güneyinde yer alan İsmailoğlu Tepeler ile birlikte, 6 Ağustos 1915 gecesi saat 22.00 civarında Küçük Kemikli Burnu güneyindeki ve Suvla Koyu içindeki sahillere çıkarma yapan 9'uncu İngiliz Kolordusu'nun, Anafartalar Ovası'na bütünüyle hâkim olabilmek için ele geçirmeye çalıştığı başlıca he-

defler arasındaydılar. 8 Ağustos 1915 günü Yusufçuk Tepe bir ara İtilaf ordusunun eline geçtiyse de kısa bir süre sonra Türk karşı taarruzu ile geri alındı. İtilaf askerleri, İsmailoğlu Tepesi'ne ise hiçbir zaman ulaşamadı.

Oldukça şiddetli çarpışmalara sahne olan ve Anafartalar Cephesi'ndeki muharebeler

süresince Türk ileri hatlarının batıya bakan yamacı üzerinde yer aldığı Yusufçuk Tepe, günümüzde üç kitabeye ev sahipliği yapmaktadır. Kitabeler, Yusufçuk Tepe'nin zirvesinde, Küçük Anafarta köyünden Suvla Koyu ve Mestan Tepe istikametinde uzanan yolun sağ yanında, yol seviyesinden

biraz daha yüksek bir alanda yer almaktadırlar.

16'ncı Kolordu Komutan Yardımcısı Albay Hans Kanningiesser'in Yusufçuk Tepe dediği bu tepeye İngilizler "Scimitar Hill" (Pala Tepe-si) adını vermişlerdir. Bunun sebebi, üzerindeki sarı taşlar ve çakıl bulunan tırpan şek-

lindeki bu yükseltiyi palaya benzetmeleridir.

Anıtı oluşturan üç adet taş kaplama kitabelerin üzerinde, I. ve II. Anafartalar muharebeleri hakkında bilgiler yer alıyor. Anıt, Kültür Bakanlığı tarafından, 14 Kasım 1980'de korunması gereken kültürel varlık olarak tescil edilmiştir ●

Green Hill Mezarlığı

Savaşın Sessizliği

KONUM
111

Mestan Tepe (Chocolate Hill) Mezarlığı, Suvla Koyu tarafında güzel bir manzaraya ve gölgeli ağaçlara

sahiptir. Mezarlık, Anafartalar Cephesi'ndeki muharebeler sırasında muharebe alanının muhtelif yerlerinde bulunan

mezarlar ile yine muharebeler sırasında burada oluşturulan mezarların bir araya getirilmesiyle 1919'da oluşturulmuştur.

Mezarlık toplam 9 bin 595 metrekairelik bir alan kaplamaktadır. 772'si İngiliz, ikisi Kanadalı, biri Hintli ve 2 bin 196'sı da kimliği belirsiz olmak üzere toplam 2 bin 971 asker buraya gömülmüştür. Tanımlanan mezarların baş taşlarının yanı sıra 2 bin 472 isimsiz mezar ve burada gömüldüğüne inanılan veya bilinen 117 İngiliz askeri anısına

anıt taşları yer almaktadır.

Kapının iç tarafında bulunan plakette şu ibare yer alır:

"Tuz Gölü'nün doğu kıyısında yükselen Chocolate ve Green (Mestan ve Yeşil) tepeleri doğal renklerinden dolayı böyle adlandırılmışlardır ve 6'ncı Lincolns ve 6'ncı Borders tarafından 7 Ağustos akşamında ele geçirilmişlerdir. Green Hill arkasına aşma ça-

basıyla, 21 Ağustos'ta, Çanak-kale cephesinin son büyük hücumu olan Scimitar Hill (Yusufçuk Tepe) muharebeleri başarısızlık ile sonuçlanmıştır. Ama cephe, tahliye tarihine kadar korunmuştur."

Ünlü İngiliz sinema oyuncusu David Niven'in Çanak-kale'de hayatını kaybeden babası da bu mezarlıkta gömülüdür ●

KONUM

112

Ali Bey Çeşmesi

Kayıp İsim

Anafartalar Muharebeleri'ne ait kayıtlarda ve 1915 yılına ait gerek Osmanlı, gerekse İngiliz haritalarında ismi geçen mevkilerden biridir. Bu çeşmeye ismini veren Ali Bey hakkında, herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Pırnar Tepe – Mestan Tepe arasından geçip Büyük Kemikli Burnu istikametinde ilerleyen yolun, bu tepelerin bulunduğu mevkiden Küçük Anafarta Ovası düzlüğüne indiği kesimde hemen sağ yanda, yoldan yaklaşık 25 – 30 metre içeride yer almaktadır.

Günümüzde kasaplık hayvan yetiştirilen bir ağılın hemen kenarında bulunan Ali Bey Çeşmesi'nin suyu halen akmakta olup, 1915 yılındaki muharebeler sırasında bölge-

deki İngiliz ileri hat siperlerinin yaklaşık 600 metre gerisinde kalmıştır ●

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

GÜPSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Mestan Tepe (Chocolate Hill) Mezarlığı'nın bulunduğu noktadan Büyük Kemikli istikametine dönüldüğünde, kuzey yamacında Hill 10 Mezarlığı'nın bulunduğu Softa Tepe'ye gelmeden önce yolun sağ yanında bulunan yönendirme levhasının işaret ettiği yol ile ulaşılmaktadır. Söz konusu yol, bu noktadan sonra Kireçtepe Jandarma Şehitliği'ne sonrasında da Ece Limanı'na kadar uzanmaktadır.

Yusufçuk Tepe'den gelip Mestan Tepe (Chocolate Hill) Mezarlığı'nın bulunduğu köşeden sağa sapıldığında Suvla Koyu-Büyük Kemikli Bur-

nu istikametinde yol almak mümkündür. Kireçtepe Jandarma Şehitliği'ne giden yolun sağ yanında, Karakol Dağı'nın güney yamacında yer alır. Gelibolu Yarımadası'nda bulunan İngiliz mezarlıkları içinde en kuzeyde yer alan Azmak Mezarlığı, kuzeydeki Azmak Dere yakınlarında, Kükürtlüpınar mevkiinde bulunmaktadır. Adının kökeni, Anafartalar Ovası'nın kuzeyinde bulunan Azmak Dere'den gelmektedir.

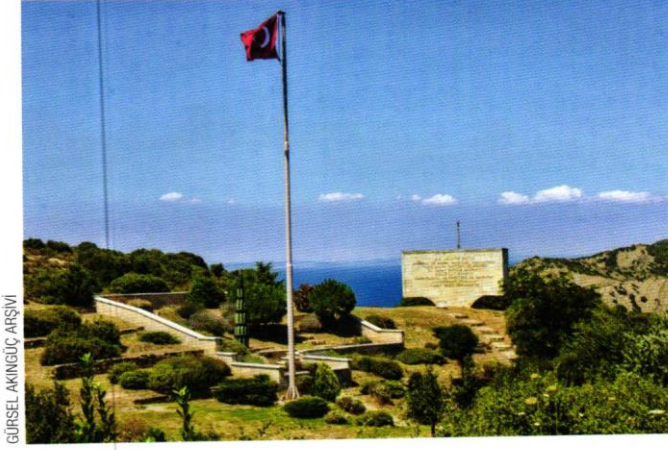
"Azmak" tanımı, genelde yağışlı havalarla birlikte yatağında su akan, diğer zamanlarda kuru olan dereler için

kullanılan bir isimdir. Ece Limanı'ndan Seddülbahir'e uzanan bölgede Azmak adıyla anılan üç dere daha vardır.

Azmak Mezarlığı, güneyde Yılğın Tepe-Mestan Tepe ve Green Hill Mezarlığı'na dönük olarak yapılmış olup 3 bin 875 metrekare alanı kaplamaktadır.

Bu mezarlıkta, Anafartalar Cephesi'ndeki muharebeler sırasında Kireçtepe'deki çarpışmalarda ölenler yatmaktadır. Mezarlıkta 562'si İngiliz, 12'si Kanadalı (New Foundland) ve 500'ü de kimliği belirsiz olmak üzere toplam 1074 kişi gömülüdür ●

Kireçtepe Jandarma Şehitliği Zafer İçin

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

İngilizlerin Azmak Mezarlığı'nın bulunduğu noktadan yaklaşık dört buçuk kilometre daha ileridedir. Kireçtepe Jandarma Şehitliği, Kireçtepe Sırtları'nda Kapanca Tepesi'nin zirvesinde bulunmakta olup muharebeler sırasında oluşturulmuştur.

Mezarların yanında eski bir taşın üzerine oturtulmuş üst üste boş top mermisi kovanlarının yerleştirilmesiyle yapılmış Kireçtepe Jandarma Anıtı bulunmaktadır. Bu anıtın çevresi taştan yapılmış alçak bir duvarla çevrelenmiştir. Mezar taşlarının üzerindeki yazılar Osmanlı Türkçesi ile yazılıdır.

Kireçtepe Jandarma Şehitliği olarak bilinen şehitlik, sadece etrafı duvarla çevrili alandan ibaret değildir. 2013

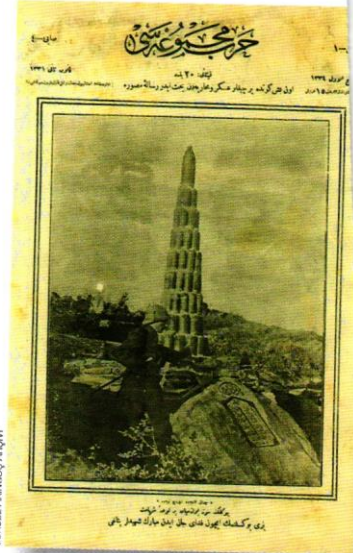
yılında şehitliğin bulunduğu alanın batısındaki yamaçta yapılan jeofizik etütler sonucunda, bu alanda da birçok şehit mezarı olduğu tespit edilmiştir.

Şehitlikte bulunan anıt ise Anafartalar Cephesi'ndeki muharebelerin devam ettiği süreçte yapılmıştır. Bundan dolayıdır ki muhtelif top mermilerinden yapılmış bu anıt, Çanakkale Kara Muharebeleri ile ilgili olarak bölgede yapılmış ilk anıt olma özelliği taşımaktadır. Kireçtepe Jandarma Şehitliği Anıtı, sonraki yıllarda yarı yarıya yıkılmış ve tekrar yapılmıştır.

Harp Mecmuası Sayı 4
Kireçtepe Jandarma Şehitliği Anıtı ve
Anafartalar Grubu Komutanı Albay
Mustafa Kemal.

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Kireçtepe Jandarma Şehitliği, 2014 yılı sonlarında başlatılan bir çalışma ile yenilenmektedir. Yenileme projesi, Bursa Jandarma Bölge Komutanlığı tarafından yaptırılmış, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından da uygulanmaktadır. Şehitliğin ismi ise "Bursa Seyyar Jandarma Taburu Şehitliği" olarak değiştirilmiştir. Ancak buna karşılık, Kireçtepe Jandarma Şehitliği'nin duvarla çevrili orijinal bölümü içinde yer alan bir taş üzerinde, Osmanlı Türkçesi ile "Gelibolu Jandarma Taburu Şehitleri 1331" yazılıdır. Rumi takvime göre belirtilen 1331 yılı ise miladi takvime göre 1915 yılıdır ●

10 Rakımlı Tepe

Büyük Kemikli Burnu'na giderken Tuzla Gölü'nü geçtikten sonra yolun sol yanında fark edilir. Tuzla Gölü'nün kuzeyinde küçük bir kabartı şeklinde duran Softa Tepe'nin (Hill 10) kuzey yamacı üzerinde yer almaktadır. Mezarlığa ayrılan yol daha ilerde Tuzla Gölü ve Suvla Koyu kıyısına kadar ulaşmaktadır.

Hill 10 (10 Rakımlı Tepe), İngilizlerin Softa Tepe'ye verdikleri isimdir. Burada yaptıkları mezarlığı da aynı isimle tanımlamışlardır.

Mezarlık kare planlı olup, 2 bin 89 metrekare alana sa-

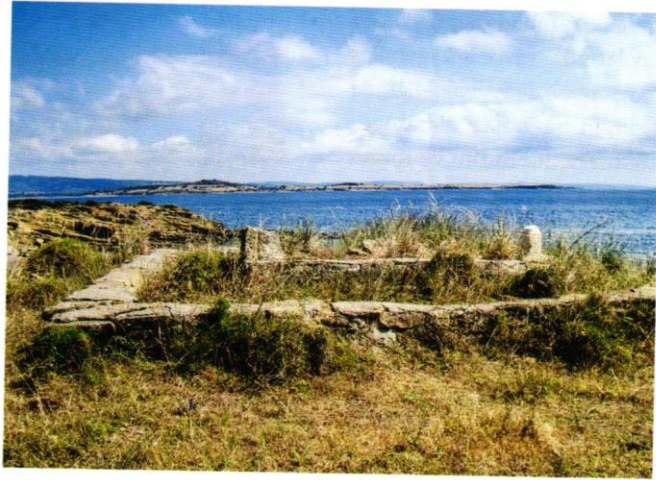
GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

hiptir. Burada bulunan 699 askerlere aittir. 142 mezarda mezarın 547'si İngiliz, sekizi gömülü olanların ise kimliği Kanadalı, ikisi Avusturalyalı meçhuldür ●

İlk Ateş

Gazi Baba; Suvla Koyu'nun kuzey bölümünde, İngilizlerin Kangaroo Beach (Kanguru Sahili) adını verdikleri sahil kesiminde, sahilden yaklaşık 30 metre uzaklıkta bulunan mezarda gömülü olduğuna inanılan kişidir. Gazi Baba Mezarı, Büyük Kemikli Burnu yönünde uzanan yola da yaklaşık 50 metre mesafede olup, söz konusu yoldan kolayca görülebilmektedir.

6 Ağustos 1915 saat 22.00

GÜRSSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

civarında, İngilizlerin 11'inci Tümen'inin 34'üncü Tugay'ına mensup birlikler Gazi Baba Mezarı'nın bulunduğu mevkinin hemen güneyindeki sahil kesimine çıkmaya başladı. Burada, Bursa Jandarma Taburu'nun 3'üncü Bölüğü'nden bir manga, gözetleme postası olarak bulunmaktaydı. Bu manga, hemen yakınında-

ki bir bölgeye çıkarma yapan İngilizlere ilk ateşi açmış, ancak İngilizlerin sayısal üstünlüğü karşısında dayanamayıp, kısa sürede geri çekilmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Gazi Baba mevkii ve yakın çevresi, kısa sürede İngilizlerin eline geçmiştir.

Burada bulunan mezarda gömülü olduğuna inanılan ki-

şinin, "Gazi Baba" ismiyle anılıyor olması dışında hakkında hemen hiçbir bilgi bulunamamıştır. Muhtemelen, nesilden nesile aktararak gelen bir isim olduğu ve bölgedeki diğer "baba" olarak tanımlanmış kişiler gibi 13. veya 14. yüzyılda bölgeye gelip yerleşen Bektaşî babalarından biri olduğu tahmin edilmektedir ●

KONUM
117

Büyük Kemikli Burnu Kitabesi

Boş Cepheler

Suvla Koyu'nun kuzeybatı kıyıları küçük koylarla girintili çıkıntılı bir yapı oluşturmakta ve sarp kayalıklardan oluşan dar bir burun olan Büyük Kemikli Burnu ile son bulmaktadır. İngilizler bu burun, "Suvla Point" (Suvla Ucu) olarak tanımlamışlardır.

Büyükkemikli Burnu, Gelibolu Yarımadası'nın kuzey kıyılarında seyreden gemiler için denizden bakıldığında belirgin bir nokta olarak görülmektedir. Burun ve Kireçtepe'nin denize ulaştığı yerler kayalık ve uçurumlardan oluşmaktadır. Burada bulunan kitabe, 20 Aralık 1915'te Anafartalar bölgesindeki son İngiliz kuvvetlerinin tahliye edildiği Suvla Koyu'na hâkim küçük bir tepenin üstüne yerleştirilmiştir. Mimar Ahmet

Gülgönen tarafından tasarlanan kitabe, taş kaplamadır.

Kitabenin üzerinde şu yazı bulunmaktadır: "1915 yılının 25 Nisan sabahı Arıburnu'na, 6/7 Ağustos gecesinde Anafartalar limanına çıkan düş-

man kuvvetleri aylar süren muharebelerden sonra Gelibolu Yarımadası'ndaki Türk savunmasının geçilemeyeceğini anlayarak 20 Aralık'ta bu cepheleri boşalttı." ●

Hâkim Yükselti

İngilizlerin "Hill 60" (60 Rakımlı Tepe) olarak adlandırdıkları ve günümüzde batı yamacı üzerinde aynı adı taşıyan bir mezarlığın yer aldığı Bomba Tepe, yine İngilizlerin Sarı Bayır silsilesi olarak tanımladıkları kütlenin en yüksek yeri olan 305 metre rakımlı Kocaçimen Tepesi'nin kuzeydoğu yamaçları üzerinde yer alır. Bomba Tepe adıyla anılan ve Büyük Anafarta Ovası'na hâkim bu yükselti, hemen gerisinde uzanan Abdurrahman Bayırı üzerinden Kocaçimen Tepesi'ne ulaşmak isteyen bir kuvvet için aşılması gereken en önemli engeldir.

Deniz seviyesinden yaklaşık 66 metre yüksekte olan Bomba Tepe'yi, batısındaki Damakçılık Bayırı'ndan ayıran dere ise Kayacık Ağılı Deresi'dir. 27 Ağustos 1915 günü Çanakkale Kara Muharebeleri'nin son büyük çarpışması burada yaşanmış ve bu nedenle de Türk kaynaklarında Bomba Tepe veya Kayacık Ağılı Muharebesi olarak tanımlanmıştır.

Türk Ordusu, İkinci Anafartalar Muharebesi sonrasında Bomba Tepe üzerindeki mevzileri iyice tahkim ederek, burasını güçlü bir direnek noktası haline getirdi. Buradaki Türk direnek noktasının

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

varlığı, Anafartalar bölgesindeki İngiliz 9. Kolordusu ile Arıburnu bölgesindeki Anzak Kolordusu'nun birbirleri ile olan bağlantısını ve ara hattını tehdit etmekteydi.

7. Tümen birliklerinin savunduğu Bomba Tepe'yi ele geçirmek ve ilk aşamada İngiliz 9. Kolordusu ile Anzak Kolordusu'nun bağlantısını ve ara hattını güven altına almak için General Cox emrinde oluşturulan mürettep bir kuvvetin, 27 Ağustos 1915 günü saat 17.00'de taarruza geçmesi planlandı. Taarruz öncesi saat 16.00'da bölgedeki Türk mevzilerini hedef alan topçu ateşi açıldı. Bir saat süren topçu bombardımanının ardından İngiliz piyadeleri, Kayacık Ağılı Deresi'nin oluşturduğu vadiciğin kuzey ve güney kısmından

Bomba Tepe'ye doğru üç hat halinde taarruza geçtiler.

Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerlerce kuzeyden yöneltilen taarruz durduruldu. Ancak Bomba Tepe'nin güneybatı yönünden gelen İngiliz kuvvetleri, bu bölgedeki bazı Türk siperlerini ele geçirmeyi başardılar.

İhtiyatta tutulan Türk birliklerinden 33'üncü Alay'dan iki tabur ile 6'ncı Tümen'in 17'nci Alayı'nın, 7'nci Tümeni takviye etmesi ile birlikte 28 Ağustos 1915 sabahına kadar bölgede süren çarpışmalarda bazı mevziler taraflar arasında el değiştirdiyse de İngilizler Bomba Tepe'nin zirve noktasına hiçbir zaman ulaşamadılar.

İngilizlerin yaklaşık 1100 asker kaybettikleri ve hiçbir sonuca ulaşmayan taarruzları,

28 Ağustos 1915 sabahının ilk saatlerinde sona erdi. Türk tarafı da bu muharebede toplam 679 kayıp verdi.

Bomba Tepe Muharebesi sonrasında İtilaf güçlerinin en son askerinin tahliye edildiği 9 Ocak 1916 tarihine kadar Çanakkale Cephesi'nde çarpışmalar, bir iki münferit durum haricinde tamamen mevzi muharebeleri şeklinde gerçekleşmiştir.

İngilizler (CWGC) tara-

findan Mütareke Dönemi'nde burada yapılan mezarlık, muharebeler sırasında Bomba Tepe zirvesinin güneybatısındaki İngiliz siperlerinin üzerine inşa edilmiştir. Bu mezarlığa gömülen askerlerin çoğunun kimlikleri bilinmemektedir. Mezarlığın ortasında yer alan altı, yedi metre yüksekliğindeki anıtın üzerinde 182 Yeni Zelanda askerinin isimleri yazılıdır.

Büyük Anafarta Köyü-A-

rıburnu istikametindeki yolun Mestan Tepe (Chocolate Hill) Mezarlığı'ndan gelen yolla birleştiği noktada yönlendirme tabelası bulunan ve toprak bir yol ile ulaşılan Bomba Tepe (Hill 60) Mezarlığı 42,68 metre çapında bir daire şeklinde olup, 1663 metrekare alan kaplamaktadır. Mezarlıkta 20'si İngiliz, 41'i Avustralyalı, 28'i Yeni Zelandalı ve 699'u kimliği meçhul olmak üzere toplam 788 kişi gömülüdür ●

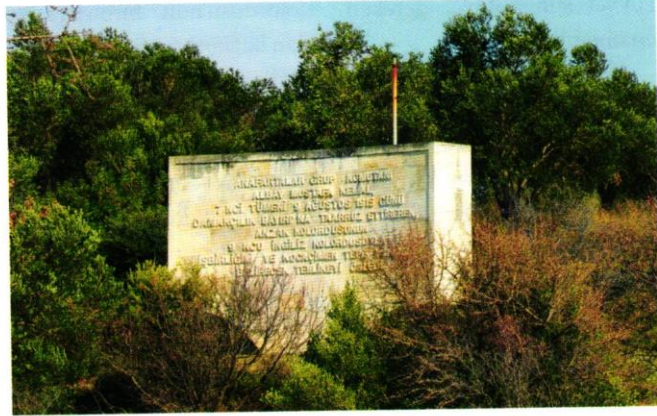
KONUM
119

Damakçılık Bayırı Kitabesi

Tehlikeyi Önlemek

Damakçılık Bayırı, Bomba Tepe'nin batısında yer alan ve Bomba Tepe ile deniz kıyısı arasında bulunan yegâne yükseltilidir. Bomba Tepe'ye hiçbir zaman bütünüyle hâkim olmayan İtilaf güçleri için, bu nedenle çok kritik bir arazi kesimidir. Anafartalar Muharebeleri sırasında Damakçılık Bayırı'nı hedef alan Türk taarruzları başarıya ulaşmış olsaydı Anafartalar ve Arıburnu Cephelerinde savaşıyan İtilaf kuvvetlerinin birbiriyle irtibatı kesilmiş olacaktı.

Mimar Ahmet Gülgönen'in tasarladığı kitabe, Damakçılık Bayırı'nın batı ucunda yer almaktadır. Taş kaplama kitabe, Arıburnu istikametinde gider-

ken yolun sol yanında ve yoldan yaklaşık 80 metre içerde yer almaktadır. Yoldan kitabe-ye ulaşan patika kullanılarak yakınına gitmek mümkündür.

Damakçılık Bayırı Kitabesi'nde yazılı olan ifade şudur:

"Anafartalar Grup Komu-

tanı Albay Mustafa Kemal 7. Tümeni 9 Ağustos 1915 günü Damakçılık Bayırı'na taarruz ettirerek Anzak Kolordusu'nun, 9. İngiliz Kolordusu ile işbirliğini ve Çimentepe yönünde belirecek tehlikeyi önledi" ●

Üç Tepe

Damakçılık Bayırı'nı geçerek geçmez sol tarafta, içerilere doğru uzanan ve etrafı muhtelif yükseltilerle çevrili küçük bir düzlük şeklinde önce Ağıl Dere, sonrasında ise küçük bir tepelik halinde başlayan yükselti, Üç Tepe görülür. Türk haritalarında Üç Tepe olarak adlandırılan bu yükseltiye Anzaklar, Melbourne'deki bir semte atfen, "Walden Grove" (Walden Korusu) adını vermişlerdir.

Bu küçük yükselti, doğu yönündeki Conkbayırı-Kocaçimen Tepesi hattından bölgeye yönelecek Türk ateşine karşı doğal bir koruma perdesi oluşturmaktadır. İşte bu doğal koruma perdesini oluşturan tepeliğin yamacına, Anafartalar Cephesi'nin açıldığı tarih olan 6 Ağustos 1915 sonrasında Avustralyalılar tarafından Eylül 1915'te 7. Sahra Hastanesi kurulmuş ve bölgedeki muha-

rebelerde yaralanan askerlere hizmet vermeye başlamıştır.

Bu hastanede tedavi görürken hayatını kaybedenler ise hemen hastane önündeki düz alana gömülmüşlerdir. 1919 yılı ve sonrasında İngilizlerin bölgede yaptıkları çalışmalar sırasında yakın çevrede bulunan başka mezarlar da yerlerinden alınarak buraya getirilmiştir.

52x35 metre ebatlarında dikdörtgen şeklindeki mezar-

lık, 1820 metrekare alanı kaplamaktadır. Yoldan yaklaşık 120 metre uzaklıkta bulunan mezarlığa, mevcut bir patika yardımıyla ulaşılmaktadır. Batı yönünde bulunan istinat duvarın üzerine yapılan basamaklarla mezarlığa girilebilmektedir. Mezarlıkta 288'i İngiliz, 68'i Avustralyalı, 20'si Yeni Zelandalı, ikisi Hintli ve 262'si kimliği meçhul olmak üzere toplam 640 kişi gömülüdür ●

Anzakların Kuzey Sınırı

Embarkation Pier (Tahliye İskelesi) Mezarlığı, 7'th Field Ambulance (7'nci Sahra Hastanesi) Mezarlığı'ndan sonra Arıburnu

istikametinde, yaklaşık 700 metre ileride yolun sağ yanında ve yol ile deniz kıyısı arasında yer almaktadır. Mezarlığın bulunduğu mevki,

6 Ağustos 1915 akşamı başlayan ve bütünüyle Sarı Bayır silsilesini hedef alan İtilaf taarruzu sırasında Yeni Zelanda Tugayı tarafından

Conkbayırı'na doğru yaklaşma istikameti olarak kullanılmış Çatlak Dere'nin oluşturduğu vadinin girişidir.

Mezarlık, aynı zamanda Anzak muharebe alanlarının kuzey sınırını işaret etmekte olup adını, 6-10 Ağustos 1915 günlerinde gerçekleşen Sarı Bayır Muharebesi'nde yaralananların tahliyesi için 6 Ağustos gecesi yapılan iskeleden almıştır. İki gün içinde terk edilen iskeleden günümüze hiçbir kalıntı kalmamıştır.

1919 sonrasında, 1915 yılındaki muharebeler sırasında mezarlık alanı olarak kullanılan farklı yerlerdeki bazı mezarlar bu alana taşınmıştır. 76x34 metre ebatlarında dik-

dörtgen şeklindeki mezarlık, 2 bin 584 metrekare alan kaplamaktadır. Giriş, yolun yanındaki kapıdan sağlanmaktadır. Mezarlıkta 93'ü İngiliz, 125'i

Avustralyalı, 64'ü Yeni Zelandalı ve 662'si kimliği meçhul olmak üzere toplam 944 asker gömülüdür ●

KONUM
122

Yeni Zelanda 2 No'lu İleri Karakol Mezarlığı

Şapka Tepe Önündeki Mezarlık

Mezarlık, Emberkation Pier Mezarlığı'nı geçtikten yaklaşık 150 metre sonra hemen yolun sol yanında ve yola bitişik durumdadır. Bölgedeki en küçük mezarlıklardan biridir. Mezarlığın doğu yönünde yer alan küçük tepe, Türk haritalarında Şapka Tepe olarak tanımlanmıştır. Şapka Tepesi'nin güney yönünde devamı şeklinde duran ve daha cüsseli olan yükselti ise Mahmuz

Sırtı'dır.

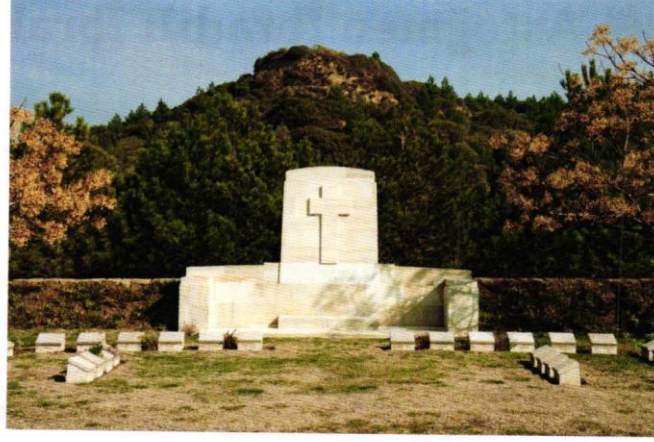
Anzaklar, 25 Nisan 1915 günü başlayan çıkarma sonrasında bu noktaya kadar yayılmışlar ve 30 Nisan 1915 günü Şapka Tepe-Mahmuz Sırtı yükselteleri üzerinde No. 2 Outpost (2 No'lu İleri Karakol) adını verdikleri bir ileri karakol kurmuşlardır. Şapka Tepe-Mahmuz Sırtı yükseltisinin yaklaşık 300 metre doğusundaki Halit ve Rıza Te-

pesi ise 6 Ağustos 1915 akşamına kadar Türklerin elinde kalmıştır.

Halit ve Rıza Tepesi Muharebesi adıyla bilinen ve 20-30 Mayıs 1915 tarihlerinde gerçekleşen çarpışmalar sırasında Anzaklar, bir süreliğine Halit ve Rıza Tepesi'ni ele geçirmiş ve buraya da "No. 3 Outpost" (3 No'lu İleri Karakol) adını vermişlerdir. Ancak 30 Mayıs günü Türk kuvvetle-

ri tepeyi geri alınca da bu kez Halit ve Rıza Tepesi için "Old No. 3 Outpost" (Eski 3 No'lu İleri Karakol) tanımlamasını kullanmışlardır.

Bu olaydan bir süre sonra da Anzaklar için Mahmuz Sırtı 2 No'lu İleri Karakol olmaya devam etmiş ancak Şapka Tepe, 3 No'lu İleri Karakol olmuştur. Fakat buradaki Şapka Tepe hizasındaki mezarlık 2 No'lu İleri Karakol adıyla tanımlanmaya devam etmiştir. Yeni Zelanda 2 No'lu İleri Karakol Mezarlığı, 7x21 metre ebatlarında olup 147 metreka-

relik bir alanı kaplamaktadır. Mezarlıkta 12'si İngiliz, sekizi Avustralyalı, 13'ü Yeni Zelan-

dalı ve 150'si kimliği meçhul olmak üzere toplam 183 asker gömülüdür ●

No. 2 Outpost (2 No'lu İleri Karakol) Mezarlığı

Son Kapi

KONUM
123

Yeni Zelanda 2 No'lu İleri Karakol Mezarlığı'nı 100 metre kadar geçtikten sonra, yine yolun sol tarafında, yoldan 50-60 metre kadar içerde ve Mahmuz Sırtı'nın batı yamacı dibindedir. Mezarlığa, Yeni Zelanda 2 No'lu İleri Karakol Mezarlığı yanından başlayan patika ile ulaşmak mümkündür.

Muharebelerin neredeyse başından sonuna kadar tamamı boyunca Anzaklar tarafından 2 No'lu İleri Karakol olarak adlandırılmış Mahmuz Sırtı'nın eteklerinde olmasından dolayı aynı isimle anılmıştır. Bölgedeki CWGC (Com-

monwealth War Greaves Commission-İngiliz Milletler Topluluğu Savaş Mezarlıkları Komisyonu) tarafından yapılan bütün anıt, anıtmezarlık ve mezarlıklar gibi 1919-1923

yıllarındaki işgal döneminde yapılmıştır. Mezarlıkta 20'si İngiliz, 36'sı Avustralyalı, 34'ü Yeni Zelandalı ve 62'si kimliği meçhul olmak üzere toplam 152 kişi gömülüdür ●

Asteğmen İbradılı İbrahim

GURSEL AKINGÜÇ ARŞİVİ

Mahmuz Sırtı (2 No'lu İleri Karakol) hizası geçildikten yaklaşık 200 metre sonra yolun sol yanında bir otopark alanı görülür. Bunun hemen arkasında ise denize bakan yamacında kulübe tarzı bir yapı olan ve zirvesinde Türk bayrağı dalgalanan küçük bir tepe dikkat çeker. Bu küçük tepe, Balıkçı Damları olarak bilinir. 25 Nisan 1915, saat 4.30'da Arıburnu ve civarındaki sahillere yönelik Anzak çıkarması başladığında, bu küçük tepede 27. Alay, 2. Tabur, 8. Bölük'ten yaklaşık 80 kişilik bir takım mevcuttu.

8. Bölük'ün 1. Takım'ın ba-

şında ise Asteğmen İbradılı İbrahim Hayrettin Efendi vardı. Arıburnu ve civarına çıkan 1500 kişilik Anzak öncü grubu, ilk olarak Hain Tepe'deki Asteğmen Muharrem Efendi komutasındaki 8. Bölük'ün 2. Takımı'yla çarpışmaya girmişti. Anzakların sayısal üstünlüğü ve denizdeki vasıtalarından sağladığı ateş desteği karşısında Hain Tepe yaklaşık bir buçuk saat dayanmış, ancak 2. Takım mevcudunun tamamına yakını kaybetmiş, sağ kalan birkaç kişi de geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Bu arada Anzak çıkarmasının ikinci kademesini oluşturanların bir bölümü, Arıburnu

kuzeyindeki sahillere (günümüzdeki Anzak tören alanı) yönelmişler ve böylece Balıkçı Damları'nda mevzilenmiş takımın atış menzili içine girdiler. 1. Takım, Anzaklara ateş açtı. Henüz denizin üzerinde, sahile ilerlemekte olan sandalları hedef alan bu ilk atışlar etkili oldu. Ancak gemilerde bulunan bazı toplar Balıkçı Damları'na çevrildi. Sahile çıkan Anzak kuvveti ise yaklaşık bir tabur kadar bir kuvvetini Balıkçı Damları'ndaki takımı yerinden söküp atmak için bir süre sonra gemilerin topçu ateş desteği ile birlikte

taarruza kaldırdı.

İbradılı İbrahim Hayrettin Efendi, Anzak askerlerinin günümüzde üzerinde Mehmet Çavuş Anıtı'nın bulunduğu Cesaret Tepe'ye kadar ilerlemiş olduklarını fark etti. Verilmesi gereken iki karar vardı. Ya burada kalıp son nefese kadar dövüşülecekti ya da o sırada tamamen savunmasız durumda olan Conk Bayırı istikametinde geri çekilip, Anzakların Conk Tepesi-Ko-

caçimen Tepesi hattına yönelmesi açıkça belli olan ileri kademelerinin yoluna çıkıp, bir oyalama muharebesi verilecekti. Takım komutanı ikinci seçeneği tercih etti. Çünkü üzerinde bulundukları Balıkçı Damları'nın kritik bir önemi yoktu. Buna karşılık Conk Tepesi-Kocaçimen Tepesi hattı elden çıkarsa her şey daha ilk günde bitebilirdi. Böylece sağ kalan askerleriyle birlikte Balıkçı Damları'nın bulunduğu

noktadan Conkbayırı'na doğru uzanan Sazlı Dere içinden geri çekildiler.

Conkbayırı üzerinde ulaştıkları noktada mevzi alıp bir süre sonra Düz Tepe'ye kadar ulaşan Anzak öncü müfrezesi ile çatışmaya girdiler. Cephaneleri tükenip de daha geriye, Conk Tepesi'ne doğru geri çekilmeye başladıkları anda da 19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'le karşılaştılar. ●

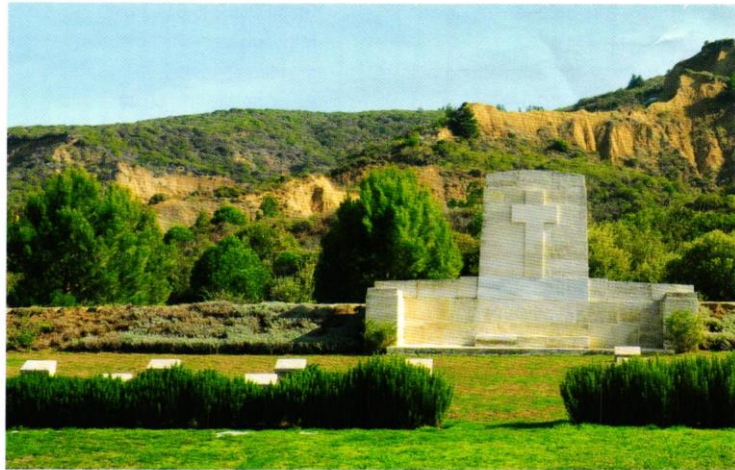
Canterbury Mezarlığı

İkmal Merkezi

KONUM
125

Anafarta-Arıburnu istikametinde, Anzak tören alanına yaklaşık 400 metre mesafede, yolun hemen sol yanındadır. Muharebeler sırasında oluşturulduğu bilinmektedir. Ancak bu mezarlığa, 1919'dan sonra çevredeki muhtelif mezarlar da taşınmıştır. Aslında mezarlığın bulunduğu alan, Arıburnu Cephesi'ndeki muharebeler süresince Anzak kolordusunun bölgede işgal ettiği ve daha çok lojistik ikmal merkezi olarak kullandığı en önemli yerleşim yerinin bir parçasıdır.

Mezarlık adını Yeni Zelanda tugayı kuruluşunda bulunan Canterbury Taburu'ndan (Canterbury Mounted Rifles)

almaktadır. Bunun nedeni ise bu küçük mezarlıkta gömülü olan askerlerden 22'sinin adı geçen taburun personeli olmasındandır.

12x23 metre ebatların-

da 276 metrekairelik bir alanı kaplayan mezarlıkta, kimliği belirlenmiş 26 Yeni Zelanda askerinin yanı sıra kimliği meçhul bir kişi olmak üzere toplam 27 kişi gömülüdür ●

REHBER GELİBOLU TARİHİ ALANLAR

ULAŞIM

Gelibolu tarihi alanı bütünüyle Eceabat ilçesi sınırları içindedir. Saros Körfezi'nde Ece Limanı ile Çanakkale Boğazı'ndaki Akbaş İskelesi Gelibolu tarihi alanının kuzey sınırını belirliyor.

İstanbul'dan TEM otoyolundan Tekirdağ Kınalı sapağından çıkılarak, Malkara ve Keşan-Gelibolu üzerinden Eceabat'a ulaşılır. İstanbul Eceabat arası yaklaşık 320 kilometre. Yolculuk yaklaşık 5 saat sürüyor. Bir diğer alternatif İstanbul Yenikapı'dan feribot ile Bandırma'ya geçmek. Buradan da Çanakkale üzerinden feribotla Eceabat'a ulaşabilirsiniz.

Çanakkale Eceabat ve Kilitbahir arasında sürekli feribot ve vapur seferleri yapılıyor.

Gestaş 444 0 752
www.gestadenizulasim.com.tr

İstanbul'dan hareket eden otobüsler Eceabat ilçesine uğrayıp, Çanakkale'ye devam ediyor. Kamil Koç 444 0 562

www.kamilkoc.com.tr
Metro 444 34 55

www.metroturizm.com.tr
Truva Seyahat 444 00 17
www.truvaturizm.com

THY ve Anadolu Jet'in Ankara ve İstanbul'dan Çanakkale'ye uçak seferleri var. Diğer şehirlerden uçuşlar aktarmalı yapılıyor.

THY 444 0 849
Anadolu Jet 444 25 38
www.anadolujet.com

KONAKLAMA

Çanakkale savaş alanına en yakın konaklama tesisleri Eceabat'ta. Ancak son yıllarda

kurslar açılarak ev pansiyonculuğu destekleniyor. Eceabat, Seddülbahir, Kilitbahir ve Alçıtepe'de pansiyonlar bulabilirsiniz. Ev sahibi iki ya da üç odasını ziyaretçilere açıyor. Pansiyonlarda kahvaltı da veriliyor.

Kaba Tepe'de milli parka bağlı çadırli kamp alanı mevcut. Başka yerde kamp kurmak isteyenlerin mutlaka Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'ndan izin alması gerekiyor.

Ziyaretçiler için Kaba Tepe, Alçıtepe ve Seddülbahir köylerinde lokantalar mevcut.

Hotel Crowded House 286-814 15 65

www.crowdedhousegallipoli.com

Aqua Boss Otelleri 286-814 28 64

www.heyboss.com

Grand Otel 286-814 24 58

<http://www.eceabathotel.com/grandeceabathotel>

Park Otel 286-810 00 00

www.eceabathotel.com

Gelibolu Evleri (Kocadere köyü)

286-814 26 50

<http://gallipoli.com.tr>

Kum Otel (Kum Limanı) 286-814 14 55

www.hotelkum.com

Sabancı Öğretmenevi 286-814 14 99

www.eceabatogretmenevi.com

ÇANAKKALE

Kolin Otel 286-218 08 08

www.kolinhotel.com

Parion Otel 286-222 0 222

www.parionhotel.com

Akol Oteli 286-217 94 56

www.hotelakol.com

İda Kale Resort 286-232 83 32

www.kaleresort.com

Büyük Truva Oteli 286-217 10 24

www.truvaotel.com

Anzac Otel 286-217 77 77

www.anzachotel.com

İris Otel 286- 232 86 28

www.irisotel.com

Kervansaray Otel 286-217 81 92

www.otelkervansaray.com

Helen 286-212 18 18

www.helenhotel.com

Tusan Otel 286- 232 87 47

www.tusanhotel.com

ÖNEMLİ TELEFONLAR

Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı

286-814 10 40

<http://gytmp.milliparklar.gov.tr>

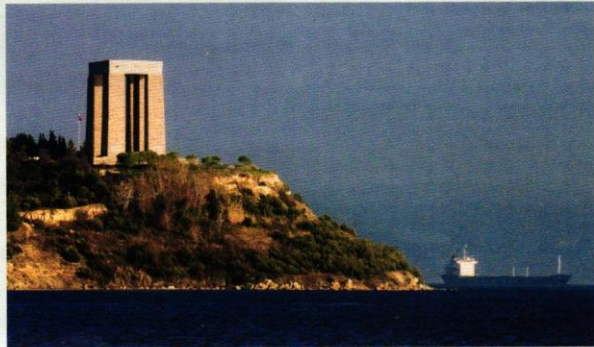
Eceabat Belediyesi 286-814 19 19

www.eceabat.bel.tr

Eceabat Sağlık Ocağı 286-814 10 24

Jandarma Merkez Karakolu

286-814 12 19

ÇANAKKALE ŞEHİTLER ABİDESİ / CÜNEYT ÖĞÜTÜZÜ